Lei 3,05

Carlo Montella Cu limuzina în paradis

Carlo Montella

Cu limuzina în paradis

Coperta de C. *Guluţă*

Carlo Montella
CHI PARTE ALL'ALBA
Salvatore Sciascia Editore, Roma 1957

CARLO MONTELLA

CU LIMUZINA ÎN PARADIS

EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ

Bucureşti • 1962

În romîneşte de
Adriana Lăzărescu

Carlo Montella

O dată cu volumul de faţă, cititorul romîn ia pentru prima oară contact cu proza lui Carlo Montella, unul dintre cei mai interesanţi scriitori italieni din „generaţia de mijloc" (Montella are 40 de ani), generaţie din care fac parte Carlo Cassola, Giorgio Bassani etc. Deşi se înrudeşte cu neorealiştii îndeosebi prin nuvelistica sa, Montella poate fi socotit mai curînd un realist de formaţie „clasică", în care influenţa tradiţiei naţionale a lui Giovanni Verga şi a altor realişti din şcoala veristă se îmbină cu influenţele realismului european şi îndeosebi ale realismului rus din secolul trecut. În legătură cu Montella critica italiană a folosit şi termenul de „neorealism comic"; această noţiune caracterizează într-adevăr proza sa, dar după cum vom vedea mai departe, numai parţial. În fapt, Montella este deopotrivă autorul unor romane comico-satirice şi al unor nuvele cu un registru tragic de amplă rezonanţă.

Montella a debutat în 1953 cu romanul *Rudele din sud* [1], care a primit consacrarea premiului *Viareggio* pentru „opera prima", lansîndu-se abia ulterior în nuvelistică. *Rudele din sud* e un roman scurt al

[1] *I parenti del Sud*, Torino, Einaudi, 1953.

cărui erou, dotat cu trăsături autobiografice, se află în ziua încheierii armistițiului la Brindisi, în regiunea Puglia. În timpul unei permisii se duce să-și viziteze rudele dintr-un sat al acestei regiuni. Pe firul unor peripeții comice, Montella redă tabloul satelor meridionale, sleite de mizerie și sărăcie, al orașelor meridionale de provincie care vegetează într-un somn secular, într-o exasperantă încremenire socială. Ciocnirile de afaceri dintre latifundiari, conflictele dintre moșieri și arendași nu par întru nimic alterate de trecerea războiului ; această lume a burgheziei sătești a constituit ținta unui atac virulent din partea autorului care uzează de comicul satiric pentru că, așa cum sublinia Elio Vittorini, Montella înțelesese că unicul mijloc de a zugrăvi lumea aceasta a fost de a-și bate joc de ea. Montella însuși a calificat această lucrare de debut drept „un tablou în cheie comico-satirică al burgheziei agricole meridionale".

În 1956 vede lumina tiparului al doilea roman al lui Montella *Incendiu la cadastru*[1]. De astă dată, filonul comico-satiric se desfășoară într-un cadru mai amplu și are ca adresă lumea funcționărimii de provincie, surprinsă cu o putere de observație care fără îndoială nu e străină de faptul că scriitorul a fost el însuși multă vreme funcționar. Romanul e construit pe două planuri din a căror ciocnire scapără flacăra corozivă a contrastului : de o parte funcționarul de rang înalt, cu amantă și mașină la scară, care știe să se „aranjeze" și pentru care postul e o simplă sinecură. Pe de altă parte, armata micilor funcționari care-și consumă existența într-o muncă

[1] *Incendio al catasto*, Firenze, Vallecchi, 1956.

stupidă și abrutizantă. Din galeria acestora din urmă, Montella a detașat cîteva tipuri profilate cu mînă sigură : funcționarul nevoiaș care tinde să-și mascheze condiția submediocră de viață confecționîndu-și o fațadă socialmente onorabilă ; slujbașul care încearcă să-și compenseze demnitatea ofensată la serviciu, recurgînd la poze marțiale în familie și făcînd pe micul satrap ; bătrînul slujbaș, care la capătul unei vieți aplecate peste hîrțoage nu poate lăsa copilului său o pensie cît de mică pentru că nu i s-a recunoscut titlul de funcționar permanent. În paginile romanului defilează o suită de tipuri pentru care servilismul, timorarea, lingușirea superiorului, lașitatea au devenit o a doua natură.

Comicul nu epuizează însă optica sub care scriitorul își cercetează eroii. Cum este și firesc, această lume îmbrăcată în paltoane peticite, trăind în umbra unor munți de formularistică, cantonată într-o viață cenușie și fără orizont, este în esența ei nu numai comică ci și tragică, iar scriitorul nu-și reține mila față de personajele sale.

În finalul romanului izbucnește la cadastru un incendiu mistuitor. Imensa hîrțogărie depozitată aici cade pradă flăcărilor ; în ultimul moment, funcționarii sînt zăriți în mulțimea care privește incendiul : *„Iar dacă n-ar fi fost văzuți cu puțin înainte, mînjiți de sus pînă jos de funingine* — scrie Montella — *s-ar fi putut crede că pieriseră în incendiu sau că, pur și simplu, nu existaseră vreodată"*. Tabloul atîtor existențe ratate într-o muncă inutilă și lipsită de sens reprezintă o absurditate atît de copleșitoare, încît autorul pare să sugereze că este greu de imaginat și aproape nu admite existența cu adevărat a unei asemenea vieți.

Incendiu la cadastru este o satiră lucidă a birocrației burgheze, este o tentativă izbutită de a demonta, sub ochii cititorului, mecanismul uneia din instituțiile tipice ale statului capitalist, descalificînd-o printr-un rîs nuanțat, care variază ca modalitate și gradație în funcție de locul pe care-l ocupă personajele în scara socială. În comicul lui Montella, de cea mai autentică tradiție clasică, se valorifică și tradițiile literaturii satirice naționale. În ce privește înalții funcționari asupra cărora satira se declanșează cu cea mai mare violență, e vizibil comicul dens, demascator, care frizează grotescul de derivație *Brancati*[1]; rîsul comprehensiv la adresa micilor slujbași amintește de acel ironist al vieții de provincie care este Aldo Palazzeschi tot așa cum în creionarea unor situații aberante și absurde se simte o filiație pirandelliană.

Dincolo de această fuzionare a tradiției naționale, ceea ce se impune cu o mare evidență este asimilarea unor tradiții aparținînd marii literaturi ruse din secolul trecut. Este vorba în special de Gogol, de Akaki Akakievici, care la distanță de peste un secol își flutură mantaua peste paginile acestui roman contemporan. Scriitorul se revendică în mod deschis de la Gogol: *„Cît despre opera mea, aș vrea să spun în primul rînd că am învățat foarte mult de la scriitorii ruși; mai ales de la Cehov și Gogol. Și că am învățat în sensul de a scrie realist. Recunosc în Gogol un maestru, mai ales ca vînă comică.*

[1] *Vitaliano Brancati* (1907–1956), a intrat în istoria literaturii italiene ca un clasic al caricaturii, al satirei antifasciste îndeosebi

Mă refer la «Suflete moarte» și la «Mantaua». Recunosc aici o întîlnire cu înclinațiile mele naturale".

După cum am văzut, evoluția lui Montella este întrucîtva diferită de modul în care se desfășoară îndeobște procesul de maturizare a unui tînăr scriitor: el debutează ca autor a două romane pentru ca de abia ulterior să cultive genul scurt — nuvela și schița. Fapt este că abordarea genului scurt aduce cu sine în proza lui Montella și o fundamentală schimbare de registru. Romancierul, predispus spre o tratare comico-satirică a realității înconjurătoare, devine în nuvelistica sa un observator grav și preocupat, care înregistrează pe o claviatură tematică amplă tragicul cotidian în viața unor eroi din variate straturi populare ale societății italiene de azi. În acest sens, nuvelistica lui Montella este de orientare neorealistă: în paginile ei capătă un relief pregnant una din trăsăturile fundamentale caracteristice atît filmelor cît și literaturii neorealiste, și anume, contradicția profundă dintre viața omului de rînd și legile societății capitaliste care-l prind ca într-o plasă de fier și în fața cărora se află singur, dezarmat, neputincios.

Din creația nuvelistică a lui Montella, apărută parțial în reviste, s-a publicat în 1957 *Cei care pleacă în zori*[1], volum ce înmănunchează tot ceea ce scriitorul a dat mai valoros în genul scurt. Eroii volumului reprezintă o întreagă lume „care pleacă în zori" ca să se istovească muncind din greu pentru alții, fără a putea evada din limitele unei existențe anodine, plină de privațiuni, neluminată de nici o bucurie, lipsită de cele mai mici daruri ale vieții. Cu

[1] *Chi parte all'alba*, Firenze, Vallecchi, 1957.

deosebire caracteristică în acest sens este nuvela *Cei care pleacă în zori*. Eroii acestei nuvele, muncitoarea Elena și soțul ei nu-și aparțin decît dumineca; în restul timpului, aproape nu au răgazul să schimbe o vorbă. Dar chiar și atunci cînd se află împreună, tristețea muncii și a condițiilor grele de viață planează ca o umbră despărțitoare, le otrăvește existența, îi privează pînă și de bucuria puținelor ceasuri petrecute laolaltă.

Unii din eroii lui Montella sînt constrînși să-și cîștige existența într-o muncă primejdioasă care poate sfîrși uneori în chip tragic. Andrea din *Scrisoare către Giulia* lucra la deminarea unui cîmp; la un moment dat, piciorul său nimerește peste o mină. Își dă seama că este iremediabil pierdut; dacă se mișcă moare. Conștiința morții iminente îl țintuiește locului. Nemișcat, cu piciorul pe mină, dictează unui alt muncitor scrisoarea către soția sa, Giulia, singurul bun pe care i-l poate lăsa după moarte. Andrea aude sunetele pădurii, mișcarea furnicilor pe pămînt, își surprinde groaza și uimirea în fața realității pe care n-o acceptă; îl îngheață întrebarea adresată de cineva din preajma lui: *„Ce-ar mai vrea?"* echivalentă cu întrebarea: „Care îi este ultima dorință?". Ca propria lui statuie, carne încremenită, ca un copac cu rădăcinile înfipte în pămînt, condamnat la nemișcare, Andrea e simbolul statuar al omului silit la o condiție pe care o refuză în forul lui interior dar pe care condițiile de viață îl obligă s-o accepte. E în același timp o tragică reliefare a pustiirilor de vieți și conștiințe pe care le aduce războiul.

Pentru scriitor constituie o preocupare constantă tabloul inegalității sociale, absurda alcătuire a unei

lumi care refuză omului de rînd realizarea chiar și a celor mai elementare drepturi omenești. Michele, eroul nuvelei *Un boț de carne*, are drept locuință o cocioabă în care mișună gîndacii, în care domnește frigul și igrasia. Soția lui e însărcinată; dar oare are rost să aduci pe lume un copil în asemenea condiții? Michele este frămîntat de întrebarea: copilul trebuie sau nu să se nască? De fapt, nimeni nu se opune, nimeni nu spune nu. Și totuși, spune *nu* otrava gazului emanat de butelie în baraca lor, frigul care intră iarna prin crăpături, foamea. Și tot *nu* spune faptul că el *„Nu voia ca fiul său să fie un pui de lup, care, odată venit pe lume, să crească sălbatic și înfometat sau să ajungă un nenorocit și un sclav"*.

Cu alte cuvinte, o forță invizibilă opune un veto, contestă unui om sărman dreptul și bucuria de a avea copii. Pasiunea denunțării capătă aici o formă deosebit de viguroasă. Scriitorul denunță direct sistemul social nejust, implicațiile sale profunde în viața intimă a oamenilor.

În Italia, scriitorii realiști de la 1860 pînă azi au tratat în opera lor teme ce-și aveau ca izvor contradicțiile pe care revoluțiile risorgimentale le-au lăsat nerezolvate. Contrastul nord-sud (sudul văzut de Gramsci ca o colonie a nordului industrializat), contrastul provincie-metropolă, sat-oraș, au rămas probleme-cheie pe care realismul italian urma să le cuprindă în literatură sau cinematografie. Ele sînt prezente în proza lui Verga și a veriștilor, mai tîrziu la Corrado Alvaro, Carlo Levi, Rocco Scotellaro precum și la pleiada cea mai recentă a scriitorilor „meridionaliști", Leonardo Sciascia, Saverio Strati, Luigi Incoronato, sau, pe alt plan, Danilo Dolci. Cu

toată varietatea orientării lor ideologice, ei au făcut din adevăr un instrument de luptă ; Sicilia lui Verga de ieri, a lui Danilo Dolci și Sciascia de astăzi, Calabria lui Alvaro, Lucania lui Rocco Scotellaro și a exilului lui Carlo Levi, ca și alte regiuni meridionale încremenite într-o înapoiere semi-feudală, au fost aduse în centrul atenției naționale. Conștiința scriitoricească a lui Carlo Montella a fost solicitată în mod firesc de această problematică.

Dacă romanele sale pun în lumină distanța care separă sudul de civilizația industrială a nordului, contrastul sat-oraș, — în nuvelistica sa, capitalismul modern îmbracă adesea aspectul metropolei văzute ca un colos plin de ostilitate, care-și soarbe victimele tentacular. În acest Babel gigant, inexorabil, omul simplu simte nevoia *„de a fi într-un loc unde nimic să nu fie mai sus de el pe fața pămîntului, să nu i se mai învîrtească nimic în jur, să nu mai fie nici mașini, nici lume multă, nici vitrine, nici reclame, nici claxoane“ (Un boț de carne)*. Este de fapt un protest nedeslușit în propria conștiință a scriitorului, un protest insuficient conturat față de racilele capitalismului modern.

Nedreptatea și arbitrarul determinate de dominația banului, de structurile birocratice ale statului capitalist, lipsa de scrupule, corupția și venalitatea pe care le generează întregul sistem supus criticii scriitorului, sînt surprinse în implicațiile pe care le au asupra vieții și destinului multor oameni simpli. În *Aventură la minister*, un mărunt slujbaș de provincie, care de ani de zile primește o leafă ciuntită, trece prin tot felul de încurcături în încercarea sa eșuată de a avea cîștig de cauză în capitală, la minister. În nuvela *Un timbru rar*, un învățător cu

experiență și vechime în grad este înlocuit de o fată abia ieșită de pe băncile universității pentru că mama ei a oferit unui inspector școlar un timbru de mare valoare. În cele din urmă, ministrul, de al cărui nume se făcuse uz pentru a se masca nedreptatea comisă, va fi el însuși cumpărat cu ajutorul aceluiași timbru rar. În acest „lanț al slăbiciunilor“ surprins cîndva de Caragiale, Montella a relevat furia traficantă a dorinței de îmbogățire pe de o parte și înjosirea economică și morală a celor umili pe de altă parte.

În *Erupția vulcanică*, domnia arbitrarului se transferă în mediul sătesc. Țăranului rămas pe drumuri în urma unei erupții vulcanice, moșierul îi oferă o predică filistină. Și dacă la început se gîndise să-i dea un mic ajutor, — faptul că țăranul nu i-l cere (și nu i-l cere pentru că nu vrea pomană ci vrea de lucru) îl face pe moșier bănuitor : nu cumva i-ar mai datora ceva țăranul, dat fiind că neglijase să-i urce arenda în ultimul timp ? În vreme ce țăranul rămas fără muncă își rotește mut căciula în mîini cu ochii la moșier, acesta se și gîndește cum va folosi lava întărită, oferind-o la un preț bun spre vînzare, pentru pavaje.

Deși cantonat în limitele caracteristice în general neorealismului — incapacitatea de a da soluții, de a vedea forțele sociale capabile să rezolve contradicțiile pe care le denunță el însuși, într-un cuvînt, de a vedea nu numai ziua de azi, ci și ziua de mîine — trebuie menționat totuși că în unele din lucrările sale, Montella face un pas înainte, deschide o fereastră a încrederii în viitor. Un asemenea germene prețios este prezent în nuvela *Un boț de carne*, al cărei erou hotărăște că, în ciuda tuturor

adversităților, fiul său trebuie să se nască. *„Trebuia să se nască oricum, și din prima zi de viață să-și accepte destinul de om, pentru că mîine lumea ar putea fi mai bună"*. Iar Michele însuși *„trebuia să accepte ca lupta sa să fie și a fiului său, sau însemna să renunțe de-a mai lupta, să scrîșnească din dinți și să nu mai creadă în nimic"*. Montella reia astfel ideea pe care o subliniase cîndva acel romancier care a fost în egală măsură un eseist luminat, preocupat de destinele politico-sociale ale țării sale, Corrado Alvaro, și care arătase că în acea lume unde omul „nu-și poate dezvolta personalitatea, *chiar și a exista numai — înseamnă mult"*. De n-ar fi de cît faptul că trăiești, și tot înseamnă o luptă, un efort războinic. Iar aducerea unui fiu pe lume, după cum arată eroul nuvelei, e o acceptare a luptei și exprimarea totodată a încrederii în succesul ei. O asemenea orientare, prezentă îndeosebi la unii eroi din mediul muncii, nu poate să nu fie pusă în legătură cu influența pe care o exercită în viața națională a Italiei lupta maselor populare, și în primul rînd a clasei muncitoare. Avem aci de-a face cu o treaptă superioară : nu numai acea „pietas" din opera lui Verga, nu numai o denunțare în ton paternalist și resemnat ca de pildă la Romano Bilenchi [1], ci afirmarea necesității inexorabile de a schimba lucrurile, de a reînnoi societatea.

Ultima carte a lui Montella, intitulată *Portret spaniol* [2], este rodul unei călătorii în Spania de azi, supusă terorii regimului franchist. Narînd istoria unei femei care a trăit războiul civil și al cărei soț a fost ucis de falangiști, Montella perindă pe un ecran bogat „înjosirile unui popor stăpînit de o crudă tiranie", „înapoierea acestei societăți" în care domnesc analfabetismul, apăsarea clericală, gustul aventurii sîngeroase, pofta distracției trezite de moartea omului sau a taurului în egală măsură — legile civile de tip feudal, peisajul orașelor care vegetează în murdărie, în incurie administrativă.

Tristețea portretului spaniol, a femeii care povestește episoade din războiul civil împletite cu viața ei, se însuflețește pînă la revoltă în întrebarea : „Este oare posibil ca niște legi absurde să poată nimici dreptul unui om la viață ?", „să fii condamnat la o viață care este de fapt renunțarea la viață ?"

Portretul spaniol adaugă o culoare nouă în paleta oricum variată a prozei lui Montella, întregind totodată orientarea democratică a acestui scriitor, de un talent original și fecund, de la care literatura italiană este îndreptățită să aștepte lucrări apte de a ține în tot mai mare măsură pasul cu epoca sa.

DESPINA MLADOVEANU

---

[1] Scriitor italian contemporan care și-a început activitatea literară în 1933. E vorba îndeosebi de nuvele ca : *La siccità* („Seceta"), *La miseria* („Mizeria"), *Il capofabbrica* („Maistrul").

[2] *Ritrato spagnolo*, Firenze, Vallecchi, 1958.

CEI CARE PLEACĂ ÎN ZORI

În fiecare zi mă scol la cinci dimineaţa.

Cînd eram mic, îmi plăceau trenurile. Pe atunci părinţii mei erau tineri, şi eu eram singurul lor copil ; trăiam într-un orăşel de provincie plicticos şi rece. Plecam de două ori pe an, de sărbătorile Crăciunului şi în vacanţa de vară ; eram oaspeţii unchiului Carlo, om bogat şi fericit, în casa lui luxoasă de la oraş, sau în vila lui de la mare. Nu era vorba de călătorii lungi, dar, în aşteptarea plină de emoţii, începeam să ne facem valizele cu o săptămînă înainte, ca pentru o adevărată croazieră. Şi aranjarea celor mai neînsemnate lucruri trebuincioase unei călătorii căpăta o însemnătate la fel de mare ca elaborarea unui plan strategic. Apoi, tatăl meu consulta mersul trenurilor, studia posibilităţile de legături şi, în cele din urmă, hotăra să plecăm cu un accelerat...

N-am înţeles niciodată de ce se numesc accelerate trenurile care merg mai încet decît toate celelalte. Eram încredinţat că acceleratele sînt trenurile cele mai rapide şi cele mai frumoase, poate pentru că mă duceau pe mine în multvisata mea călătorie. Dar într-o zi, verişoara mea, Lora, care mă ţinea de mînă în timp ce mergeam amîndoi pe aleea de stejari din preajma vilei de la mare a unchiului Carlo, m-a făcut să-mi schimb părerea greşită pe care o aveam despre trenuri ; ceea ce mi-a dezvăluit ea atunci a fost începutul unei cumplite deziluzii. Într-adevăr, eram cu verişoara mea Lora cînd am văzut în vale, trecînd cu viteză, un tren care lăsa nori de fum şi şuiera fără să mai oprească în gara a cărei clădire roşie se întrezărea prin frunziş la cotitura aleei. Lora mi-a spus :

— Era un rapid. Ai văzut ? Nu s-a oprit.

Eu văzusem bine că trenul nu se oprise în gară şi mi s-a părut nemaipomenită viteza cu care trecuse ; nişte hîrtii stîrnite de vînt se mai agitau încă pe pietrişul dintre şine, iar eu eram buimăcit.

— De ce nu s-a oprit ? am întrebat-o pe Lora. Rapidele nu se opresc niciodată ? Dar atunci, unde ajung ?...

— Oh ! spuse Lora. Se opresc numai în gările importante. Asta nu-i o gară importantă. Mai sînt şi trenurile expres, care opresc doar de două sau de trei ori, şi apoi trenurile fulger, care, într-adevăr, nu opresc niciodată !

— Şi acceleratele ? Acceleratele sînt cele mai iuţi trenuri : sînt doar accelerate... Eu călătoresc totdeauna cu acceleratul... i-am răspuns cu oarecare ezitare.

Atunci, verişoara mea Lora a început să rîdă şi m-a făcut prost, spunîndu-mi că acceleratele sînt trenurile cele mai încete, mai urîte şi mai sărăcăcioase din toate ; îmi venea să plîng şi să nu-i dau crezare, dar ceea ce spunea Lora era adevărat, pentru că văzusem cu ochii mei un rapid cum trecuse prin faţa gării şuierînd ca vîntul, iar trenurile din călătoriile mele nu ajunseseră niciodată la asemenea iuţeală. Dar atunci de ce se mai numeau accelerate ?... Şi, din ziua aceea, am simţit amărăciunea de a nu fi călătorit niciodată cu un rapid, cu un expres sau cu tren fulger, trenuri care nu opreau niciodată ; şi visul meu cel mare a devenit acela de a călători măcar o dată, cine ştie cînd ?... cu ele. Cu îndoiala împlinirii în suflet, visul meu lua o nuanţă de melancolie ; voi călători oare vreodată cu un rapid ? Cine călătorea cu rapidele ?

Aleea de stejari de lîngă vila de la mare a unchiului Carlo mergea paralel cu linia ferată, cotind într-o curbă amplă ce suia pe un deal ; la poalele ei treceau trenurile. Eu o porneam pe alee, să mă uit cum trec, şi rămîneam multă vreme pe vreo buturugă, dus pe gînduri, în aşteptarea unui şuierat îndepărtat de locomotivă. De cîte ori verişoara mea Lora n-avea chef de joacă cu mine, sau cînd nu-mi găseam de lucru pe lîngă maşina roşie a unchiului Carlo — un automobil caraghios, cu apărătorile de noroi ca nişte urechi de elefant şi cu capota aducînd cu un cort de cîmp, dar care mie, cu toate acestea, mi se părea minunat pentru că nu puteam avea şi eu unul la fel — mă îndreptam spre aleea de stejari, să văd trenurile trecînd. Cînd se iveau la capătul cotiturii celei mari, trenurile din sud păreau că aleargă de-a dreptul spre soarele care asfinţea în mare, în spatele promontoriului. Stăteam printre trunchiurile groase de stejar ca într-un ascunziş şi, în tăcerea apăsătoare ce prevestea înnoptarea, şuierăturile îndepărtate ale trenurilor, fumul, ca şi apariţia zgomotoasă a vagoanelor şi dispariţia lor îmi creau o stare de emoţie care îmi inspira tot felul de gînduri fantastice. Tot ceea ce vedeam din ascunzişul meu din umbră, cînd aşteptam

să treacă trenurile : soarele apunînd în spatele promontoriului, pustietatea palidă a cerului şi întinderea mării despre care ştiam că nu se termină la linia orizontului îmi sugerau primele idei despre infinit, iar perindarea trenurilor ce se pierdeau în depărtarea serii, cu farul lor roşu care te privea insistent şi ademenitor de la capătul ultimului vagon, ca şi potolirea zgomotului pînă ce se stingea într-o tăcere şi mai adîncă îmi trezeau în suflet un simţămînt de nelinişte, de parcă în trecerea lor nebunească aş fi desluşit un simbol al destinelor omeneşti ce aleargă unul lîngă altul prin gările iuţi ale vieţii, pentru a se contopi în cele din urmă cu noaptea infinită... Dar, pentru vîrsta mea fragedă de atunci, meditaţiile mele nu erau triste ; pot spune doar că rămîneam gînditor privind perindarea neîntreruptă a trenurilor şi oamenilor ce se aflau înăuntrul lor, ceea ce mi se părea cu totul şi cu totul extraordinar ; era mai presus decît orice lucru pe care-l cunoşteam din experienţă sau mi-l cream în imaginaţie din dorinţa de a-l cunoaşte.

În fiecare zi mă scol la cinci dimineaţa.

Dar nu plec eu. Pleacă Elena, cu un abonament de clasa a treia, spre locul ei de muncă,

tare peste mînă, undeva departe. Cînd m-am căsătorit cu Elena, am făcut o călătorie frumoasă. N-am mers departe şi nici n-am stat mult pe unde am fost. Totuşi, cele cîteva zile petrecute astfel ne dădeau impresia că trăim într-o lume nouă şi minunată : ne petreceam vremea în saloanele hotelurilor, luam masa în vagoanele restaurant ale rapidelor, care nu opreau niciodată. Şi totuşi lumea aceea nu ne era de loc străină, părîndu-ni-se firesc să facem şi noi parte din ea, poate fiindcă o cunoscusem mai demult, din visele noastre.

— Oh ! exclamase uimită Elena prima oară. Totdeauna am crezut că paharele de la vagonul restaurant sînt altfel decît cele obişnuite !

— De ce ?

— Oare nu se varsă niciodată la o oprire bruscă a trenului ?

— Se pare că nu.

— N-am mai luat niciodată masa în tren, spusese Elena. E plăcut... Dar tu ?

Nici vorbă că şi mie mi se întîmpla tot pentru prima oară.

— Trebuie să fie bine să şi dormi în tren, mai adăugase Elena. Costă oare scump de tot ?

Da, probabil că era bine să dormi în tren, dar într-adevăr costa prea scump. Asemenea lux nu ne puteam permite.

Odată, cînd mă aflam pe aleea de stejari unde aşteptam furat de gînduri asfinţitul soarelui şi perindarea trenurilor de seară, se oprise unul din ele chiar sub alee, după ce semaforul gării arătase semnalul roşu de oprire. Am văzut un vagon lung, cu ferestrele de sticlă opacă, sub care era scris indescifrabil pentru mine : *Compagnie Nationale des Wagons-Lits.* Niciodată nu mai văzusem un asemenea vagon şi m-am străduit să învăţ pe dinafară ceea ce era scris cu galben, apoi am alergat într-un suflet acasă, ca să-mi se explice ce însemnau cuvintele acelea. Şi aşa am aflat că era vorba de un vagon care avea cuşete în compartimente, ca şi la vapoare, în loc de bănci, şi că numai persoanele bogate puteau călători cu ele, pentru că era un lux mare să poţi dormi în tren întocmai ca acasă, în pat, iar dimineaţa, cînd te scoli, să fii la destinaţie, fără să-ţi dai seama de loc de sutele de kilometri parcurşi.

Era plăcut să călătoreşti cu Elena, să te opreşti la diferite hoteluri, să-ţi împodobeşti valizele cu etichete multicolore, să iei masa în vagoanele-restaurant ale rapidelor, care nu opresc niciodată ; dar asta n-a ţinut decît un timp scurt din luna de miere ; o jumătate de lună ; un sfert de lună. Era plăcut să călăto-

rești, pentru că trăiai iluzia că ești bogat, la fel cu lumea pe care o întîlneai în saloanele hotelurilor sau în compartimentele de clasa întîi. Elena și cu mine ne uitam curioși la oamenii aceia, simțind o enigmă în întreaga lor existență, atît de deosebită de a noastră. Revenindu-mi în minte curiozitatea pe care o avusesem de copil față de oamenii aceia extraordinari care călătoreau în trenurile de seară, mi se părea acum că-i revăd în cei care stăteau, la fel ca și atunci, în vagoanele cu catifea roșie și avînd un aer misterios... Dar acum, ca și atunci, secretul lor era de nedeslușit pentru mine, chiar dacă azi îi cunoșteam pricina : faptul de a fi bogat. Bogăția e un lucru ciudat, a cărei semnificație ultimă și esențială îmi scapă totdeauna.

— Se pare că se plictisesc, spunea Elena. E oare cu putință să se plictisească ? Noi nu ne-am plictisi...

Și călătorii extraordinari din trenurile de seară își păstrau astfel misterul lor. Noi nu ne-am fi plictisit...

— Ar fi de ajuns oare întreaga viață să poți vedea toată lumea ? întreba Elena. Toate orașele și toate panoramele, plajele, apele ! N-ar fi minunat ? Ar fi ca o continuare nesfîrșită

a lunii noastre de miere... Oh, noi doi nu ne-am putea plictisi !

Elena era atît de naivă pentru că era plină de dorinți. Dar și eu credeam că ar fi fost imposibil să ne plictisim vreodată. Sau am fi crezut asta numai după ce am fi încercat ; dar atunci n-am mai fi avut dorinți și am fi fost sătui de tot și de toate. Plictiseala de a fi sătul este totdeauna mai puțin crudă decît dorința neîmplinită.

În fiecare zi mă scol la cinci dimineața.

Locuim într-o clădire veche, de periferie, pe o stradă noroioasă, plină de băltoace și întunecoasă ; Elena n-ar putea ieși singură, să plece la ora asta, iarna, cînd afară e încă noapte de-a binelea. Eu o duc la gară cu bicicleta. Mai e cineva care pleacă la ora asta, cineva care locuiește într-una din casele de pe strada noastră dar n-am văzut niciodată cum arată și nici nu ne-am dat seama cine este. Vedem doar pe întuneric un alt far de bicicletă cum înaintează în zigzag printre băltoacele de pe stradă, și cîteodată ne depășește, pentru că eu pedalez încet, avînd-o și pe Elena pe cadru ; nu știm cine poate fi și de fapt nici nu ne interesează.

Toţi cei care pleacă pe întuneric ca să se ducă la slujbă vin la gară cu bicicleta. De-a lungul străzilor reci şi cufundate în ceaţa ultimei ore din noapte, într-o tăcere pustie, farurile bicicletelor se încolonează în şiruri rare sau în grupuri mici, venind împreună dinspre cartierele periferice, dinspre casele sărăcăcioase ale suburbiei ; farurile bicicletelor — farurile celor care pleacă în zori. Ar fi interesant de privit goana farurilor mici şi multe de la înălţimea unui turn ; nişte roiuri de licurici printre şirurile de pomi, toate luminile învîrtindu-se într-o mişcare concentrică, imensă şi îndepărtată, îngrămădindu-se în roiuri mereu mai dense, mişunînd în fiece piaţă sau încrucişare de străzi, din dorinţa de a se apropia de aceeaşi ţintă, atrase de necesitatea fatală de a se întîlni. În jurul pieţei gării, se deschid locurile de parcare a bicicletelor. E spaţiul unde în învălmăşeală mare se întîlnesc roiurile dense de licurici : farurile bicicletelor celor care pleacă în zori. Pe locurile de parcare se fac abonamente lunare, şi fiecare abonat are locul lui rezervat în rastelurile lungi, separate prin gratii, unde îşi lasă bicicleta, pe care o ia din nou seara. Dar eu, care nu am abonament, îmi leg bicicleta cu un lanţ de un felinar din mijlocul pieţei, cît

o însoţesc pe Elena pînă la tren, şi aştept s-o văd urcată, ca s-o salut la fereastra trenului. Cînd şuieră trenul în care se află Elena, cerul începe să ia o culoare alb-lăptoasă, şi afară e umed de pare că a picurat cu lacrimi. Eu mai am încă două ore de aşteptat, de trîndăvie fără rost şi de somn pierdut, înainte de a mă duce şi eu la slujba mea. Cîteodată rămîn pe o bancă să văd cum pleacă trenul, şi nu numai trenul în care se află Elena. Rămîn să văd cum pleacă trenurile din zorii zilei, unul după altul, fiecare de pe altă linie, pline de muncitori, de funcţionari înfriguraţi, de învăţători care se duc spre cine ştie ce şcoli îndepărtate, de negustori cu valize mari, porniţi spre tîrgurile din provincie, bărbaţi neraşi, cu haine de piele uzate şi cu serviete care se închid prost, lăsînd să se zărească cîte un colţ al unei cutii de conserve de aluminiu, sau un colţ de pîine. Nu ştiu de ce fac asta ; poate pentru că nu am chef să-mi înşel timpul citind ziarele abia ieşite de sub tipar sau să hoinăresc de-a lungul apei, pe unde-i pustiu şi umed, ca după o ploaie care a trecut, sau pentru că n-am chef să intru într-un bar, unde casieriţa stă la casă cu blana pe umăr şi cu mănuşi, frecîndu-se la ochi, şi unde chelnerii răzuiesc podeaua, suflîndu-şi în mîinile

înghețate ; poate o fac dintr-o curiozitate apatică și fără să mă gîndesc prea mult... sau poate dintr-o revenire inconștientă la un obicei din copilărie, cînd vederea trenurilor și forfota lor continuă, ca și oamenii din ele, îmi apăreau învăluite de o stranie încîntare. Desigur că asta-i pricina pentru care rămîn pe bancă să privesc trenurile cum pleacă în zorii dimineții, după ce am salutat-o pe Elena la fereastră.

Totdeauna stă o locomotivă pe cîte o linie, pufăind aburii care ies din pistoane, în timp ce bucăți roșii de cărbune sar din cuptor. În jurul ei radiază o căldură ca de la o sobă uriașă, dar pe care vîntul dimineții o împrăștie cu răutate. Dacă stai însă foarte aproape de locomotivă, te poți bucura puțin de căldură ; de altminteri, e tocmai ceea ce fac și eu. Dar asta nu se întîmplă în fiecare zi.

Curios lucru, cînd eram copil nu aveam idee cum arată trenurile din zorii zilei. Niciodată nu-mi imaginasem cum arată oamenii și soarta celor care călătoreau cu ele. Copiii nu cunosc zorii dimineții. Și e mai bine, pentru inocența și iluziile lor de scurtă durată, pentru că zorii răsar în lume ca o condamnare plumburie a oamenilor care muncesc. Dar mă întreb : trenurile de seară, care-mi inspirau încîntarea

aceea plină de dorințí, nu sînt oare la fel cu trenurile din zori, cele care aduc seara acasă pe oamenii cu haine de piele uzată, cu bicicletele rînduite în rastele ? Sigur că așa e. Și totuși eu continui să cred că trenurile de seară există așa cum mi le făuream eu în imaginația mea : trenuri de cursă lungă, cutreierînd prin toate țările și orașele din lume. Și continui să cred că cei ce călătoresc cu trenurile de seară sînt într-un anumit fel fericiți, dacă nu din alt motiv, măcar din cauza libertății ce le-o dăruiește soarta lor ; deși, dacă îi întîlnești în saloanele hotelurilor și ale vagoanelor-restaurant, îți dau impresia că se plictisesc... Dar dacă ar pleca în fiecare zi în zori, ar avea un aer încă și mai plictisit sau nu l-ar mai avea de loc, pentru că plictiseala e un articol de lux, rar și dificil. Mă las pradă acestei fantezii, în timp ce stau la căldura radiată de locomotivă, după ce o salut pe Elena la fereastra trenului, și-mi închipui că omenirea e împărțită în două categorii : cei care pleacă în zori și cei care privesc asfințitul soarelui din trenurile rapide, ce nu se opresc niciodată. Și-mi mai închipui că destinele deosebite ale omenirii se exprimă simbolic prin trenurile posomorîte din zori și prin trenurile

privilegiate din amurg. Şi nu înţeleg raţiunea acestei deosebiri şi nici legea nedreaptă care o impune.

Elena are un somn atît de greu, încît, dacă n-aş fi eu s-o zgîlţîi, desigur că soneria deşteptătorului n-ar izbuti s-o trezească. Înainte de a deschide ochii, îşi contractă faţa într-o schimonoseală de plictiseală şi silă : n-aş mai trezi-o, numai ca să n-o văd cum se strîmbă. Şi pentru că şi eu încep să mă îmbrac, mă roagă să nu mă scol, deoarece eu nu sînt obligat să plec.

— De ce vrei să mă conduci ? mă întreabă ea. Mă pot duce şi singură la gară.

Nu ştiu cît de sincere sau de false sînt vorbele ei, Elena ştiind bine că n-aş fi în stare niciodată să rămîn în pat şi să mă uit la ea cum pleacă. De aceea spusele ei mă irită.

— Cum aşa ? îi răspund, trebuie să te conduc.

— De ce trebuie ? Te-ai mai putea odihni o oră.

— Tocmai de aceea trebuie. Trebuie să te conduc !

Discuţia asta din fiecare zi e stupidă. Dacă de prima dată n-aş fi condus-o pe Elena, ar fi fost mult mai bine. Atît pentru mine, cît

şi pentru ea. Pentru amîndoi. Dacă eu aş rămîne în pat, cu mîinile încrucişate sub cap, Elena m-ar săruta înainte de plecare, încîntată de sacrificiul ei, iar eu aş săruta-o recunoscător şi emoţionat. Ideea că grija de a o însoţi e o obligaţie strecoară o otravă în sufletele noastre. Poate că ea ar vrea să plece singură şi nu i-ar mai fi teamă de întunericul de pe străzi, numai ca să scape de situaţia jenantă pe care i-o dă convingerea că eu o conduc doar dintr-un simţ rece al datoriei. Şi iată cum în relaţiile noastre se creează o atmosferă apăsătoare, de ipocrizie sau chiar de bănuială ; ideea că ne suportăm greu unul pe altul. Dar eu o iubesc pe Elena şi, cînd îmi amintesc bine vremea căsătoriei noastre, sînt sigur că n-o însoţesc numai din obligaţie.

Aş vrea ca Elena să nu fie obligată să muncească, ci să stea acasă, să-şi vadă liniştită de treburile casei ; dar pentru asta ar trebui să cîştig eu mai mult... Poate aş fi chiar mulţumit să plec eu în zori, ca Elena, şi mi-ar plăcea s-o las dormind în patul nostru şi sigur că am fi mai fericiţi. N-am dorit oare să trăim împreună, tocmai ca să fim fericiţi ? Nu-mi pasă de ceea ce am visat şi de ceea ce nici în parte măcar n-am putut realiza. Nu cred că vreodată Elena şi cu mine am putea locui într-o casă

a noastră sau că vom face cîndva călătorii lungi sau vilegiaturi, dar chiar și în casa asta unde trăim, care e friguroasă, veche și posomorîtă, poate am fi în stare să fim fericiți, dacă Elena n-ar pleca în zori.

Nu-mi place să rămîn singur acasă în orele plicticoase de după amiază, și atunci ies să mă plimb fără nici un chef pe străzile din centru, oprindu-mă în fața tuturor vitrinelor, sau intru în cîte un cinematograf, fără să fiu atent la filmul care rulează. Simt o nevoie disperată să pot avea parte de bucuriile vieții de familie, de intimitate, de a fi cu o soție, cu soția mea.

Cînd Elena se întoarce seara, simt nevoia să fiu fericit și o sărut de cum coboară din tren, de parcă s-ar întoarce după o absență îndelungată.

— Cum te simți, dragostea mea ? Iată-te din nou acasă !

Și Elena se lasă pe brațul meu, pornind spre ieșire.

— Sînt atît de obosită, spune ea.

Numai atît spune, mecanic, niciodată nu-și schimbă răspunsul. Are o privire vagă și tulbure.

— Ți-am pregătit o masă grozavă, îi spun eu, și ți-am cumpărat o fructă.

— Aș vrea să mă culc imediat. Sînt atît de istovită, repetă ea. Și nu mai spune nimic pînă acasă ; nici eu nu reușesc să mai găsesc ceva de spus. Știu bine cît e de obosită, și asta îmi face rău, dar s-ar zice că ei nici nu-i pasă că s-a întors, că mă revede, sau de primirea pe care i-o fac și nici de grija pe care i-o port. Poate se gîndește că un soț ar trebui să fie în stare să cîștige într-atîta, singur, încît să nu fie nevoie de munca soției pentru a trăi ; ar trebui să-i poată oferi o casă atrăgătoare, haine și distracții, nu o biată fructă... și asta, numai din cînd în cînd... La dracu ! Elena nu mă disprețuiește și sigur că nu gîndește așa cum îmi închipui eu, în deznădejdea mea, că ar crede despre mine, ci e pur și simplu foarte obosită, așa cum spune și ea. Atît de obosită, încît nu mai are nici puterea să-mi spună că e încîntată de faptul că s-a întors și să-mi mulțumească pentru fructă. Dar și eu mă simt obosit, și m-aș duce să mă culc fără să mai stau la masă, și aș plînge.

De-am avea cel puțin toată noaptea numai pentru noi. Tare-i plăcut să faci dragoste cînd te trezești și cînd razele soarelui pătrund în cameră și se ridică încet, încet în pat. Înainte de culcare, în timp ce se dezbracă, Elenei i se închid ochii de somn ; știe că a doua zi trebuie

să se scoale din nou înainte de ivirea zorilor. Iar eu știu că numai acum o mai pot chema lîngă mine, înainte de a adormi, și o pot lua în brațe, alintînd-o cu mîngîierile mele. E singurul moment în care putem face dragoste. Și trebuie să facem, dacă nu, ocazia e pierdută. Și asta-i tot o datorie. Elena și cu mine nu mai reușim de loc să distingem în îmbrățișările noastre dorința pură pornită din dragoste de o obișnuință necesară și inevitabilă a actului în sine. Dacă o văd răspunzînd indiferentă și plictisită la mîngîierile mele, o întreb :

— Nu vrei ?

Îmi zîmbește.

— Mi-e somn.

— Adică nu vrei ?

— Ba da... mda... Numai că mi-e așa somn...

O iau aproape în grabă, ca să nu simt că-mi răspunde fără chef, și de fapt nici eu însumi nu-mi dau seama de ce o mai fac.

În timpul săptămînii, așteptăm duminica. E ziua noastră de iubire. Știm că duminica putem lenevi în pat cît vrem, că ne putem îmbrățișa în soarele care ajunge pe plapumă. Și atunci trebuie s-o facem. Dacă nu, ar însemna să așteptăm din nou șapte zile pînă la ocazia viitoare. Cînd ne sculăm tîrziu, ni se pare că s-a terminat ziua, ne simțim moleșiți și cuprinși de silă, parcă lipsiți de orice dispoziție.

— Am putea merge la cinema, diseară, dau eu ideea. Dar duminica, cinematografele sînt insuportabil de aglomerate.

— Să mergem la ruine ? întreabă Elena. Dar ce plăcere poți avea să te plimbi printre ruine ?

— Să mergem în vizită la Liliana, dau tot eu ideea. Liliana e prietena Elenei. Soțul ei e funcționar la un oficiu de plasare în provincie ; pleacă în fiecare zi în zori ; cîteodată îl întîlnesc la gară cînd mă întorc, după ce o conduc pe Elena.

— Să mergem la Liliana... N-avem ce face altceva...

Într-un an sînt trei sute șaizeci și cinci de zile, cu cincizeci și două de duminici, la fel ca picăturile de apă, puse din oră în oră pe limba unui însetat. Viața ar fi frumoasă dacă ar aduce zilnic emoții și experiențe noi. Timpul nostru se plăsmuiește veșnic, într-un tipar ce poartă pecetea neliniștii, iar scurgerea lui ar părea oprită în eternitatea prezentului, de n-ar anunța calendarul suma momentelor prin care trece și se maturizează existența omului, aidoma ca în ciclurile creșterii plantelor, în

milenara stratificare a mineralelor sub crusta groasă a pămîntului. Şi s-ar putea lua o zi din viaţa noastră aşa cum extragi cu o seringă picătura de sînge dintr-o arteră şi o examinezi la microscop, pentru ca, într-un fragment de zi, să descoperi structura unei întregi vieţi — fenomen rigid şi ineluctabil. E de necrezut că într-o picătură de sînge poate fi închis secretul vieţii unui om; că în intervalul de timp de la un răsărit de soare la apusul lui se poate vedea semnificaţia prezenţei tale printre ceilalţi oameni.

Cîteodată, cînd o conduc pe Elena la gară sau cînd întîlnim farurile bicicletelor pe străzile pustii, cufundate în întuneric, sau cînd văd trenurile din zori cum pleacă, mă gîndesc la cauza adîncă a atîtor lucruri. Gînduri stupide, ca şi cum ai vrea să cunoşti cauza existenţei stelelor, a soarelui, a bătăii inimii, a căldurii focului, a transparenţei aerului, a realităţii binelui şi a răului. Am renunţat de mult să-mi mai pun asemenea probleme, dar nu mă pot stăpîni să nu mă întreb din nou de ce pleacă Elena şi de ce pleacă oamenii de pe bicicletele cu ale căror faruri ne încrucişăm pe întuneric, de ce în fiecare zi pleacă trenurile triste din zorii dimineţii? Şi am impresia că

în toate astea văd o condamnare care anulează însăşi raţiunea vieţii.

De altfel, nu-mi pasă atît să ştiu de ce muncim, Elena şi cu mine, oamenii care în zorii dimineţii îşi înşiruie farurile bicicletelor pe străzile întunecoase, cît de faptul că noi, noi doi, plecăm în zori, că pentru noi doi timpul se plăsmuieşte veşnic într-un tipar ce poartă pecetea neliniştii. Există şi oameni care nu pleacă în zori, oameni pentru care fiecare zi aduce noi emoţii şi experienţe ce le dezvăluie neîncetat lumea, oameni care dansează în saloanele hotelurilor şi care călătoresc în trenurile minunate de seară. De ce?...

Nu ştiu prin ce legătură obscură de idei, de cîte ori îmi închipui că evadez din situaţia mea prezentă, făurindu-mi cu bucurie o viaţă necunoscută, îmi vin mereu în minte trenurile de seară, pe care, de pe locul meu dintre stejari, le vedeam trecînd în viteză mare, în timp ce soarele apunea în spatele promontoriului din golf. Poate pentru că, în amărăciunea deznădejdii, fiecare om tinde spre imaginile şi amintirile din copilărie ca spre o poveste ce pare totdeauna ilogic de adevărată împotriva tuturor dovezilor realităţii, adevărată numai pentru că ai crezut-o cîndva şi pentru că îţi plăcea să crezi că aşa e. Cînd eram copil,

îmi închipuiam că bucuria, în toată plinătatea ei, n-o poate dărui decît călătoria fericită şi fără de sfîrşit cu trenurile ce nu se opresc niciodată ; însemna eliberarea de orice lanţ care îl constrînge pe om să parcurgă spaţiul propriei sale existenţe, asemeni unui animal în jug, obligat să calce zilnic pe propriile-i urme, pînă cînd societatea îl dă la o parte ca pe o unealtă inutilă. Gîndindu-mă din nou la trenurile rapide ce trec în amurg, mă las pradă unor imagini de fugă, de eliberare, ce se succed cu repeziciune. Cum s-ar putea acestea înfăptui nici eu nu ştiu, pentru că în realitate trăiesc în fundul unei ulicioare întunecoase, iar plăsmuirile mele rămîn doar vise deşarte...

O dată, Elena şi cu mine am ajuns tîrziu la gară, şi trenul se pusese în mişcare, chiar în clipa în care am ajuns, grăbiţi, pe peronul din pasajul de sub linia ferată. Şeful de tren, recunoscînd-o pe Elena, a exclamat :

— Iute, iute, doamnă !

Şi Elena s-a desprins de mine, a alergat după tren, s-a agăţat de clanţa unei uşi care era deschisă şi a dat să sară înăuntru. A alunecat însă pe-o parte, pe scară, trenul fiind în mers. Ar fi putut cădea dintr-o clipă într-alta, roţile ar fi zdrobit-o, şi ea ar fi murit...

ar fi murit !... Nu l-am mai văzut pe şeful trenului cum a tras-o sus în ultimul moment ; dar cînd mi s-au despăienjenit ochii, am simţit cum mă clatin pe picioare, şi pe tot trupul simţeam şiroaie de sudoare. Mult timp am rămas sprijinit de nişte baloturi de mărfuri, fără să mai pricep nimic.

În ziua aceea am muncit ca un robot, iar noaptea am avut un vis înfiorător. Am visat-o pe Elena prinsă între roţi, roţile se învîrteau, se învîrteau cu bucăţi de carne agăţate de ele, din care curgea sînge, şi sîngele curgea şuvoaie printre şine, în timp ce roţile continuau să se învîrtească, să se învîrtească, cu bucăţile de carne agăţate de ele... M-am trezit ud leoarcă de sudoare. Elena dormea lîngă mine ; fremătînd tot, am luat-o în braţe, iar ea a tresărit. A crezut că sunase deşteptătorul şi-a început să caşte.

— Mi-e încă aşa de somn, spuse ea. N-aprinzi lumina ?

I-am spus că deşteptătorul încă nu sunase şi că voiam numai s-o îmbrăţişez. Atunci Elena se desprinse din braţele mele, mă făcu egoist şi începu să plîngă.

Seara, cînd o aştept pe Elena în gară, îmi închipui că n-am s-o mai văd coborînd din tren ; văd şuvoaiele de sînge între şine şi simt

că îngheț la gîndul unui sfîrșit tragic. Nu-mi dau seama ce fel de descătușare ar putea fi și am oroare de mine în momentul acela, totuși nu mă pot stăpîni să nu mă gîndesc... la ceea ce mă gîndesc.

Mă întreb de ce m-am căsătorit cu Elena. Eram îndrăgostit de ea și credeam că vom fi fericiți împreună. Oare e de ajuns să fii îndrăgostit ca să fii fericit ? Cîteodată eu tot mai cred că sînt îndrăgostit de Elena. Așa am crezut în noaptea în care am visat roțile cum se învîrteau și se învîrteau, cu bucățile de carne spintecate între ele și șuvoaiele de sînge între roți, iar eu voiam s-o îmbrățișez și s-adorm cu ea în brațe... Nu-i vina Elenei și nici a mea că nu sîntem fericiți, ci pentru că trăim ca doi sclavi în lanțuri. Sclavii nu iubesc, nu se bucură de viață, nu trăiesc ; doar plîng și blestemă. Și atunci nu mai știu nici eu de ce m-am mai căsătorit cu Elena. Nu reușesc să-mi amintesc cum s-a întîmplat. Mi-amintesc ca de ceva petrecut în somn, sau cînd eram beat, sau poate într-un moment de inconștiență și de nebunie. Sigur că nu e vina Elenei că eu nu mă pot descurca singur în viață, că ea pleacă în fiecare dimineață în zori : dar, atunci, de ce a vrut să se mărite cu mine, ca să fim amîndoi așa cum sîntem azi ?...

Sigur că e și vina Elenei. E vina ei ! Și mă gîndesc că poate aș fi din nou liber într-o zi... Nu cred că dacă am fi bogați am fi și fericiți, cred însă că n-am fi cu orice chip nenorociți. Ce vreau să spun cu asta ? E un joc de cuvinte, nu știu, e o ghicitoare, dar așa e !

Dacă un eveniment cu totul neașteptat ar aduce eliberarea !... Eliberare ! Doamne, nu vrem să ne înfruptăm din fructele oprite ale pomului tău, dar vrem cel puțin iluzia fericirii, iar blestemul muncii să-l împarți egal tuturor oamenilor, de vreme ce toți oamenii sînt egali în fața ta, doamne ! Sau lasă-ne pe noi să blestemăm în pace și nu ne mai amenința cu alte torturi, cînd știm că ne va suna și nouă ceasul să putrezim în pămîntul din care tu ne-ai plămădit !

În fiecare zi mă scol la cinci dimineața.

O trezesc pe Elena, care doarme cufundată într-un somn adînc, din cauza oboselii și-o văd cum se strîmbă de cîte ori deschide ochii.

— A sunat ceasul, îi spun.

Elena se întinde și cască, lipsită de orice grație, fără să scoată o vorbă ; apoi începe să se îmbrace. Se îmbracă în goană, fără pudoare. O clipă rămîne goală, maltratîndu-și sînii ca să-i potrivească în găoacele strîmte ale sutie-

nului de mătase roz ; își trage chiloții aranjîndu-i pe coapse, cu mîna. După plictiseala din gesturile ei, s-ar zice că e o prostituată care nu se ferește să-și arate sila față de clientul ei de o noapte. E oribil ca soția mea să semene cu o prostituată ! Cînd eram proaspăt căsătoriți, îmi făcea plăcere s-o văd pe Elena cum se îmbracă, atitudinea ei pudică și grația cu care-și punea lenjeria cea mai intimă, pielea ei catifelată. Doar duminica se mai îmbracă Elena cu grația ei de tînără căsătorită, pentru că duminica nu pleacă trenurile din zori, și cînd ne sculăm noi soarele e de mult pe cer ; dar duminica e o zi aparte și enervantă, în care orele goale se transformă în plictiseală și aproape în așteptare.

Elena se piaptănă în fugă, trăgîndu-și părul, pe care apoi îl prinde, printr-o mișcare iute, într-un coc la spate, pe ceafă. Nu s-ar putea pieptăna mai încet ? Am impresia că i se va aspri părul ca o mătură și că nu va mai avea nici un luciu : și era lucios și mătăsos părul ei. Avea mîinile albe, și dinții ca perlele și n-avea pungi sub ochi. Nici vorbă că era frumoasă. De asta m-am căsătorit cu ea : îmi plăcea. Și ar mai putea fi din nou frumoasă și iar mi-ar plăcea, dacă n-ar pleca în zori. N-ar avea pungi sub ochi și s-ar îmbrăca

grațios și n-ar mai căsca așa, ca un bărbat, ar avea părul lucios și mîinile albe. Dar ce vină am eu ?

Elena pleacă în zori, și eu o conduc, apoi mă duc și eu la treburile mele. Asta e.

Cîteodată îmi vine o idee : să n-o mai scol pe Elena. S-o las să doarmă și să dorm și eu cu ea pînă cînd ne-ar trezi razele soarelui. Și-am face dragoste, și i-aș spune Elenei că nu mai e nevoie să plecăm în zori ; i-aș spune că sîntem bogați și liberi. Aș vrea s-o văd pieptănîndu-se mult timp în fața oglinzii. După aceea ne-am duce într-o grădină, departe de oraș, și ne-am plimba ținîndu-ne de mînă, ne-am întinde pe iarbă și ne-am juca de-a îndrăgostiții. Pentru că n-ar mai trebui să plecăm în zori. Ne-am făuri niște planuri minunate și ne-am spune că sîntem fericiți... Dar Elena nu m-ar crede. M-ar face prost și-ar începe să plîngă c-a pierdut plata pe o zi de lucru. Și ar avea dreptate.

Trebuie să se scoale în zori și să aibă ochii umflați, să se pieptene într-o goană nebună, iar seara la întoarcere să spună : „Sînt atît de obosită“, și s-o cuprindă somnul ca pe-un animal vlăguit de trudă, și asta pentru o zi de salariu ! Viața e făcută din zile de salariu. Inima se oprește, vederea se slăbește, sîngele

se coagulează în vene, şi totul se prăbuşeşte în haos, dacă în zilele de salariu primeşte mai puţin oxigen. Civilizaţia progresează prin zile de salariu. Maşinile se mişcă, oraşele se ridică, şuvoaiele de bani curg în zile de salariu. Şi soarele răsare pentru o zi de salariu. Şi oamenii se trezesc zilnic o dată cu zorii dimineţii pentru o zi de salariu.

E încă noapte afară cînd o conduc pe Elena la gară. De-abia se înalţă o rază palidă a zorilor. Pe acoperişurile caselor, ca şi pe asfaltul străzii, lumina farului din faţa roţii de la bicicletă alunecă prin întunericul beznă. Noaptea se uneşte greoaie cu pămîntul, într-o oboseală omenească de somn şi frig.

În labirintul oraşului sînt străzi nenumărate, pe care poţi ajunge la gară. Cîteodată o iau pe un drum necunoscut, pe alte străzi decît cele obişnuite, şi-mi închipui că trec printr-un oraş necunoscut. Pe acolo e o piaţă mică, cu o biserică gotică, cu acoperişul foarte înalt şi ascuţit, ca-n ţările cu iernile lungi. Trecînd prin faţa lor, îmi închipui că mă aflu într-un oraş nordic, că m-am căsătorit cu o femeie de prin locurile acelea şi că soţia mea ar vorbi o limbă diferită de a mea. Şi acolo, în oraşul necunoscut, eu o conduc pe soţia mea la gară, înainte de a se ivi zorii zilei. Cînd nu se mai

zăreşte biserica gotică în fundul pieţei, îmi apar alte imagini. Îmi pot închipui, după poftă, că sînt într-un oraş oarecare din lume, fie din emisfera boreală, fie din cea australă, de pe orice continent. Şi, pe străzile din oraşele acelea, eu o conduc pe soţia mea la gară înainte de sosirea zorilor.

Îmi vin în minte, la întîmplare, nume de ţări legate de viziuni, reduse la centimetru, ca în mărcile poştale : Canada, Chili, Turcia, Malaezia. Cînd eram mic începusem să strîng mărci, după aceea am renunţat pentru că niciodată nu mi-aş fi putut cumpăra mărci frumoase şi rare. Pe mărci învăţam nume de ţări şi de oraşe, care, din cauza distanţei lor, în fantezia mea căpătau o aureolă de basm... Conul luminos al farului alunecă pe asfalt, iar eu îmi închipui că pedalez pe străzile din Camberra, Oslo, Marsilia, sau la periferiile din Chicago...

Ne depăşesc alte faruri de bicicletă. Pe măsură ce ne apropiem de gară, devenim un convoi lung, dens şi alunecos de faruri de biciclete. Şi la Camberra, la Oslo, la Marsilia şi la Chicago, la diverse latitudini, zorile înşiruie farurile bicicletelor pentru o zi de salariu. Imaginea asta nu mai era pe mărcile mele. Pe mărci erau doar peisaje de munte, de rîuri sau

de mare, și reproduceri de monumente, catedrale, mausolee, turnuri. Cunoșteam un băiat care colecționa mărci, ca și mine. Se numea Ugo, și, privind la bucățelele lui de hîrtie colorată, imagina călătorii, aventuri, descoperiri ; spunea că el, cînd va fi mare, avea să cutreiere toată lumea. Eu îi povesteam despre trenurile de seară și despre rapidele care nu se opresc niciodată, pe care, în serile de vară, le vedeam trecînd din ascunzișul meu dintre copaci. Dar lui Ugo nu-i plăceau trenurile : visa vapoare, transatlantice, cuirasate, și spunea că el are să ajungă un căpitan de cursă lungă. Nu știu ce s-a mai întîmplat după aceea cu Ugo. Se prea poate să cutreiere lumea, într-un tren nenorocit de marfă, pentru o zi de salariu ; desigur, nu așa cum își închipuise. Dar e mult mai probabil că pedalează pe străzile unui oraș oarecare, de pe lumea asta, plecînd la lucru înainte de ivirea zorilor. Și că așteaptă o eliberare. Și că are o soție cu pungi sub ochi, cu părul aspru și cu mîinile crăpate. Toate pentru o zi de salariu. Și că nu-și mai amintește de ce-a luat-o de nevastă, și că, fără s-ajungă la vreun rezultat, caută un sens al propriei sale existențe, pentru o zi de salariu.

Sîntem un convoi lung, înțesat și infinit, de faruri de biciclete ce se înșiruie pe toate străzile din lume, înainte de ivirea zorilor, la ora la care condamnații își mișcă ultimii pași, cu picioarele desculțe, spre spînzurătoare, iar călugării își pleacă frunțile și capetele rase ca să mulțumească domnului pentru o nouă zi dăruită oamenilor.

Și tatăl meu se scula în zori și pleca de-acasă la lucru înainte ca eu să mă fi trezit și se întorcea cînd eu eram din nou în pat. Era un om răbdător tatăl meu, sau poate că nu se plîngea niciodată ca să nu mă amărască înainte de vreme, dar în sinea lui și el visa o eliberare. Tatăl meu cumpăra bilete scumpe de loterie, spunînd că norocul își deschide brațele oricui, dar n-a cîștigat niciodată nici măcar o centimă, continuînd să plece de-acasă o dată cu zorii, ca să muncească, pînă în ziua în care s-a dus pentru totdeauna. Eu de asemeni mă scol în fiecare dimineață la cinci, și pînă și copilul meu se va scula și va pleca de acasă în zori. Pentru că mai curînd sau mai tîrziu voi avea și eu un fiu ; ar fi un lucru normal și simplu : toți oamenii au un copil.

Elena spune : „Cînd vom avea un copil..."

Îl aşteaptă şi străluceşte de fericire la ideea de-a avea un copil. Îi face plăcere să vorbească despre asta, şi de pe acum face tot felul de proiecte în legătură cu copilul ei, cu fiul nostru. Spune că va trebui să ne sacrificăm pentru el, dar e convinsă că, în schimb, vom izbuti să-l facem fericit, şi prin asta ea înţelege : mai fericit decît noi. Cum ? Eu nu vreau un copil care să admire de la distanţă trenurile rapide de seară şi să trăiască agonia împlinirii unor vise irealizabile şi învălmăşite ! Sau să fie şi farul lui de la bicicletă alături de bicicletele celor care trăiesc pentru o zi de salariu. Eu nu vreau un copil, un fiu ! Sau de l-aş avea, aş vrea să-l pot duce într-o pădure şi să-l las acolo. În păduri nu trec trenurile de seară şi nu pornesc trenurile din zori. Aş vrea ca fiul meu să înveţe limbajul animalelor, să vîneze şi să treacă apele înotînd şi să conducă haitele de lupi, ursul înţelept să-l înveţe legile pădurii, iar pantera şiretlicurile pradei. Pentru ca fiul meu să nu cunoască lumea bogaţilor şi săracilor şi să nu calce în picioare pe nimeni, dar nici să nu fie călcat în picioare, să nu sufere decît de relele pricinuite de natură, cele necesare... De ce ar dori Elena un copil ? Şi eu mă gîndeam că ar fi frumos să avem

un copil. Sigur că e frumos... Dar eu nu mai vreau să am un copil, un fiu...

Cînd eram mic îmi plăceau trenurile. De două ori pe an plecam cu părinţii mei, de sărbătorile de Crăciun şi în vacanţa de vară, şi credeam că acceleratele sînt trenurile cele mai iuţi şi mai frumoase : doar erau accelerate. Odată, în compartimentul nostru a venit un bărbat pe care tatăl meu l-a salutat prieteneşte şi care de cum s-a aşezat a început să sforăie. Părea că nu-l interesează călătoria şi că nu-l distrează de loc, ceea ce pentru mine era de necrezut.

— Face mereu acelaşi drum, în fiecare zi, a şoptit tatăl meu, de aceea nu-i face plăcere.

— De ce face zilnic acelaşi drum ? l-am întrebat eu pe tata.

— E un abonat, mi-a răspuns el.

— Şi cine sînt abonaţii ?

Tatăl meu mi-a explicat că abonaţii aveau un permis special, valabil pe o săptămînă sau chiar o lună, că plecau zilnic la lucru, din obligaţie, nu de plăcere. Mi-a fost greu să pricep şi, fără să mai întreb altceva, mi-am dorit să fiu şi eu un abonat şi eram încredinţat că eu n-aş sforăi în tren.

Abonamentul Elenei e un permis mic, negru, cu douăsprezece cupoane, unul pentru fiecare lună, plin de timbre violete. La sfîrşitul anului, funcţionarul gării desprinde al doisprezecelea cupon şi lipeşte un bloc nou de cupoane cu o dată nouă. Într-un an sînt trei sute şaizeci şi cinci de zile, şi permisul negru al Elenei e asemeni unei cărţi a destinului, în care sînt trecute evenimentele celor trei sute şaizeci şi cinci de zile împărţite în cele douăsprezece cupoane. Ar fi de ajuns un singur cupon, sau chiar niciunul : permisul gol...

În fiecare zi o conduc pe Elena la gară înainte de ivirea zorilor. Seara, cînd o aştept, îmi vine în minte coşmarul cu roţile ce se învîrteau şi iar se învîrteau cu bucăţi de carne prinse de ele şi şuvoaiele de sînge dintre şine... Mă gîndesc că într-o zi s-ar putea întîmpla cu adevărat... N-aş mai vedea-o pe Elena coborînd din tren şi n-aş mai conduce-o la gară înainte de ivirea zorilor. N-aş mai vedea-o cum se strîmbă cînd se trezeşte, şi nici pungile ei de sub ochi. Şi n-aş mai avea niciodată un băiat. Aş fi liber şi singur, şi m-aş îmbăta. Toţi bărbaţii singuri se îmbată ca să nu se simtă singuri. Cînd se îmbată sînt şi fericiţi.

UN BOŢ DE CARNE

Michele se trezi din cauza luminii pe care o aprinsese Eliza. Becul era chiar deasupra capului său. Cîteva minute încercă senzaţia de enervare pe care ţi-o dă o lumină ce se aprinde în timp ce dormi ; în sfîrşit, fără să se întoarcă în pat de loc, deschise ochii şi o văzu pe Eliza. O privea din spate ; soţia lui stătea pe marginea patului, în cămaşă de noapte, sprijinindu-şi coatele pe genunchi şi cu faţa ascunsă în mîini. O vedea din spate ; rămase neclintit, căci dacă s-ar fi mişcat ar fi fost obligat s-o întrebe ce face. Ştia că, dacă ar fi strigat-o, ea ar fi început să plîngă, iar el nu era în stare s-o ajute cu nimic. Lumina de la pat lăsa în umbră jumătate din cameră. Privind printre crăpăturile storurilor, Michele încercă să-şi dea seama dacă se iviseră zorii dimineţii sau nu, dar nu reuşi să desluşească nimic. În colţul din dreapta se afla reşoul pus pe placa de marmură şi

cu butelia de gaz alături ; în stînga ferestrei era dulapul. Masa rămăsese nestrînsă, cu fața de masă pe ea și cu farfuriile murdare.

Eliza stătea pe marginea patului ; umbra ei enormă traversa în diagonală toată odaia ; trecea pe deasupra mesei și se suia pe perete pînă în tavan. La început, Michele nu-și dădu seama că pe perete era umbra Elizei. Nu părea o umbră de om, așa diformă și nemișcată cum se vedea. Un timp, se uită fix la ea și, nedînd atenție lucrurilor peste care cădea, văzu deodată pe albul feței de masă, sub marginea unei farfurii, ceva ca o schijă mică, neagră și lucioasă de parcă era un cărbune. Stînd așa, întins, fără să-și ridice capul de pe pernă, nu putea desluși bine ce era, cu toate acestea era sigur că vede ceva. Și era convins că Eliza, care continua să stea pe pat, nu văzuse gîndacul. Altfel ar fi strigat. Michele se răsuci sub pătură, ca și cum s-ar fi trezit de-abia în clipa aceea, și o rugă pe Eliza să se uite la el. O luă de umăr, forțînd-o să se întoarcă. Ridicîndu-se într-un cot, se uită la ceasul care era așezat pe un scaun lîngă Eliza ; era patru.

— De ce ai aprins lumina ? o întrebă Michele. Degeaba ne frămîntăm atît, de altfel trebuie să ne hotărîm cît mai e timp...

Eliza se lăsase să cadă întinsă pe pat. Avea ochii roșii, dar fără lacrimi.

— Ușor îți vine ție să vorbești așa, spuse ea. Oare ți-e chiar așa de ușor ?

Michele stătea în mijlocul patului. Nu slăbea din ochi gîndacul de pe masă, gîndindu-se că dintr-o clipă într-alta s-ar fi putut mișca și l-ar fi văzut și Eliza. Stînd așa, în pat, simțea cum îl cuprinde o senzație lăuntrică de frig, care încet, încet i se răspîndea în tot corpul. De zece zile era în încurcătura asta chinuitoare. Cu totul pe neașteptate, în vorbele Elizei, Michele descoperea propria-i răspundere în a lua o hotărîre, și asta-i dădea o stare de neliniște profundă și neplăcută. Așadar ei nu-și puteau îngădui să aibă un copil. Nu-l puteau avea în camera aceea la care se rezuma toată locuința lor, culcușul, vizuina lor, cu gîndacii care ieșeau noaptea din bîrnele putrede ale tavanului. Nu-l puteau avea acum, după ce Eliza își pierduse slujba, cînd cu ceea ce aducea el în casă abia le ajungea să mănînce ei doi, să aibă unde-și pune capul și să poată plăti chiria unei camere. De zece zile, Eliza nu făcea altceva decît să plîngă ; plîngea de dimineață pînă seara în timp ce el era plecat, iar la întoarcere o găsea cu ochii umflați ; aprindea lumina și plîngea noaptea, stînd

în mijlocul patului, cu fața în mîini. Plînsul ei îl scotea din sărite pe Michele.

— Așa e, spuse el. Trebuie să luăm o hotărîre : noi nu putem avea un copil. Trebuie să scapi de sarcină, înțelegi ? Mai ai încă timp fără să riști nici un pericol. Îți dai seama ? Asta-i situația... Trebuia să strige ca s-o convingă, sau poate că tocmai acest lucru îl voia soția lui de la el : ca el să-și asume răspunderea pentru ceea ce ar fi trebuit să facă ea. Acum, pentru prima oară, el îi spunea, în mod brutal, să-și facă operația. Eliza rămase mută, fără să-i răspundă, și nu părea că avea intenția să plîngă. La urma urmei nu era ceva greu : nu era vorba decît de un boț de carne...

Michele voia să stingă lumina ; nu pentru că i-ar fi fost somn, dar, mai curînd sau mai tîrziu, gîndacul s-ar fi mișcat, și Eliza l-ar fi văzut, iar el ar fi trebuit să se scoale din pat și să-l strivească. Probabil că n-ar fi reușit, gîndacul s-ar fi ascuns sub dulap sau direct sub pat, și ei doi n-ar mai fi închis ochii pînă dimineața.

— Acum încearcă să te odihnești, îi spuse Michele, ne mai gîndim noi mîine, mă voi gîndi eu pentru tine. Trebuie să cîntărim bine situația. Întinse mîna spre lumină și o stinse. „Acum se mișcă“, se gîndi el numaidecît,

obsedat de imaginea gîndacului ; acum iar începe să se miște, merge pe masă, pînă la ziuă umblă peste tot, se poate sui și pe pat, chiar aici, pe așternut, lîngă gură, în păr... Și mai sînt și alții în odaie ; au să înceapă să mișune sub reșou, printre vasele rămase de cu seară, și să umble prin întuneric... Nu simțea respirația Elizei lîngă el, ceea ce însemna că era tot trează, înăbușindu-și plînsul în gît. Și Eliza simțea că el era treaz. Michele se gîndi că gîndacul se mișca pe masă ; instinctiv, își trase cearșaful peste obraz. Îi era teamă să adoarmă. Dacă ar fi adormit, gîndacul s-ar fi suit pe pătură, și nu numai cel de pe masă, ci o grămadă, o masă neagră mișunînd, acoperind toată podeaua și sufocînd tot ce i-ar fi ieșit în cale. Era coșmarul de care se temea în fiecare noapte să nu-i revie ; dacă l-ar fi cuprins somnul, desigur că iar ar fi visat același lucru. Vedea gîndacii cum se adună în jurul patului și cum din cauza lor se înnegrea toată odaia. El nu putea să se miște și nici să strige : poate că-l paraliza însăși groaza ca gîndacii să nu-l înțepe și să-i amorțească limba ; încerca totuși cu disperare să fugă de sub pătură, să sară jos din pat și să urle. Pînă cînd primii gîndaci începeau să se urce pe așternuturi și să apară pe pat. Apoi închidea

ochii. Gîndacii se suiau, el auzea fîşîitul a zeci de mii de gheruţe de gîndaci pe pătura de lînă, în timp ce inima-i bătea cu putere şi simţea o mîncărime oribilă pe tot corpul, pe cap şi în păr ; era masa aceea de gîndaci care îl apăsa, îl îngropa de viu, îl sufoca...

Eliza nu văzuse gîndacul de pe masă atunci cînd aprinsese lumina. Michele întinse un braţ spre ea ; inconştient, Eliza mişcă şi ea o mînă, pe sub pătură, trecîndu-şi degetele printre ale lui. Michele se gîndea că, dacă ar fi avut un copil, l-ar fi ocrotit, l-ar fi ţinut toată noaptea lîngă el, la pieptul lui, fără să facă o mişcare, chiar dacă ar fi simţit pe spatele lui mişunînd milioane de gîndaci. Pentru copilul lui, dar numai pentru el, ar fi fost în stare s-o facă. Şi apoi ? Şi s-ar fi ivit zorii zilei veghind asupra lui, în fiecare noapte. Şi apoi ? Se putea lupta împotriva unor armate întregi de gîndaci, şi asta ar fi fost cel mai neînsemnat lucru pe care l-ar fi făcut. Dar erau altele pe care nu le-ar fi putut face pentru fiul lui, cu toată voinţa care îl însufleţea, cu toată puterea lui, chiar dacă şi-ar fi dat tot sîngele din vine. Simţea degetele încleştate ale Elizei strîngîndu-le pe ale lui, şi se gîndea că ei doi nu puteau avea un copil, şi poate că niciodată n-ar fi putut să-l aibă. Sau poate că boţul

acela viu de carne, care nu devenise încă o făptură omenească, dar care avea să prindă viaţă, însemna că în pătucul copilului lui se vor sui gîndacii noaptea, pentru că era copilul lui, ceea ce era un lucru normal şi inevitabil, după cum fiii de regi se nasc regi, fiii celor bogaţi se nasc bogaţi, iar fiii leproşilor se nasc leproşi. Desigur, asta însemna. Iar el nu putea face nimic. Sau putea face un singur lucru : să azvîrle boţul acela de carne ca pe un blestem, renegînd propriul lui drept uman.

Michele nu se gîndise niciodată ca într-o bună zi să aibă un copil ; nu-l dorise şi poate nici nu ţinea să-l aibă. Dar ideea de a renunţa acum la acest drept îl înfuria la culme, părîndu-i-se o nedreptate insuportabilă, iar în adîncul sufletului simţea o emoţie necunoscută pînă atunci ; şi, cu toate că nu era vorba decît de un boţ de carne, în bezna în care i se învălmăşeau gîndurile i se părea că simte o prezenţă vie şi plăpîndă lîngă el şi o căldură omenească izvorîtă din însăşi carnea lui, care avea trăsăturile lui şi aceleaşi însuşiri sufleteşti, şi nu se mai simţea în stare să azvîrle boţul acela de carne.

Înainte de a pleca, Michele îi spusese Elizei să se intereseze şi ea, pentru că erau multe

femei care se pricepeau s-o facă şi nu era ceva greu.

Era ora şapte. Ca în fiecare dimineaţă, se duse să aştepte tramvaiul şi, fiindcă nu venea, Michele o porni pe jos. Strada era pustie, şi toate ferestrele caselor erau închise. În fiecare dimineaţă cînd pleca de-acasă Michele vedea strada aşa ; o revedea apoi seara, cu felinarele aprinse şi cu ferestrele caselor din nou închise; şi nu ştia cum arăta în celelalte ore ale zilei, cînd umblau oamenii şi treceau maşinile pe străzi, sau cînd se deschideau ferestrele. După cîteva minute, simţi în spatele lui zgomotul tramvaiului care îl ajungea din urmă ; dacă ar fi alergat cincizeci de metri, l-ar fi putut prinde la prima staţie. Dar nu alergă, ci merse liniştit mai departe, trecînd şi de staţia următoare ; tramvaiul îl ajunse din nou, dar nici de data asta nu-l luă. Se făcuse ora la care ar fi trebuit să fie la serviciu. Atunci îşi dădu bine seama că nu va mai lua tramvaiul şi că în dimineaţa aceea nu se va mai duce la slujbă. Asta însemna să piardă o zi de leafă. Se opri la un colţ de stradă. Era singur pe toată strada care i se deschidea în faţă, dar ferestrele caselor erau încă toate închise. Era ora şapte şi jumătate şi va pierde desigur leafa pe ziua aceea. Michele se gîndi că nu-i va spune nimic

Elizei, avea mîncarea la el şi se va întoarce acasă seara, ca de obicei. Eliza îl va întreba ce trebuia să facă... Ei nu puteau avea un copil. Ce înseamnă să ai un copil ? În timp ce Michele se gîndea că nu-şi puteau permite să-l aibă, şi ştiind bine că e un lucru imposibil continua să întrebe ce înseamnă să ai un copil, ca şi cînd ar fi trebuit mai întîi să înţeleagă acest lucru. Iată că el încă nu ştia ce înseamnă să ai un copil, pentru că nu se gîndise la asta niciodată. Dar dintr-o dată simţise că avea dreptul să aibă un copil. De ce ? Era dreptul lui de om. Nu avea importanţă că-l dorea sau nu, sau că-l dorea Eliza, dar nimeni nu putea spune că el nu trebuie să aibă un copil.

Ferestrele caselor rămîneau tot închise, şi Michele era singurul om de pe stradă. Ajunse la colţul unei pieţe şi văzu o femeie care atîrna ziarele în jurul unui chioşc ; le prindea de nişte sforicele cu cîrligele de lemn care se folosesc pentru întinsul rufelor. Michele se opri să citească titlurile : „Bombardament intens al bazelor nord-coreene pe rîul Yalu“, „Juventus şi Milan în fruntea clasamentului“, „Numărul şomerilor după aprecierea C.G.I.L.[1]“.

[1] *Confederazione Generale Italiana di Lavoro*, (Confederaţia Generală a Muncii din Italia).

După ce prinse ziarele, femeia se apucă să facă același lucru cu revistele. Pe una din ele era Totò [1], care mirosea un pește, strîmbînd din nas, mai era fotografia lui Eisenhower în civil, o fotografie a papei pe scaunul pe care este purtat la procesiune, făcînd obișnuitul gest de binecuvîntare, apoi figura lui Joe Louis [2] după întîlnirea cu Walcott [3]. Pe coperta altei reviste se vedea un copil blond, cu un ursuleț în brațe: sub fotografie era scris : „Robertino împlinește un an". Era copilul lui Ingrid [4], cu un ursuleț în brațe : împlinea un an. Era blond și probabil că semăna cu Ingrid. De fapt nu era decît un copil frumos care semăna cu toți copiii din lume... Uite, așa trebuia să ajungă și boțul de carne din pîntecul Elizei, se gîndi Michele, și acela ar fi fost copilul lui. Și el de ce nu trebuie să aibă un copil ? Cine-i putea spune că el nu trebuia să-l aibă ?...

Adierea vîntului mișca ziarele și revistele atîrnate de sforicele și făcea să danseze fotografiile de pe coperte, adică figura lui Totò și a lui Joe Louis, a papei și a lui Eisenhower

[1] Popular actor italian de cinema.
[2] Joe Louis (n. 1914) binecunoscut boxer negru, din Statele Unite, fost campion mondial.
[3] Boxer american.
[4] Ingrid Bergman (n. 1917) actriță de cinema americană, de origine suedeză.

și a copilului lui Ingrid, care împlinea un an, și ținea ursulețul în brațe. Lui Michele îi veni brusc în minte gîndacul pe care îl văzuse noaptea trecută cînd Eliza aprinsese lumina și tot coșmarul lui cu gîndacii, care îl obseda fără încetare. Iată de ce el și cu Eliza nu puteau avea un copil. Cum l-ar fi putut avea ? În camera aceea la care se reducea toată locuința lor, cu gîndacii care ieșeau noaptea din bîrnele putrezite ale tavanului, și cu mirosul pe care-l făcea butelia de aragaz care vicia aerul, cu frigul care pătrundea printre crăpăturile obloanelor pe care le lăsau în jos iarna ? Știa el bine de ce nu puteau avea un copil, el și Eliza.

Era frig, cerul era plin de nori răsfirați, care se lăsau uniform peste acoperișurile caselor, deasupra întregului oraș, iar Michele în ziua aceea n-avea să primească salariu. Apucă pe una din străzile care începea dintr-un colț al pieței. Era o stradă pe care n-o știa, cu toate casele la fel. I se părea că pătrunde într-o zonă necunoscută, într-o lume în care lucrurile aveau un aspect nou, închis și rece, sau cel puțin așa i se înfățișau lui, în timp ce mergea pe stradă, ca și cînd ar fi căutat în ceea ce vedea o explicație la ceva care-i provocase o tulburare adîncă și nemaitrăită pînă atunci.

Pavajul străzii era construit din plăci mici, dreptunghiulare, de asfalt, de care umezeala se prindea uşor, astfel încît toată strada era neagră şi lucioasă. Într-un loc zări o pată de ulei lăsată de o maşină, şi umezeala amestecată cu uleiul forma nişte picături groase în care se puteau vedea toate culorile curcubeului.

În faţa porţii unei case, un bărbat dădea afară gunoiul cu mătura, şi în gunoi erau bucăţi de hîrtie şi mucuri de ţigară. Într-o parte a porţii impunătoare se vedea o firmă de alamă, de dimensiuni mari, ca un pătrat de marmură de construcţie, pe care era scris : *S.A.S. F.I. — Societatea Anonimă pentru Exploatarea Forţelor Interne. Direcţie. Birouri.* Michele mergea fără să se grăbească, cu servieta în care ţinea mîncarea sub braţ. Avea aerul unui şomer sau al unui lucrător, din cei care umblă pe străzi ca să repare gurile de apă sau lumina. Desigur că oricine l-ar fi văzut la asta s-ar fi gîndit. Nimeni nu ştia de ce umbla el pe acolo, pe stradă, la ora aceea şi cu servieta sub braţ. Nici el măcar nu ştia de ce. Ştia doar că avea să piardă o zi de salariu şi că Eliza trebuia să scape de boţul acela de carne. Nu era decît un boţ de carne, dar ar fi trebuit să fie un copil, copilul lui. De ce el şi cu Eliza nu puteau avea un copil ? Sigur că-l puteau avea de

vreme ce el era bărbat şi ea femeie ; îl puteau avea ca o pereche de lupi într-o pădure : dar pentru un om, nu asta însemna să ai un copil ! Nu aşa voia el să aibă un copil. Nu voia ca fiul lui să fie un pui de lup, care, odată venit pe lume să crească sălbatic şi înfometat, sau s-ajungă un nenorocit şi un sclav. Nu voia acest lucru şi avea tot dreptul.

Continuînd să hoinărească fără nici un rost, Michele se îndreptă spre centrul oraşului. Ajunse pe altă stradă cu acelaşi gen de case şi acelaşi pavaj asfaltat tot cu plăci mici ; uitîndu-se bine la faţadele caselor, la partea dinăuntru a portalurilor şi la tăbliţele cu nume necunoscute de lîngă soneriile prin faţa cărora trecea, avea din nou senzaţia de a fi căutat o explicaţie la ceva în jurul căruia conştiinţa lui se învîrtea şi se răsucea mereu. Deodată zări din depărtare un chioşc de ziare şi, fără să ştie de ce, începu să grăbească pasul, aproape s-o ia la goană. Cînd ajunse lîngă chioşc, iar dădu cu ochii de papă, de Joe Louis, de Totò şi de copilul lui Ingrid, care ţinea în braţe ursuleţul de cîlţi. Ursuleţul era negru, iar costumaşul copilului era alb ; în fotografie mai apăreau şi colţurile dreptunghiulare ale covorului, un covor lucios şi moale, în care se înfundau pantofiorii copilaşului.

— Cît costă ? îl întrebă Michele pe omul de la chioşcul de ziare. Avea totdeauna cam o sută de lire la el, care nu-i serveau la nimic, dar pe care le ţinea în portofel, ca să nu iasă în oraş fără un ban la el. Luă revista şi o puse în buzunar. O simţea în buzunar, aşa cum simţi un gust în gură, sau cum simţea noaptea braţul Elizei atingîndu-i umărul. Simţea revista în buzunar, şi înaintea ochilor îi apărea copilul lui Ingrid, care semăna cu Ingrid şi cu toţi copiii din lume ; vedea colţurile de la covorul pe care stătea copilul în picioare, cu stîngăcia gingaşă specifică copiilor încă nesiguri pe picioarele lor. Colţurile covorului aceluia îl chinuiau : el şi Eliza n-aveau un covor. Oare era necesar un covor ca să poţi avea un copil ? De ce trebuia un copil să stea în picioare pe un covor ?

Tot mergînd aşa, ajunse la o încrucişare de străzi, unde aveai impresia că clocoteşte sîngele întregului oraş, o piaţă înconjurată de vilele care îşi deschideau arcadele galeriilor ca nişte grote luminoase. Sub semaforul care sărea de la roşu la verde şi iar la roşu, aprinzîndu-se în toate direcţiile, se încrucişau trei străzi ; la fiecare schimbare a semaforului, maşinile se opreau brusc, în faţa dungilor trasate cu alb pe asfalt, îngrămădindu-se una lîngă

alta, atingîndu-se aproape cu barele, în timp ce lumea traversa foarte grăbită prin faţa boturilor radiatoarelor. Michele se opri lîngă portalul unei galerii şi privi semaforul cum schimba brusc culorile, se uită la maşini şi la mulţime ; de partea cealaltă a răscrucii, văzu o cafenea cu uşile de cristal aburite, iar alături, un magazin de mode cu o reclamă luminoasă în vitrină. La spatele lui, dinăuntrul galeriei, răzbătea ca o răsuflare caldă ; un sunet confuz ajungea pînă la el ca un murmur înăbuşit a mii de voci. Era nouă şi un sfert. Un ceas fixat pe stîlpul unui felinar, de la un colţ al răscrucii, arăta nouă şi un sfert. Dacă Eliza se gîndea la el, chiar atunci, crezîndu-l la slujbă ? Dar el avea să piardă ziua de salariu... De ce stătea acolo, la ora aceea, să se uite la semafor cum schimba brusc culorile : roşu, verde, roşu, la maşini, la omenirea aceea de la întretăierea străzilor ? Ce semnificaţie aveau toate astea pentru el ?

Şi deodată, privind la ritmul rapid al circulaţiei de sub semafor, i se păru că acum descoperă oraşul care exista gigantic şi neînduplecat, cu totul independent de realitatea lui de om şi în afara obsesiei boţului de carne care ar fi trebuit să devină copilul lui.

Orașul exista, și nu numai orașul în care trăia el, fără ca el să și-l fi ales și să-i fi plăcut, ci infinite alte orașe existau, în toate colțurile lumii, întocmai ca și acesta, cu tumultul lor nebunesc, cu străzi, cu semafoare și coloane, cu lumini, mașini, cu bărbați și femei, ca el și ca Eliza, și cu case în care, nopțile ieșeau gîndaci dintre bîrnele putrezite ale tavanelor. Nu-și dădea seama acum ce însemna ceea ce descoperea el ; era doar un gînd negru care-i dădea senzația că tot ceea ce-i vedea ochii ar căpăta deodată un sens ostil și feroce, urlînd cu ură împotriva lui.

Simțea în buzunar revista groasă și țeapănă ; nu se uitase de loc la ea, dar o simțea acolo în buzunar. Acolo era copilul lui Ingrid, cu ursulețul în brațe. Imaginea lui îi era clară de parcă l-ar fi avut înaintea ochilor. Imaginea zbura prin aer, printre fîșiile de cer dintre o vilă și alta, deasupra rețelei de fire electrice, iar Michele o urmărea ca pe o viziune reală. Imaginea se suprapunea tuturor lucrurilor ; se lăsa în jos pe stradă, sub semafor, în mijlocul forfotei mașinilor și a mulțimii : numai el singur vedea imaginea copilului lui, pe care-l urmăreau mașinile întregului oraș, vrînd să-l nimicească, acolo, sub ochii lui, în îmbulzeala aceea de la răscruce. În jurul lui, totul deveni confuz

și negru și trebui să facă un efort ca să-și mai dea seama unde se afla și să revie la realitate. Nu-i mai păsa de nimic nici să vadă, nici să înțeleagă... Nu dorea decît să aibă atîta putere încît s-apuce rețeaua de fire de deasupra străzilor, să le rupă dintr-o mișcare, să doboare coloanele și fațadele impunătoare ale vilelor, să prefacă totul într-o grămadă de moloz, să strivească mașinile și toată mulțimea aceea.

Doamne, de ce trebuia s-ajungă un om la asemenea gînduri ?

Smulgîndu-se din coșmar, Michele trecu de piață, străbătînd o stradă dreaptă și lungă, pe care mașinile treceau în viteză, pe două șiruri, fără întrerupere, și lumea umbla sprintenă pe trotuare. Michele mergea încet, și tot înaintînd așa, amestecîndu-se printre oameni, i se părea că e prins într-o cursă și că în buzunar avea un revolver cu piedica pusă, iar el era cu degetul pe trăgaci.

Se opri în fața unei vitrine cu bijuterii în care străluceau briliante de toate mărimile, așezate pe catifea neagră ; printre acestea era un briliant mare cît o migdală, nemontat. Deodată i se păru că se vede întorcîndu-se cu revolverul în mînă, trăgînd în fata care privea și ea la bijuteriile din vitrină, stînd cu nasul

în gulerul blănii, ca şi în domnul cu pălărie gri, cu borul lăsat, în bărbatul cu ochelari şi cu jurnalul împăturit în buzunarul paltonului.

Iar ei cădeau sub lovituri, toţi cei ce nu voiau ca el să aibă un copil, care smulgeau Elizei boţul ei de carne, care îl izgoneau pe el şi pe soţia lui într-o vizuină în care ieşeau noaptea gîndacii cu duiumul dintre bîrnele putrede ale tavanului... Michele se uita fix la briliantul mare cît o migdală, nemontat, aşezat pe catifeaua neagră, şi în acelaşi timp, în fundul buzunarului, mişca degetul, ca şi cînd ar fi apăsat pe trăgaciul unui revolver. Şi fata care îşi ţinea nasul în guler privea briliantul mare cît o migdală, atingînd uşor umărul lui Michele, fără ca el să-şi dea seama.

Fata se întoarse lovindu-l cu umărul şi se îndepărtă. În mod mecanic, Michele o luă pe urmele ei. La un moment dat o pierdu din vedere. Îi era frig. Toată lumea mergea grăbită, cu mîinile în buzunar şi cu gulerele de la paltoane ridicate. Michele continua să meargă, uitîndu-se la vitrine, la maşinile care se încrucişau în mijlocul străzii, şi fiece lucru în jurul lui părea că se mişcă din ce în ce mai iute, învîrtindu-se repede ca într-un vîrtej. Îşi amintea că trăsese cu revolverul. Se gîndea că împuşcase aievea : de ce ? Voia să-şi reamin-

tească cum a fost. Trebuia să-şi reamintească. Dar toată strada se învîrtea în jurul lui, motoarele maşinilor îi huruiau în urechi, şi pe fata cu guler de blană o pierduse din ochi. La un moment dat, simţi brusc nevoia de a fi într-un loc unde nimic să nu fie mai sus de el pe faţa pămîntului, să nu i se mai învîrtească nimic în jur, să nu mai fie nici maşini, nici lume multă, nici vitrine, nici reclame, nici clacsoane. Şi se urcă într-un troleibuz.

Se trezi în mijlocul unei mulţimi de zeci de persoane. Nu putea mişca un braţ. Nu ştia ce traseu avea troleibuzul şi plăti cursa pînă la capăt. La fiecare oprire bruscă, masa călătorilor se mişca înainte şi înapoi, compactă. De la fereastră, Michele privea cum rămîn în urmă străzile, vitrinele, maşinile şi lumea. La fiecare zdruncinătură, lovea pe o doamnă care purta o pălărie de catifea ; din spate, un băiat cu nişte cărţi în mînă îl izbea pe el. O femeie se ridică să coboare. Doamna cu pălărie de catifea se aşeză pe locul rămas liber, se sprijini de spetează, îşi aranjă paltonul mai bine, potrivindu-şi colţurile hainei pe genunchi, îl privi pe Michele, care o lovise la fiecare oprire mai bruscă, deschise o revistă pe care o ţinea îndoită sub braţ şi rămase uitîndu-se la fotografia de pe copertă. Pe copertă era

copilul lui Ingrid, care împlinea un an, şi avea ursuleţul în braţe. Michele simţi în fundul buzunarului greutatea revolverului; mîna lui strînse patul revolverului. Da, acolo în troleibuz el putea să scoată revolverul şi să înceapă să tragă, să tragă... Scoase mîna din buzunar, dar în buzunar nu are nici un fel de revolver. La fiecare staţie urca şi cobora lume. Cobora mai multă lume decît se urca. Prin faţa ferestrelor troleibuzului treceau pomii şi grilajele vilelor. Pomii erau desfrunziţi. Lumea care cobora o lua pe bulevarde, oprindu-se în faţa porţilor de fier ale vilelor, şi doamna cu pălăria de catifea şi cu revista indoită sub braţ coborî şi ea. Roţile făceau un zgomot hodorogit pe pietrişul încă neasfaltat. Prin faţa ferestrelor treceau pomii, unul după altul, şi brazdele lungi de pe cîmpul pustiu. Troleibuzul parcurgea distanţe foarte lungi, fără să mai oprească. În stînga, ca şi în dreapta drumului, nu se vedea decît cîmp gol. Nu mai rămăseseră decît şoferul, casierul şi Michele. La ultima staţie, coborî şi el.

De-o parte şi de alta a drumului nu erau case: erau numai pomi subţiri plantaţi de curînd, care aveau să dea frunze la primăvară, dar fără umbră. Michele porni pe un cîmp întins, pustiu, care cobora într-o vale,

într-o pantă uşoară, fără să se poată vedea unde dă. Nu se vedea decît linia ferată, ceva mai încolo, în ceaţă, iar din ceaţă se înălţau în depărtare vîrfurile munţilor. În jurul văii, ceaţa era groasă, iar cîmpul părea că se întinde la infinit, fără nici un semn de viaţă.

Michele porni prin iarbă, călcînd pe pămîntul umed. Era o senzaţie extraordinară să calci pe iarbă şi pe pămînt. Paşii nu făceau zgomot, şi el o luă înainte pe cîmp, uitînd de toate pentru o clipă, ca să-şi asculte paşii. La un moment dat se întoarse. În ceaţă, oraşul părea că se întinde la infinit, ca şi cîmpul, pentru că nicăieri nu i se zărea sfîrşitul. Acolo unde se găsea el, cu picioarele înfundate în pămîntul moale şi în iarbă, era doar la marginea oraşului, şi aproape că mai era în oraş; totuşi era în afara lui, pentru că îl vedea ca pe ceva de care se desprinsese, aşa, cum vezi un munte cînd eşti la poalele lui.

Oraşul văzut astfel îţi dădea în primul rînd o impresie de linişte, poate din cauza ceţei. Nu se desprindea din el unda aceea de vacarm nedefinit, ca o respiraţie ce pare să se ridice din fundul sutelor de străzi, din acoperişurile miilor de case ca din pieptul unei imense realităţi vii. În ceaţă, oraşul nu avea sunet

sau respirație și părea o imensă realitate moartă. Impresia era dezolantă și înfricoșătoare ; Michele, vrînd parcă să înlăture această viziune, începu să se gîndească la străzile, piețele, fațadele vilelor, vitrinelor, firmele, felinarele, mulțimea, mașinile, sirenele fabricilor, ferestrele iluminate, chioșcurile de ziare ale orașului. Își amintea de toate astea, căutînd să reînvie ca de la sine respirația sutelor și miilor de oameni care alergau pe străzi, care dormeau sub acoperișurile caselor. Și, deodată, își aminti din nou că trăsese cu revolverul. Își aminti de fata cu gulerul de blană, de Eliza, de boțul ei de carne, de gîndacii care ieșeau noaptea din bîrnele putrezite ale tavanului. Și, într-o clipă, pricepu tot, pe neașteptate, parcă i s-ar fi deschis o diafragmă în creier, luminîndu-l, cu toate că nu era vorba de ceva care să izvorască din creier, ci mai degrabă dintr-o năvală a sîngelui ; ceva care se manifesta prin neliniște, dragoste, instinct, simțămînt pe care nimeni nu l-ar fi putut desluși.

A fost ceva simplu și firesc : așa cum se înțeleg totdeauna lucrurile cele mai importante din viață ; într-o clipă și fără eforturi. Dacă el ar fi acceptat ca Eliza să nu-i aducă pe lume rodul seminței lui de bărbat, din clipa aceea s-ar fi urît pe el însuși și pe toți bărbații și ar fi fost cu adevărat în stare să-i împuște. Asta nu se putea întîmpla. Atunci ? Da, nu putea face nimic pentru ca fiul lui să nu se nască în camera în care mișunau noaptea gîndacii ; dar trebuia să se nască, oricum și din prima zi de viață să-și accepte destinul de om, pentru că mîine lumea ar putea fi mai bună. Era vorba de luptă, și Michele trebuia s-o accepte, pentru el și pentru copilul lui, sau însemna să renunțe de a mai lupta, să scrîșnească din dinți și să nu mai creadă în nimic. „Ce trebuie să fac ?“ își spuse în sinea lui. Aprinse o țigară și rămase să se gîndească, dînd fumul pe gură și urmărindu-l cum se topea în ceață. Ce răspundere teribilă să ai un fiu ! Și totuși, pe măsură ce se gîndea la răspunderea asta, era din ce în ce mai convins că trebuia să-l aibă primind izvor de putere și de liniște : un sentiment complex, întocmai ca cel încercat în prima lui zi de lucru cînd, deși nu era decît un copil, se dusese totuși la muncă. Dar acum era vorba de ceva mult mai serios. Nu pricepea însă cum de se răsturnase în mintea lui totul de la o clipă la alta, și nici dacă era un lucru serios și bine gîndit să se simtă atît de hotărît și să dorească să aibă un copil, cu toate că în lumea înconjurătoare nu se schimbase nimic. Conti-

nua să expire fumul de țigară și să observe cum acesta se amesteca cu ceața, formînd un noruleț gros de aburi. Dar îi veni în minte că poate tocmai în clipa aceea Eliza ar fi putut să-i ucidă sămînța lui de bărbat, și-l cuprinse de-odată panica. Aruncă țigara în iarbă, căutînd cu privirea stația troleibuzului, și, instinctiv, o luă la goană.

SCRISOARE CĂTRE GIULIA

De cum simți că-i cedează terenul sub cizmă, într-un fel neobișnuit, cu o certitudine glacială, paralizantă chiar, cu toate că nu încercase niciodată o senzație similară, pentru că nici nu era o senzație pe care un om s-o poată încerca mai mult decît o singură dată, Andrea își dădu seama că pusese piciorul pe o mină. Rămase nemișcat. Conștiința propriei lui morți, ca fapt iremediabil, halucinant, îi întunecă brusc lumina soarelui în fața ochilor, acolo în pădurea deasă cu mărăcinișuri și cu tufe de măcieș, sub coroanele rărite ale pinilor. Își stăvili în suflet valul de sentimente, datorită căruia, cu o clipă înainte, fusese la fel cu toți ceilalți oameni, de parcă, încă de pe acum, s-ar fi privit pe sine însuși de la o distanță infinită și obscură, de dincolo de moarte. O nădușeală rece îi scăldă tot trupul, pe toată pielea îi apărură broboane enorme, pe care le simțea scurgîndu-i-se pe

tîmple, sub cămaşă, la subţiori şi pe braţe. Şi iar i se păru negru soarele, printre pini, lumina din pădure palidă, şi atunci şopti din vîrful buzelor : „Doamne, Dumnezeule...“, gata să plîngă ca un copil.

N-auzea nici un zgomot venind dinspre ceilalţi oameni din echipă, care-şi făceau drum printre tufişurile din pădure, cercetînd grijulii terenul cu detectoarele magnetice.

— Ohooooo !... strigă el prelung.

— Ohooooo !... îi răspunse un glas, la aproximativ o sută de metri, în pădure.

— Ajutor ! strigă din nou Andrea. Şi rămase neclintit s-asculte răspunsul. Ochii lui vedeau din nou lumina soarelui naturală şi albă ; coroanele pinilor o filtrau fin de tot, pulverizînd-o, încît pădurea părea să freamăte nefiresc, ca într-o vrajă de basm. Andrea îşi simţi hainele lipite de spate, dar nu mai transpira. Îşi aduse aminte de un vis pe care-l avea mereu cînd era copil. Un vis, Dumnezeu ştie ce însemna, şi din care se deştepta veşnic tresărind şi transpirat tot. Visa ceva care-l îngrozea cumplit, iar el voia să fugă şi nu reuşea : senzaţia de a nu putea face un pas, de a nu-şi putea desprinde picioarele de pe pămînt, îi crea un adevărat coşmar, cînd de

fapt nu era decît piciorul lui împiedicat în cearşaf, pe care nu şi-l putea întinde în timpul somnului.

Deodată, Andrea simţi nevoia să se aşeze. Să se aşeze pe pămînt, acolo unde se afla, pe acele uscate ale pinilor. Ar fi dat orice numai s-o poată face. Dar nu putea. Picioarele lui parcă prinseseră rădăcini pe bucata aceea de pămînt, pe care se lăsa tot corpul lui rigid şi neclintit ca un copac. Copacii rămîneau secole întregi încremeniţi în acelaşi loc. Toate trunchiurile copacilor, printre care străbătea greu lumina pulverizată a soarelui, rămînînd opacă, stăteau acolo de secole... Cu un gest mecanic, mai mult ca să facă ceva, Andrea se descheie la pantaloni şi urină ; dar, pentru că n-avea nevoie, nu făcu decît cîteva picături. Tocmai atunci auzi un foşnet de vreascuri, undeva pe aproape.

— Ohooooo... strigă el.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă un glas şi, în acelaşi timp, dintre tufişuri, la vreo douăzeci de paşi de el, apăru o figură. Era unul dintre oamenii din echipă.

— Să nu te apropii ! îi spuse Andrea, întorcîndu-şi gîtul spre el, sînt cu picioarele pe o mină.

Şi glasul lui avea un ton natural. Figura celuilalt, dintre tufişuri, era lipsită de orice expresie. Andrea îi întîlni ochii care-l fixau.

— Nu te mişca ! îi spuse tovarăşul lui, după cîteva secunde, mă duc să-i chem pe ceilalţi. Şi, întorcîndu-se cu spatele, o luă la goană pe poteca lipsită de primejdie, pe care o cercetase la venire.

Dispăru, şi Andrea îl auzi cum se îndepărtează în pădure. Îi veni în minte că odată, pe cînd era copil, tatăl lui, cu care mergea pe un drum de ţară, îl lăsase puţin singur, ca să urce la o fermă de pe un deal, să întrebe de o potecă mai scurtă. „Tu aşteaptă-mă aici", îi spusese el, „şi nu te mişca". Văzînd c-a rămas singur, îl cuprinsese teama, se simţea părăsit, rătăcit, fără să-şi dea seama precis de ce-i era frică ; se aşezase pe iarbă şi începuse să plîngă ; ar fi vrut s-alerge după taică-său, dar nu avea voie şi nu se putea mişca.

Andrea, ascuţindu-şi auzul, îl urmări pe omul din echipă cum se îndepărtează în pădure, pînă cînd nu se mai auzi foşnet de vreascuri şi, amintindu-şi de tatăl lui, se gîndi că, dacă ar fi fost în locul omului aceluia, el nu şi-ar fi părăsit tovarăşul. Pentru o clipă, lumina soarelui i se păru din nou neagră înaintea ochilor, privită de sub coroanele pinilor

şi, ca o tortură, simţi iar nevoia să se aşeze : de zece minute stătea aşa, în poziţie de drepţi. I se păru că-i vine să plîngă, dar se stăpîni, doar nu mai era copil, şi nici omul care-l lăsase singur ca să-i cheme pe ceilalţi tovarăşi din echipă nu era tatăl lui.

„Doamne, Dumnezeule", spuse Andrea fără să-şi dea măcar seama că invoca pe Dumnezeu, şi fără s-o facă dinadins, „Doamne, ce se va întîmpla oare ?" În curînd, deşi aşteptînd aşa, nemişcat, minutele treceau ca orele, aveau să vină oamenii din echipă ; şi ce-ar fi putut face pentru el ? Dar nu asta îl preocupa acum pe Andrea, se gîndea numai că trebuia să rămînă încă nemişcat şi s-aştepte. Cît timp nu ridica piciorul de pe pămînt, mina nu exploda. Ar fi putut rămîne aşa pentru totdeauna : ceilalţi ar fi construit în jurul lui o cabană şi i-ar fi adus de mîncare de două ori pe zi... Dac-ar fi rămas ca un copac, în mijlocul copacilor din pădure, mina n-ar fi explodat niciodată. Apăsînd-o cu piciorul, el o capsulase. Era un tip de mine pe care el îl cunoştea bine, făcut anume aşa, ca de joacă : cînd călcai pe ele nu se întîmpla nimic, dar explodau în momentul în care înceta presiunea, datorită unui arc — un arc, ce era un arc ? — o spirală ca o codiţă de purcel, care se întindea.

„Doamne, Dumnezeule“, spuse iar în sinea lui Andrea, gîndindu-se la mecanismul cu arc, „Doamne, cum e cu putinţă ?“ Şi îşi aminti de o maşinuţă cu resort, pe care o avusese cînd era mic, cu un arc, care se întorcea cu o cheiţă ; o dată îi sărise arcul şi-i dăduse sîngele la un deget. Era o maşinuţă verde, pe care o făcea să gonească pe jos prin camerele de-acasă ; se izbea mereu de pereţi sau de picioarele scaunelor, ori ajungea sub vreun dulap şi rămînea acolo. I-o dăruise unchiul Mario, de bobotează, pe vremea cînd el, deşi ştia că bătrînica ce aduce daruri de bobotează e doar o poveste, se prefăcea că mai crede, ca să mai primească daruri.

Andrea îşi ciuli urechea spre un zgomot care venea din pădure, dar pesemne că era un animal, vreun iepure sălbatic prin tufişuri. Nu erau oamenii din echipă. Un iepure sălbatic. Să fii un iepure sălbatic şi să fugi prin toată pădurea ! Cu greutatea lor cît o mînă de puf, iepurii treceau peste mine fără să le facă să explodeze. Andrea rămase cu atenţia încordată ca să mai asculte zgomotul iepurelui printre tufişuri.

În pădure domnea o atmosferă încărcată de o tăcere apăsătoare, efectul sunetelor imperceptibile ale insectelor şi plantelor, ale respiraţiei copacilor şi foşnetului miilor de ace de pini uscate care acopereau pămîntul şi peste care treceau convoaiele de furnici, ale înseşi vibraţiei luminii, fixă şi parcă ferecată sub copaci. Lui Andrea i se părea că aude paşii furnicilor de pămînt şi vibraţia prafului fin din aer. Pădurea îl împresura, se strîngea în jurul lui, mereu mai deasă, de parcă s-ar fi apropiat de el copacii unul lîngă altul, punînd stăpînire pe el şi dîndu-i o stare de teamă şi de vrajă. În nemişcarea în care era constrîns să rămînă, Andrea îşi simţea trupul ţintuit cum se clatină şi cum îl cuprinde încet, încet o moleşeală ; prin braţe şi picioare îi şerpuia o furnicătură, ce semăna cu vibraţia imperceptibilă şi densă a luminii şi cu tăcerea pădurii. Dar la o clătinare mai puternică a corpului îşi revenea şi, brusc, tot ceea ce-l înconjura se reducea la proporţia realităţii în care tot universul — adică pădurea, înaltul cerului de deasupra pinilor şi soarele — gravita în jurul minei presate sub picioarele lui.

Cînd auzi strigătul oamenilor din echipă care se apropiau, căutîndu-l prin pădure, clipi din pleoape, vrînd parcă să se trezească. Instinctiv, simţi nevoia să se mişte, s-alerge în întîmpinarea celor ce-l strigau. Se clătină pu-

ternic pe bucăţica aceea de pămînt pe care-i prinseseră rădăcini picioarele.

— Ohooo...! strigă el făcîndu-şi mîna pîlnie la gură. Acum auzea zgomotul paşilor în pădure.

— Ohooo...! răspundeau oamenii din echipă. Soseau.

În aşteptarea lor, scrutînd cu privirea prin desişul tufişurilor, în vinele şi în conştiinţa lui Andrea totul începu să pulseze, să bată mai repede. Nu mai simţea furnicături prin membrele moleşite ; doar picioarele îl dureau de la genunchi în jos, de cît stătuse nemişcat ; din nou ar fi vrut să se aşeze. În mod mecanic, cine ştie de ce, îi venea mereu să se descheie la pantaloni ca să urineze.

Totul se învîrtea cu repeziciune în conştiinţa lui Andrea, fără imagini şi fără idei, într-o zbuciumare lucidă şi ingenuă, de parcă fluxul vieţii tinere care se revărsa în el ar fi ignorat descărcarea bruscă a arcului, presat acum sub picioarele lui.

— Ohooo ! strigau oamenii apropiindu-se.

— Ohooo ! răspundea Andrea ca într-o joacă prin pădurea deasă.

Îl văzu pe şeful echipei apărînd printre tufişuri, şi apoi, unul după altul, pe ceilalţi

oameni, cu mînerele lungi ale detectoarelor magnetice, sprijinite pe umăr. Văzîndu-l pe Andrea cum îi aştepta nemişcat, se opriră. De cum dădură cu ochii de el, se opriră, strîngîndu-se în grup, uitîndu-se la el fix şi cu glasul pierit. Andrea observă că toţi se opriseră, că stăteau cu toţii la distanţă şi-l priveau fără să mai facă un pas înainte, fără să-l mai strige, cu figurile întunecate, şi-şi dădu imediat seama de motivul pentru care nu se apropiau tovarăşii lui de echipă ; o senzaţie neaşteptată, mizerabilă, de răceală îi trecu prin tot corpul ca un fior. Îşi simţi gîtul uscat, iar chipul i se schimonosi într-o grimasă ; cu glasul pierit, îi fixă şi el pe ceilalţi de dincolo de tufişuri.

— Ce-ai făcut ? îl întrebă şeful echipei. Ştiai doar că prin locurile astea nu trebuie să faci nici un pas fără detector !

Tonul lui era aspru, ca o dojană. Andrea nu-i răspunse, continuînd să-l fixeze de la distanţă pe el şi pe ceilalţi strînşi în grup. Ar fi vrut să întrebe un singur lucru : ce puteau face pentru el în situaţia asta. Era inutil să-i amintească acum că nu trebuia să fi făcut un pas fără detector ; dar glasul i se stingea în gît, de parcă nu era în stare să-şi desprindă limba de cerul gurii, pentru că şi

ceea ce voia el să spună era la fel de inutil. Umbra apăsătoare din pădure începuse să-i dea frisoane.

— Ești sigur că e o mină ? îl întrebă din nou șeful de echipă, cu același ton de mai înainte. Poate că e un culcuș de iepuri...

— Cred că e o mină, îi răspunse Andrea cu simplitate.

Tovarășii lui de echipă îl priveau dintre tufișuri, toți cu ochii țintă la el.

— Singura scăpare este să nu fie o mină, mai adăugă șeful echipei, să fie un culcuș de iepuri... Sau să nu explodeze, dacă într-adevăr e o mină. Cîteodată nu explodează : a pătruns apă în ea...

Andrea se uita fix la el, ascultînd cu o expresie indiferentă cuvintele care îi sunau în minte fără nici un ecou. Între el și cei de dincolo de tufișuri nu mai era altceva decît fluidul privirilor. Ceilalți nu puteau face nimic pentru el. Stăteau la distanță, cu ochii ațintiți la el. Sub picioarele lui nu era un culcuș de iepuri : era o mină. Singura scăpare rămînea ca mina să nu explodeze.

— Doamne, Dumnezeule, șopti Andrea, mișcîndu-și buzele. Doamne... Și simțea o stînjeneală insuportabilă, de parcă ar fi fost gol sub privirea fixă a tuturor ochilor tovarășilor

lui de dincolo de tufișuri. De ce mai stăteau să-l privească dacă tot nu erau în stare să facă ceva pentru el ? Ce așteptau să vadă ?

Deodată, tot ceea ce începuse să pulseze și să se învîrtă cu iuțeală în sinea lui, cînd îl trezise la realitate primul lor strigăt, acum, într-un sentiment de groază, începu să i se învîrtească mai tare, vertiginos, în sens invers. Vedea ca prin ceață chipurile amuțite ale tovarășilor lui ; pădurea cu tufișurile dese, coroanele înalte ale pinilor și lumina pulverizată sub copaci, toate cufundate în tăcere ; o tăcere pe care el însuși o răspîndea în jurul lui și în care toate se strîngeau ținîndu-și parcă respirația. Totul, în mintea lui, era cuprins ca într-un vîrtej, într-o goană de imagini pe cît de iuți, pe atît de intense, fugitive, orbitoare ca fulgerele ce nu-i dădeau răgaz să le oprească, zorite de o goană nebună a memoriei. Ca într-o suită de secvențe ce rezuma propria lui viață, revăzu toate întîmplările trăite pînă în clipa aceea ; dar brusc, ca și cum pelicula s-ar fi întrerupt, vîrtejul învolburat al imaginilor se opri la chipul soției lui. Andrea simți cum i se pune un nod în gît și cum îi vine pe buze numele soției lui, ca un strigăt. Dar nu strigă. Acum o vedea în fața lui, aievea și vie, în lumina soarelui,

pulverizată printre trunchiurile copacilor din pădure, și în el se porni un nou vîrtej de imagini, mai molcom, în care soția lui apărea într-o mulțime de atitudini felurite, așa cum o cunoscuse încă din prima zi a căsătoriei lor. Numai pentru soția lui regreta că trebuia să moară, se gîndi el cu luciditate ; pentru că trebuia să renunțe la ea, pentru că trebuia s-o piardă. Și gîndul acesta îi dădu numaidecît un sentiment de stăpînire și calm.

Din nou zări chipurile tovarășilor lui, care continuau să-l fixeze printre tufișuri ; stăteau la fel de neclintiți ca și el.

— Aș vrea să-i scriu soției mele, să-i trimit un cuvînt de adio, spuse Andrea cu simplitate.

Acum nu-l mai stînjeneau privirile celorlalți ațintite asupra lui. Erau tovarășii lui de muncă și de mizerie ; din cînd în cînd, murea cîte unul aruncat în aer de vreo mină ; îi știa doar după nume ; ei se uitau la el așa, de la distanță, pentru că nu puteau face nimic pentru el, dar dacă l-ar fi putut ajuta cu ceva nu s-ar fi dat în lături.

— Poate vei fi în stare să te salvezi, îi spuse șeful echipei. Vezi copacul de colo, la stînga... da. Dacă încerci să sari așa fel încît să cazi în spatele copacului, să te poți feri... Nu e o săritură atît de grea.

Era o săritură imposibilă ; peste patru metri, cu un tufiș în mijloc pe care șeful echipei nu-l vedea de unde stătea. Și trunchiul copacului era subțire, de pin tînăr.

— Aș vrea să scriu soției mele, repetă Andrea cu simplitate. N-am hîrtie.

Șeful echipei ezită o clipă ; scoase din buzunar un carnet și un creion. Andrea își îndreptă privirile spre copacul din stînga lui, apoi înspre lumina pulverizată a soarelui.

— Dragă Giulia, dictă el, cînd vei primi biletul înseamnă că voi fi mort...

Se opri, de parcă ar fi uitat ce ar fi vrut să spună. Și din nou în minte începură să i se perinde imagini una după alta ; îi era teamă să nu izbucnească în plîns, să nu strige.

— Dragă Giulia, continuă el să dicteze. Tu nu voiai să fac meseria asta, dar n-a fost vina mea că nu se mai găsea alta...

Se opri pentru a doua oară. Îi venise o idee neașteptată : să trimită s-o cheme pe soția lui, s-o aducă acolo ; ar fi rămas ore întregi, neclintit, s-o aștepte, și ea ar fi venit aproape de el, nu l-ar fi privit de la distanță, ca ceilalți. „Doamne, Dumnezeule“, spuse el în sinea lui. Dar dădu cu ochii de șeful echipei, care-l aștepta cu creionul în mînă, gata să scrie pe foaia de carnet.

— Dragă Giulia, dictă el, totdeauna te-am iubit şi doream să mă întorc din război numai ca să vin din nou la tine ; tot aşa mă rog şi acum să nu explodeze mina, ca să nu te pierd şi să nu te las singură...

Îl urmărea din ochi pe şeful de echipă cum scria. Ceilalţi oameni nu se mai uitau acum la el, ci priveau cu toţii vîrful creionului care alerga pe foaia din carnet. În conştiinţa lui Andrea se învălmăşeau nebuneşte toate : pădurea, imaginea soţiei lui, mina de sub picioare, propria lui imagine din copilărie...

Nu mai rămînea decît un singur lucru : să sară.

— Dragă Giulia, dictă el, e mai bine că n-am avut un copil... Dar tu să te gîndeşti mereu la mine.. să nu mă uiţi... Să nu te măriţi cu altul !

Şi sări.

Oamenii din echipă zăriră pentru o fracţiune de secundă corpul lui Andrea deasupra tufişurilor, în momentul saltului, şi imediat îl văzură învăluit de flacăra roşie a exploziei, care părea că-l înghiţise. Şi, instinctiv, se aruncară toţi cu faţa la pămînt.

Pe străduţa Olivella murise Pascariello cerşetorul. Dintre toţi locuitorii de pe străduţa aceea, nimeni nu-şi mai amintea cîţi ani avea Pascariello ; poate că şi fiu-său, Antonio, uitase. Tot aşa uitase şi Concettella, noră-sa, şi nepoţii lui, care îşi petreceau ziua alergînd şi ţipînd cît îi ţinea gura. De o sută de ani, Pascariello fusese totdeauna acelaşi om pentru toţi cei care şi-l mai aminteau, şi poate, cine ştie, avea într-adevăr o sută de ani.

În fiecare dimineaţă, fie iarnă, fie vară, pe soare sau pe ploaie, pe vînt sau chiar pe zăpadă, cînd ningea la Napoli, şi copiii păreau că-şi ies din minţi, Pascariello, cu aceeaşi haină numai zdrenţe şi cu patru decoraţii ale „Madonei din Pompei“ prinse pe rever, şchiop şi pe jumătate orb, trecea pe străduţă, sprijinindu-se în baston, şi cobora spre strada Toledo. Îi trebuia mai mult de un ceas ca să ajungă.

O dată ajuns, se așeza pe marginea trotuarului și, ținînd pălăria întoarsă, începea să spună :

— Fie-vă milă ... Faceți-vă pomană... Puțină milă...

Uneori mai cădea cîte o liră în pălărie. Înspre amiază, cînd îi era foame, scotea vreo bucată de pîine din buzunarul hainei — pîine uscată, fără nimic altceva — și începea să mănînce, mușcînd cîte puțin, cu gingiile, cum fac copiii mici ; după aceea curăța trotuarul de toate firimiturile. Dacă îi mai era foame, sau numai ca să treacă vremea, le băga în gură una cîte una.

Cînd se însera, Pascariello își avea suma făcută pentru ziua aceea și, încet, încet, sprijinindu-se în baston, se ridica în picioare, după atîtea ore cît stătuse acolo, întins pe pămînt, și o pornea spre casă pe străduța lui.

Tot timpul cît ședea pe trotuarul străzii Toledo, să ceară de pomană, Pascariello nu vedea decît picioarele celor ce treceau pe lîngă el, fără să ridice niciodată capul ca să vadă ce chip aveau oamenii care îi aruncau două lire în pălărie ; ca să nu mai amintim de faptul că era aproape orb, încît nu vedea mai nimic din tot ceea ce se întîmpla în jurul lui în tumultul străzii. Numai din cînd în cînd, în zilele frumoase, cu soare, Pascariello se bucura cîteva minute privind fîșia de cer albastru, ce se zărea

înalt de tot printre cornișele vilelor. Fîșia aceea de cer, lungă cît ținea strada, devenea mai luminoasă și mai strălucitoare departe, spre capătul ei, acolo unde Toledo dădea în strada Plebiscitului, lărgindu-se și ea ca o piață, o piață a cerului.

Acolo jos era marea. „Marea... se gîndea Pascariello, marea...“, de parcă marea ar fi fost tot atît de departe ca cerul din care se vedea numai o fîșie, sus de tot, între cornișele vilelor.

Circulația asurzitoare de pe stradă făcea să-i vîjîie capul, de parcă ar fi avut înăuntru o moară, și-l năucea atît de rău, încît uneori năuceala aceea se transforma într-o toropeală grea ca un somn. Dar la un zgomot mai tare, luat prin surprindere, Pascariello tresărea cu o mișcare bruscă și se închina : „Sfîntă fecioară !“, fiindcă circulația de pe stradă îl înfricoșa de moarte. O teamă care în sufletul lui de biet bătrîn, bătrîn de parcă ar fi avut cu adevărat o sută de ani, venea de la lucrurile acelea zgomotoase și înfricoșătoare, ce se perindau prin fața trotuarului, alergînd atît de iute, încît el nu reușea nici forma să le-o prindă și al căror nume nici nu-l cunoștea măcar. Și în ele stăteau oamenii. Erau ca niște trăsuri fără cai. Și lucrurile acelea păreau că în orice clipă sînt gata să sară pe trotuar și să-l strivească.

Unele erau mari cît casele, încît ar fi încăput înăuntru sute de oameni, şi, de fiecare dată cînd Pascariello le vedea sau le auzea că vin, se ruga şi se închina : „Sfîntă fecioară !“, şi se trăgea sub zidul vilei, de care se sprijinea mereu. Cîteodată, trecea pe stradă chiar o trăsură, o trăsură adevărată, cu cal şi cu birjar pe capră, şi Pascariello se uita la ea ca la ceva curios. De ce i se părea un lucru curios ? Era o trăsură ca toate trăsurile ; de ce i se părea un lucru extraordinar ? Dar celelalte care goneau fără cai, ce erau oare ? Cine le făcuse ? Şi cum de izbuteau să alerge atît de iute ?

Odată s-a întîmplat cu adevărat. Din cauza unui viraj brusc, o maşină se suise pe trotuar. Pascariello o văzuse venind peste el, îngrozitoare, tocmai peste el, şi n-avusese răgaz nici măcar să mai poată spune „Sfîntă fecioară !“ De emoţie avu un şoc aproape şi, pierzîndu-şi puterile, rămase acolo întins pe jos ca o zdreanţă. A alergat numaidecît lume multă din toate părţile şi, văzîndu-l pe Pascariello neînsufleţit în faţa roţilor maşinii, oamenii au început să strige :

— A murit !... a murit un cerşetor !... Şi, punîndu-l în maşina cu pricina, l-au dus la spital.

Cînd Pascariello deschise ochii, văzu în jurul lui totul alb. Pipăindu-se cu mîinile tremurînde, îşi dădu seama că e gol şi, venindu-i în minte tot ceea ce i se întîmplase, fu convins că a ajuns în rai. Se apropie apoi de el un om, şi acesta îmbrăcat tot în alb, şi-i spuse zîmbind :

— Moşule, acum eşti bine, poţi pleca.

Îl trimise să se îmbrace cu zdrenţele lui şi-l conduse pînă în stradă, trecînd prin multe coridoare, albe toate. Şi cînd Pascariello se trezi din nou în mijlocul străzii, continua totuşi să creadă că acolo era raiul, că el fusese în rai.

Şi în seara aceea se întoarse acasă pe aceeaşi ulicioară, dar mai tîrziu ca de obicei, şi, de cum ajunse în subsolul lui, se aruncă pe salteaua de paie tremurînd. Băiatul lui şi nora l-au întrebat de ce s-a întors atît de tîrziu, iar Pascariello, amintindu-şi de ce i se întîmplase, tremura şi spunea :

— Sfîntă fecioară ! Sfîntă fecioară !

După aceea, îi veneau în minte toate lucrurile acelea albe de la spital şi rămînea ca un halucinat, cu privirea fixă, în extaz.

— Tată, la ce te uiţi ? îl întrebă fiul lui.

— L-am văzut pe Isus Cristos, răspunse Pascariello.

— Dar, tată, ce ţi s-a întîmplat ? îl întrebă din nou băiatul lui.

Însă Pascariello nu știa, nu era în stare să-i răspundă. Tremura tot; și nimeni n-a știut niciodată ce i se întîmplase. Și așa, teama de lucrurile acelea înspăimîntătoare care alergau fără cai ajunse să se confunde în sufletul lui Pascariello cu imaginea a ceea ce crezuse el că ar fi raiul. Și încă mai credea că fusese în rai: nu-l văzuse oare cu propriii lui ochi, alb, alb de tot?

Și Pascariello se întoarse pe trotuarul lui. Ca întotdeauna, se așeza în fiecare zi acolo, întinzînd pălăria în fața tuturor:

— Fie-vă milă... Faceți-vă pomană... Puțină milă...

Dar nu-i ieșea de loc din minte ceea ce se întîmplase cu el. Și cînd unul din lucrurile acelea, o mașină sau un autobuz, mare cît o casă, trecea chiar pe lîngă trotuar și făcea un zgomot ceva mai puternic, Pascariello se trăgea mai lîngă zid și tremura de frică. În sufletul lui de biet bătrîn, mijeau din cînd în cînd imagini ciudate și încîntătoare, cînd își amintea de cele petrecute în ziua cu pricina; biet bătrîn, pentru care tot ceea ce se desfășura în jurul lui, viața celorlalți oameni, activitatea lor zgomotoasă erau lucruri pe care el nici nu încerca măcar să le înțeleagă, ci le percepea doar așa cum simte un animal ploaia sau soarele; toată lumea lui, lipsită pînă și de amintiri, se reducea la lîncezeala aceea de o zi întreagă, cît sta întins pe trotuar, cerînd de pomană, așa cum făcuse întotdeauna de o mie de ani. Nu erau nici măcar gînduri, ci aproape fantezii care abia atingeau realitatea. De aceea Pascariello se întreba dacă cei care mergeau în trăsurile lor fără cai erau într-adevăr oameni, sau dacă nu cumva erau de pe-o altă lume, sau poate erau chiar îngeri, amestecați printre oamenii adevărați. Dar unde alergau așa de iute mereu? Cine știe? Poate că în trăsurile acelea oamenii se duceau de-a dreptul în rai... Raiul... Da, el putea jura că fusese acolo și că văzuse chipul lui Isus Cristos, în alb, totul în alb... Și mașinile treceau chiar pe lîngă trotuar, iar Pascariello, uitînd de teamă, le privea vrăjit, cu ochii lui puchinoși, și se visa în rai.

În iarna aceea, Pascariello n-a mai coborît pe strada Toledo. Nu se mai putea ține pe picioare și, chiar sprijinit în baston, nu putea face mai mult de patru-cinci pași. Cînd Concettella, nora lui, deschidea dimineața ușa de la subsol, și băiatul său, Antonio, pornea să-și facă drumul lui de fiecare zi, cu căruciorul de zdrențe, iar copiii începeau să țipe pe ulicioară,

Pascariello se aşeza în prag şi rămînea acolo ca un obiect neînsufleţit, tremurînd uşor, cu bărbia lăsată în 'piept. Numai acolo, în prag, mai putea sta şi el. Chiar dacă ar fi avut febră sau, pur şi simplu, ar fi vrut să rămînă în pat, n-ar fi fost cu putinţă, pentru că el dormea noaptea pe o saltea de paie pusă pe jos, pe care nora lui, de cum se făcea ziuă, o răsucea şi o băga sub patul cel mare, ca să se poată mişca în încăperea strîmtă în care trăiau.

Străduţa se însufleţea şi prindea viaţă în jurul lui, fără ca el să-şi dea seama. Ca şi pe trotuarul străzii Toledo, în mijlocul circulaţiei zgomotoase de pe strada principală, unde nu văzuse niciodată altceva decît picioarele miilor de persoane care se perindau prin faţa lui, dintre care, cîte una, cînd şi cînd, mai lăsa să cadă o liră în pălăria lui, tot aşa se petreceau lucrurile şi în ulicioară, unde vociferările femeilor care intrau şi ieşeau din subsoluri, joaca şi strigătele copiilor ajungeau la el ca nişte ecouri foarte îndepărtate. Şi numai cîteodată mai tresărea înfricoşat, fie din cauza zgomotului mai puternic al unei maşini care trecea chiar pe lîngă trotuar, fie din cauza ţipetelor ce se auzeau de la vreo ceartă, şi atunci se retrăgea mai tare spre pervazul uşii de care se sprijinea. Deasupra acoperişurilor căsuţelor înghesuite şi

negre de pe ulicioară nu mai vedea nici fîşia aceea de cer care strălucea sus printre vilele de pe Toledo : aici la ferestre atîrnau pe frînghiuţe rufele, care nu se uscau niciodată, fiindcă soarele nu ajungea pînă la ele. Şi astfel, nemaifiind în stare nici măcar să ceară de pomană, Pascariello nu-şi aştepta decît ceasul morţii.

Aştepta să moară nu numai pentru el, ci mai ales pentru ceilalţi, pentru că era singurul lucru pe care-l mai putea face, spre binele tuturor. În ciuda mizeriei, nimeni n-ar fi fost totuşi în stare să-i dorească aşa ceva. Şi cînd Antonio, băiatul lui, se întorcea seara acasă, cu căruciorul de vechituri, văzîndu-l pe Pascariello în pragul uşii, îl întreba cu afecţiune :

— Te simţi bine, tată ? Cum ţi-ai trecut ziua ?

Iar Concettella vorbea despre el cu vecinele, spunînd :

— Bietul bătrîn ! Totdeauna a dat o mînă de ajutor familiei, pînă n-a mai fost în stare s-o facă. Acum nu mai are curaj nici măcar să umble cerînd de pomană... Şi-l ajuta să mănînce, dîndu-i cu lingura în gură, de parc-ar fi avut doi ani, nu o sută.

Cu toate că se ştia că n-are să se mai întoarcă niciodată pe trotuarul străzii Toledo şi că

într-o zi sau alta, după voia domnului, Pascariello avea să se ducă pentru totdeauna, nimeni nu reușea să și-l închipuie mort. Poate că tocmai bătrînețea lui de o sută de ani te împiedica să-ți închipui aceasta. Nimeni nu-și putea închipui din ce i s-ar fi putut trage moartea. Nu putea fi o boală sau un accident oarecare, așa cum se întîmplă cu toți ceilalți oameni, ci numai mîna domnului l-ar fi putut lua, pe tăcute.

Și așa a și fost. Într-o dimineață, Antonio, băiatul lui, se sculase, ca de obicei, se îmbrăcase și, deschizînd ușa de la subsol, o pornise la cursele lui de totdeauna. Nu i-a dat atenție mai mult ca într-alte dimineți lui Pascariello, care părea că doarme ușor și liniștit ca un copil, ghemuit tot sub pătură, pe salteaua lui de paie de pe jos. După Antonio se sculase și Concettella, care, pieptănîndu-se în fața oglinzii înnegrite de la comodă, nu-i dăduse nici ea atenție lui Pascariello, care nu făcea nici o mișcare sub pătură. În sfîrșit, coborîră și copiii din patul cel mare, și, ca în fiecare dimineață, începură să-l zgîlțîie pe bătrîn și să-i țipe în urechi ; fiindcă Pascariello nu le răspundea în nici un chip, copiii își pierdură răbdarea :

— Mamă ! bunicul nu vrea să se deștepte ! Și apoi îl zgîlțîiră țipînd la el : Hai, bunicule, hai, bunicule, scoală-te !

Și săreau în spatele lui, trăgîndu-l în toate părțile. Atunci Concettella veni să vadă și ea, fără să-i treacă măcar prin minte despre ce ar putea fi vorba, și, aplecîndu-se deasupra saltelei de paie, îl luă pe Pascariello de un umăr și-l zgîlțîi și ea cu putere ; îi pipăi apoi brațele, mîinile înțepenite și-l simți tare și rece. Alergă la ușa subsolului și strigă.

Într-o clipă se trezi toată ulița ; lumea ieșea din subsoluri, și femeile, pe jumătate dezbrăcate, alergau să vadă ce se întîmplase, apoi își spuneau una alteia :

— A murit Pascariello ! A murit Pascariello !

Și, în mijlocul învălmășelii neașteptate, copiii, nepoții lui, agățați de fusta Concettellei, repetau și ei, fără să știe măcar ce înseamnă :

— A murit bunicul !... A murit bunicul !...

Și vestea dusă de la o străduță la alta, de către vînzătorii care la ora aceea matinală începeau să cutreiere cu cărucioarele lor cu pește și cu legume, ajunse pînă la Antonio, care-și trăgea căruciorul cu zdrențe pe strada Pignasecca. Alergă într-un suflet și, făcîndu-și loc printre mulțimea care se înghesuia acolo, la subsol, de cum îl văzu pe tată-său pe jos, pe

salteaua de paie, după ce se uită la el o clipă fără nici o expresie, spuse doar atît :

— Să-l așezăm puțin pe pat.

Nimeni nu se gîndise pînă în clipa aceea la asta și-l lăsaseră acolo unde murise, ca pe un sac cu zdrențe, ca și cînd ar fi fost firesc să fie așa. Antonio și Concettella, împreună cu ceilalți care dădeau o mînă de ajutor, îl ridicară pe Pascariello de jos și, fără un cuvînt, îl așezară pe patul cel mare, acoperindu-l cu pătura ferfeniță care rămăsese pe el.

Pascariello stătea acum în pat, care era ceva mai lăsat în partea din mijloc, încît, privit de la distanță, trupul acela pipernicit și neînsuflețit părea al unui copil, un copil care ar sta într-un pat mare de două persoane. N-a mai fost nevoie să i se facă toaleta funebră, să mai fie îmbrăcat, pentru că în aceleași zdrențe în care stătea ziua se întindea și noaptea pe salteaua de paie ; nu i-au pus decît pantofii, și cum ieșeau de sub pătură, se vedea că nu erau pantofi de copil. Pe globurile de aramă de la cele patru colțuri ale patului lipiră cu ceară picurată jumătăți de lumînare. Toată strădușa lor intra la subsol să-l vadă pe Pascariello mort ; Antonio și Concettella stăteau în prag, fără o lacrimă. Copiii plecară, ca în toate diminețile, începură joaca și spuneau :

— A murit bunicul ! și din cînd în cînd mai aduceau cîte un prieten de-al lor să-l vadă, iar Concettella îi da afară.

Ceea ce-i preocupa acum pe toți era un singur lucru : dacă nu veneau de la primărie să-l ridice pe Pascariello, înainte de a se înnopta, ce s-ar fi făcut ei ? Să-l lase pe jos pe salteaua lui de paie ? Sfîntă fecioară ! Ce lucru cumplit ! Și la noapte copiii trebuiau să doarmă, și cum ar fi putut, cu Pascariello, acolo, în pat ?

De asta nu mai avea Antonio nici putere să plîngă ; stătea cu fața în mîini, sprijinindu-se din cînd în cînd pe umerii soției, care era lîngă el. Sau, resfirîndu-și degetele în fața ochilor, se uita la tatăl lui cum stătea așezat între patru lumînări, gîndindu-se că aveau să-l arunce la groapa comună ca pe un cîine la gunoi. Și ce-i mai trecea prin minte ? Vrînd parcă să uite de mizeria în care se zbăteau, se lăsă pradă visării, asemeni unui om care ar începe să cînte de disperare, și visă pentru taică-său o înmormîntare ca a domnilor, care erau purtați prin străzile din centru, unde se oprea toată lumea să privească : cu multe coroane de flori, cu cai cu panașe și cu dricul

împodobit tot... Visa toată lumea de pe stradă mergînd în spatele dricului, povestind după aceea ce frumos a fost. Şi toţi şi-ar fi amintit cu ce pompă fusese dus la cimitir Pascariello... Îl visa pe însuşi Pascariello cum rîdea fericit în rai şi spunea : „Antonio, unde ai găsit bani pentru o înmormîntare atît de frumoasă ? Îţi mulţumesc, fiule !"...

Pascariello stătea pe pat, între cele patru luminări, care se topiseră aproape. Orele se scurgeau una după alta, şi în subsol se şi întunecase. Din cînd în cînd mai venea cineva de pe stradă să vadă dacă mortul mai era tot acolo şi rămînea să mai schimbe două vorbe la uşă. Cînd vin oare să-l ia ? Concettella îşi strîngea faţa în mîini, şi Antonio nu mai scotea o vorbă. Şi dacă nu veneau în seara aceea ? Doamne, ajută-ne !

Se înnoptase aproape. Nu mai ardea decît o lumînare ; în subsol nu se mai vedea de loc, iar pe străduţă se întunecase ; copiii nu mai alergau, ci se jucau împreună în faţa porţilor. Antonio şi Concettella, obosiţi cum erau, trăseseră scaunele lîngă pat şi stăteau sprijiniţi de marginea patului, lîngă mort, moţăind. De aceea nici n-auziră cînd a venit furgonul primăriei şi s-a oprit în faţa porţii întredeschise.

Şi-au ridicat şi ei capul la glasurile oamenilor de pe străduţă, care spuneau :

— Aici e, aici e !

Vecinii deschiseseră uşa de la subsol ca să poată intra doi oameni cu coşciugul.

— Unde e mortul ? întrebă unul dintre ei, punînd coşciugul pe jos şi apropiindu-se de pat.

Antonio voia să dea şi el o mînă de ajutor şi să-şi ia astfel un ultim rămas bun de la tatăl său, dar cei doi, luîndu-l pe Pascariello cu pătură cu tot, unul de cap, şi celălalt de picioare, îl şi puseră în coşciug. Îi puseră şi capacul, iar din patru lovituri de ciocan îl ferecară.

— O făcurăm şi pe-asta ! spuse primul dintre cei doi oameni, ridicîndu-se şi punîndu-şi ciocanul în buzunar ; şi, adresîndu-se celuilalt, îl zori : Rafaele, grăbeşte-te ! Luară împreună sicriul, după ce salutară din cap, şi fără o vorbă spusă rudelor mortului, ieşiră din casă.

Abia atunci îşi dădu seama Antonio că veniseră cu furgonul, pentru că, în cele cîteva minute cît îl ridicaseră pe taică-său ca să-l pună în coşciug şi să-l ferece acolo, el fusese ca năuc. Zeci de copii se strînseseră de jur împrejur să vadă, să pipăie furgonul, deoarece

rareori treceau maşini pe străduţa aceea, şi niciodată nu se opreau. Era o maşină veche, de cel puţin treizeci de ani, înaltă, rablagită şi neagră toată. Dar tocmai forma ei învechită, în ciuda vopselii care se jupuise, îi dădea un aspect solemn, şi în acelaşi timp tragic, inspirînd milă; părea însăşi imaginea morţii. Cei doi oameni introduseră coşciugul lui Pascariello prin portiera de la spatele maşinii.

Maşina aceea, ivită aşa, dintr-o dată, în faţa lui Antonio, îl impresionă nespus, umplîndu-i inima de o emoţie pe care el însuşi nu şi-o putea explica. De parcă în faţa uşii de la subsol ar fi găsit un splendid cortegiu funerar, gata încolonat, aşa cum visase el. Un soi de fericire îl cuprinse ca după îndeplinirea unei dorinţe irealizabile, ridicîndu-i zăgazul lacrimilor. Înainte ca cei doi oameni de la morgă să închidă portiera de la spate, se aruncă plîngînd în hohote pe coşciugul lui Pascariello, cuprinzînd cu braţele capacele, sărutîndu-le şi exclamînd :

— Cîtă cinste, tată ! Te duc cu limuzina în paradis !

Şi în plînsul lui cu sughiţe aproape că rîdea fericit.

Ţinu aşa pînă cînd Concettella şi vecinii, care ieşiseră din subsoluri să vadă şi ei, se apropiară şi-l traseră înapoi, aproape cu forţa ; cei doi oameni au închis portiera. Şi pe străduţa întunecoasă, maşina mortuară, cu farurile aprinse, zdruncinîndu-se pe pavajul cu hîrtoape, mergea ducîndu-l pe Pascariello, cerşetorul, în minunata lui călătorie spre paradis.

— Nu te lăsa dus de ceilalţi ziarişti, îi spuse Luciano, întrerupîndu-se din lipitul pe planşetă al coloanelor de articole gata concepute şi încă umede de cerneală. Caută să fii tu primul care să-l oprească pe ministru şi pune-i în ordine întrebările care ţi le-am dat.

Giulio, care stătea în picioare de partea cealaltă a mesei, îl aprobă numai, fără să rostească nici un cuvînt.

— Îţi rezerv două coloane pe prima pagină pentru articolul de fond, dar dacă interviul va fi mai lung, înseamnă că vom mai sacrifica ceva. Şi nu uita, te rog, de fotografiile de ieri, vezi să ajungă la tipografie.

Giulio aprobă din nou. Ştia ce avea de făcut, era inutil ca Luciano să continue să-i dea instrucţiuni. De o săptămînă nu făcea altceva decît să ia interviuri persoanelor marcante : negustori, milionari, actori de cinema care veneau să viziteze *Salonul Internaţional „Ala*[1]". I se făcuse silă.

— Poţi lua maşina mea, mai spuse Luciano. Eu rămîn la redacţie.

Îi întinse cheile. Giulio le băgă în buzunar, trecu printre grămezile de hîrtii decupate, peste şpalturi şi peste planşetele distruse, cu care era ticsită podeaua redacţiei, şi ieşi.

Maşina era într-un colţ al curţii. Giulio deschise uşa, dădu drumul la motor şi, cu mîinile pe volan, nu se hotăra de loc să pornească. Aprinse farurile şi, la apariţia bruscă a fascicolului de lumină, se ivi într-un dans agitat un roi de musculiţe şi fluturaşi de noapte, ca în lumina reflectoarelor unei scene. Din subsolurile tipografiei se auzea vacarmul maşinilor. Pînă şi noaptea, în somn, în timpul celor trei sau patru ore de odihnă pe care şi le putea îngădui, Giulio, care locuia la hotel, era obsedat de zgomotul din tipografie, de parcă linotipurile şi rotativele ar fi fost în camera de alături. Era prima lui experienţă de ziarist, avea nevoie să cîştige cîteva mii de lire şi trebuia să-i mulţumească lui Luciano, care avea o leafă fixă în calitate de redactor-

---

[1] *Aripă* (în limba italiană).

şef la ziarul *„Ala“*, că îi oferise această posibilitate. Dar era scîrbit de toată parada *Salonului Internaţional „Ala“*, ca şi de ediţia specială în formă de revistă, de afişele care pavoazau toate străzile şi de miile de persoane care se îngrămădeau la pavilioanele unde erau expuse, pe jumătate suspendate în aer, avioanele mici de turism. I se părea că totul era o farsă, o înscenare grotescă : era absurd să baţi toba atîta cu publicitatea, îndemnînd publicul să cumpere „un avion de două locuri, *CL 24*, pentru turismul dumneavoastră aerian“, de parcă ar fi fost vorba de un nou tip de aparat de prăjit pîine. Cine-şi putea cumpăra un avion ?

Giulio ambală motorul, întoarse maşina cu băgare de seamă în curte, şi mintea îi zbură la fata care vindea ediţia specială a ziarului *„Ala“* într-un chioşc mic de marmură, la intrarea în Salon. Totdeauna schimba două vorbe cu ea şi avea intenţia ca o dată s-o invite la masă. Se numea Berta şi cîştiga o mie cinci sute de lire pe zi ; dacă ar fi vrut să facă o călătorie pe cel mai deteriorat avion de linie, ar fi trebuit să renunţe la masă timp de o lună. Dar zîmbea tuturor, oferindu-le ediţia *„Ala“*, şi după cum zîmbea s-ar fi

spus că numai de cinci minute aterizase, coborîtă din cer la bordul unui vîjîitor avion personal de turism.

„Intensificaţi turismul aerian“... „Cunoaşteţi lumea zburînd ca păsările“... „Omenirea înaripată a secolului douăzeci“... „Zburaţi ! Zburaţi ! Zburaţi !“... „Avionul cu un singur loc, *N 39*, aparatul tuturor !“...

„Între timp voi mînca ceva“, îşi spuse Giulio în sinea lui, conducînd încet pe străzile nu prea luminate de la periferie. Văzu firma unui restaurant şi opri în faţa lui. De cum intră în local, unde mîncau pe tăcute şapte sau opt persoane, descoperi afişul albastru al Expoziţiei pe peretele din fund.

— Doriţi să luaţi masa ? îl întrebă patronul restaurantului, întîmpinîndu-l cu amabilitate. Vă rog să luaţi loc aici, la masa asta. Poftiţi lista... Sînteţi, desigur, străin, aţi venit aici pentru Expoziţie. Eu încă n-am avut timp s-o vizitez, se spune că e minunată.

Era un bărbat între două vîrste, cu faţa lucioasă de transpiraţie şi cu o expresie de prefăcută amabilitate. Giulio îl privi cu antipatie şi se aşeză.

— Dumneavoastră doriţi să vă cumpăraţi un avion ? îl întrebă Giulio.

— Nu, domnule; eu, un avion... răspunse patronul, rîzînd cam încurcat. În viața mea n-am zburat cu avionul.

— Atunci de ce vă interesează Expoziția?

Patronul, în cele din urmă, se simți încurcat de-a binelea, încercînd totuși să zîmbească:

— Dar... Toată lumea vizitează Expoziția. E ceva frumos, așa, din curiozitate...

— Vă rog să-mi aduceți un rizoto, spuse Giulio.

— Imediat, domnule, și patronul se îndepărtă în grabă, cu un aer de om jignit.

După două minute chelnerul aduse o porție de rizoto; chelnerul era un om în jur de treizeci de ani.

— Dumneata ai vizitat Expoziția? îl întrebă Giulio.

Chelnerul se uită fix la el, cu un aer serios.

— Nu, domnule, îi răspunse el cu politețe. Eu merg pe jos.

— Dumitale nu-ți place turismul aerian?

— Nu plec niciodată din Milano. Ce doriți să fie felul al doilea?

Un timp se priviră fix unul pe altul.

— Un cotlet, te rog, îi spuse Giulio. Și un sfert alb.

Giulio era îngrijorat, ca nu cumva chelnerul să fi crezut că fusese luat în bătaie de joc.

Mîncă porția de rizoto, cotletul și o banană, apoi ceru socoteala. În momentul în care se ridică să plece, îi făcu cu ochiul chelnerului:

— Și eu merg pe jos și puțin îmi pasă de Expoziție, spuse el.

Tînărul îi zîmbi și-l conduse pînă la ieșire.

De cum se sui în mașină și dădu drumul la motor, i se făcu greață la ideea că trebuie să se ducă la Expoziție, să se vîre în discuții care nu-l interesau, să fie cu ochii în patru, să concureze cu alți reporteri, să cadă pe capul ministrului cu blocnotesul în mînă... Așa cum ai repeta în gînd o lecție, își repeta și el întrebările pe care avea să le pună ministrului. „Permiteți, Excelență... Impresia dumneavoastră asupra acestei grandioase treceri în revistă... Mulțumesc, Excelență... Mi-ați putea spune dacă guvernul prevede în plan unele măsuri de înlesnire în ceea ce privește turismul aerian?... Eficiența, ca și înzestrarea aeroporturilor noastre... Rapiditatea controalelor vamale pentru turiștii de tranzit... Vă mulțumesc, excelență... O ultimă întrebare, Excelență..." Și cum avea să fie ministrul? Înalt, scurt, gras, chel, cu mustăți? Avea să aibă aerul unui om plictisit, sau se va arăta gentil și măgulit, umflîndu-se în pene ca un curcan? De altfel și ministrul știa că toată povestea era o mascaradă

şi puţin îi păsa lui de turismul aerian, de eficienţa aeroporturilor şi de controalele vamale, dar se prefăcea că le ia pe toate în serios pentru că avea portofelul plin cu acţiuni ale cine ştie cărei mari companii industriale.

Giulio conducea prin centru pe străzile bine luminate şi împînzite de un furnicar de oameni şi vehicule. În fiecare vitrină se vedea afişul albastru al Expoziţiei. De la o vilă la alta erau întinse afişe mari de publicitate cu numele marilor societăţi de navigaţie aeriană. *„Zburaţi LAI“*[1], *Air France «dans tous les ciels»“, „Pan American Airlines“, „De la New York la Roma în douăsprezece ore“, „Croaziere aeriene în Egipt, Orientul Mijlociu, India“.* Se părea că întreg oraşul, dintr-o clipă într-alta, e pe punctul de a porni în zbor pe cerul înstelat al nopţii la bordul a mii de avioane ca în basme. *„Zburaţi! Zburaţi! Zburaţi!“* Agenţiile de navigaţie aeriană trimiteau pe străzi oameni pe picioroange, cu nişte cartoane imense, care înfăţişau globul pămîntesc, brăzdat de benzi roşii, ce arătau traseul croazierelor de la un continent la altul. Asia, America, Cercul Polar, Africa de Sud, Australia ; toată

[1] *Linee Aeree Italiane,* companie italiană de trafic aerian.

lumea albastră a oceanelor şi cea verde a cîmpiilor, văzută de la ferăstruica unei cabine aflate pe o uriaşă navă aeriană, apăsînd ca un munte pe spatele omului cu picioroange, care înainta cu o jumătate de kilometru pe oră prin mulţimea de pe străzi. Zburaţi ! Zburaţi ! Zburaţi ! Pînă şi semafoarele, firmele cu neon de la magazine, globurile alb-lăptos de la felinare păreau că ţin isonul în concertul publicităţii aceleia exaltate. Părea că toată omenirea nu se gîndea decît să zboare, toate milioanele de oameni de pe pămînt nu rîvneau altceva decît să zboare ; s-ar urca în ele cu un zîmbet cu dinţi de aur şi cu geamantanele pline de trusouri adaptabile oricărei latitudini, în avioane transcontinentale, cu patru motoare, pentru o croazieră interminabilă pe cerul ecuatorului şi al polului. Toţi : şomerii tuberculoşi care putrezeau în baracele de tablă, locuitorii, palizi ca viermii, de pe ulicioarele în ale căror case înnegrite mişunau gîndacii şi miroseau greu latrinele, cei ce adunau mucurile de ţigară pe trotuare, armata de sclavi care-şi vărsau plămînii în tunelurile minelor şi care în fiecare zi semănau morţi pe şantiere. *Zburaţi! Zburaţi! Zburaţi!“ „Cu PAA*[1] *în toată*

[1] *Pan American Airlines,* companie americană de trafic aerian.

lumea", „Un avion de două locuri, CL 24, pentru turismul dumneavoastră aerian", „Lumea înaripată a secolului XX !"...

Giulio conducea în mod automat pe străzile împînzite de o circulaţie excesivă. Şi iar repeta în gînd interviul cu ministrul. „Permiteţi, Excelenţă... Mulţumesc, Excelenţă... O altă întrebare, Excelenţă..." Mîine interviul urma să apară pe prima pagină a ziarului *Ala,* alături de alte articole despre industria aeronautică şi statistici privitoare la producţia avioanelor ale fiecărei naţiuni în parte, printre fotografiile carlingelor de avioane transoceanice cu patru motoare, ale actriţelor de cinema coborînd pe scara avionului la escalele de la New York, Tokio, Londra şi ale modelelor de avioane de turism şi de acrobaţie. „Contele Gualtiero Berardi di Roccaviva, faimosul as al acrobaţiei aeriene, fotografiat la Expoziţie alături de un *C 13,* de care s-a declarat entuziasmat pentru calităţile tehnice care fac din el unul din cele mai perfecte aparate din cîte există azi." El îi luase interviul.

— Domnule Conte, intenţionaţi să achiziţionaţi acest ultim tip de aparat ?... La ce competiţii aeriene veţi lua parte anul acesta, domnule Conte ?... Ce aparat veţi folosi actualmente pentru uzul dumneavoastră particular ? ...Impresia dumneavoastră asupra Expoziţiei, domnule Conte...

În fiecare moment coloana de maşini se oprea. Rar se întîmpla ca vreo maşină să întoarcă la cîte o răscruce, toate mergeau în direcţia Expoziţiei. Seara se înregistra cea mai mare afluenţă de vizitatori la Expoziţie, pavilioanele cu avioanele suspendate în aer semănau a Luna Park, o imitaţie de far de aeroport străpungea cerul din mijlocul grădinii ticsite de mesuţe printre care şerpuiau chelnerii aducînd băuturi de la gheaţă, pe tăvi ţinute în echilibru cu mare dexteritate. Megafoanele transmiteau muzică uşoară şi publicitatea croazierelor aeriene. Fete graţioase în uniforme de *hostess* [1] distribuiau informaţii şi zîmbete în standurile companiilor de navigaţie. Giulio luase interviul la vreo zece din ele. Toate ar fi vrut să fie fotografiate, nici una din ele nu se urcase vreodată în avion, şi seara se întorceau acasă cu picioarele umflate şi cu buzele crăpate de atîtea zîmbete. Probabil că la ora aceea ministrul ajunsese la Expoziţie şi îşi începuse vizita pe la pavilioane. Giulio aruncă o privire la ceas ; îşi pierduse vremea la restaurant. Dacă ar fi ratat interviul cu ministrul,

[1] Însoţitoare de bord (în limba engleză).

Luciano nu i-ar fi iertat-o niciodată. Dar nu putea face nimic ca să iasă din învălmăşeala aceea de maşini.

Pentru a nu ştiu cîta oară, la un stop, toată coloana se opri. Giulio ar fi vrut să se întîmple ceva, un accident, o revoluţie, un cutremur, ca să nu mai fie obligat să se ducă la Expoziţie şi să ia interviu ministrului. „Permiteţi, Excelenţă... Părerea dumneavoastră, domnule ministru... Mulţumesc, Excelenţă..." În timp ce motorul se învîrtea nebuneşte, apăsă nervos pe butonul de la radio, şi din difuzor ieşi un ropot de aplauze.

— *Orchestra filarmonică din Viena, dirijată de maestrul Von Karajan, va executa concertul în mi bemol major, opus şaptezeci şi trei, numit „Imperialul", de Ludwig van Beethoven. La pian Edwin Fischer.*

Semaforul arătă brusc verde, şi maşinile se puseră în mişcare. Giulio dădu radioul mai tare, şi în difuzor se auzi un sunet de pian, de parcă Fischer însuşi s-ar fi aflat în faţa claviaturii în cutiuţa din maşină. Giulio închise ochii; printr-o fantă extrem de fină a lor nu vedea decît farurile roşii ale maşinii din faţa lui. Orchestra răspunse temei pianului. Giulio urmărea mecanic farurile roşii ale maşinii din faţa lui. Senzaţia pe care o avea

acum era aceea a unui om aflat în mijlocul unei păduri imense, în plină noapte, ascultînd murmurul unei cascade. Vedea chiar apa cum spumega, deosebind fiecare picătură argintie, şi fiecare picătură era o notă care vibra o clipă ca o luminiţă în întuneric. Farurile roşii ale maşinii din faţă se îndepărtau în viteză; Giulio deschise ochii, apăsă pe accelerator şi le ajunse din urmă. Închise din nou ochii şi iar auzi murmurul cascadei şi izvorul notelor licărind ca perlele lucitoare. Cînd orchestra răspundea pianului, toată imensitatea profundă a pădurii prindea viaţă, parcă străbătută de un freamăt prelung. De trei sau patru ori se îndepărtară în viteză farurile roşii, şi tot de atîtea ori Giulio, făcînd ochii mari, le ajunse din urmă. Recunoscu piaţa Expoziţiei, unde staţionau sute de maşini, fără să-şi dea seama că a ajuns acolo. Pe trotuarul din faţa intrării, stătea înşirat un pluton de carabinieri în uniformă de mare ţinută. Ministrul era înăuntru.

Giulio se dezmetici. Ar mai fi avut oare timp să ia interviu ministrului? Luciano ţinea mult la asta. Dacă la închiderea Expoziţiei, la sfîrşitul muncii aceleia extraordinare cu care fusese însărcinat, Luciano ar fi rămas mulţumit de el, poate că l-ar fi ajutat să obţină un post fix în redacţie. Merse în spatele maşinii

pe care o urmărise pînă atunci, făcînd o manevră dificilă de parcaj. Stinse motorul, își pipăi în buzunar blocnotesul și făcu gestul de a apăsa pe butonul de la radio.

Dar nu-l apăsă. Închise ochii, și în fața lui apăru un pîrîiaș alb, care se unduia molcom în întunericul beznă din pădure. Acum, pentru că motorul era stins, sunetele erau mai curate, și Fischer executa *andantele* la doi pași de el, în fața pianului deschis. Deschizînd ochii, văzu plutonul de carabinieri înșirat pe trotuarul din fața Expoziției. Își pipăi în buzunar blocnotesul. Din interiorul ascunzișului lui întunecos din mașină, toată panorama semănînd cu un bîlci, a Expoziției, cu pavilioanele ei luminate, cu stîlpii în vîrful cărora fluturau steagurile, cu mulțimea aceea și mașinile din piața imensă, îi făcu impresia unei realități absurde, inadmisibile. Și un gînd neașteptat și foarte lucid îi străfulgeră prin minte. „Dacă mă duc, mă prostituez“, își spuse lui însuși cu voce tare. „Dacă mă duc mă prostituez“, repetă el. N-avea să închidă radioul. Va asculta concertul pînă la ultima notă, va închide ochii și va vedea cascadele luminoase ale *rondo*-ului. Nu-i păsa deloc de ministru, de interviu, de Expoziția internațională *„Ala“. „Zburați! Zburați! Zburați!“ „Croaziere în toată lumea!“ „Un avion de două locuri CL 24 pentru turismul dumneavoastră aerian...“* Nu va închide radioul chiar dacă de asta ar fi depins toată soarta lui. Era o chestiune de demnitate umană, și nimic altceva. Numai ascultînd concertul pînă la ultima notă se mai putea considera un om, un om care n-a făcut niciodată croaziere cu avionul. Și Fischer are să cînte numai pentru el, în momentul acela, *rondo*-ul concertului imperial.

Închise ochii, își plecă fruntea pe brațele încrucișate, pe care le puse pe volan, și văzu în noapte o minunată cascadă luminoasă.

Tema cuprindea următoarele: *Adresaţi o cerere de ajutor Direcţiei dumneavoastră Generale, descriind într-o formă convingătoare un caz foarte disperat.*

Cînd preşedintele comisiei, un inspector de gradul cinci, termină de scandat ultimul cuvînt, timp de cîteva secunde se mai auzi scîrţîitul peniţelor pe hîrtii, apoi sutele de funcţionari ticsiţi în aula cea mare, unde se susţineau probele scrise pentru concursul de admitere în gradul rezervat celor ce depindeau de grupul C al administraţiei financiare, fără o pregătire specială, ridicară capul toţi deodată, ţinîndu-şi respiraţia. Preşedintele comisiei repetă că toţi candidaţii aveau la dispoziţie şase ore şi atrase atenţia să nu recurgă la foi de hîrtie care n-au ştampila ministerului, apoi se întoarse să discute cu ceilalţi membri ai comisiei, inspectori şi ei, sau, oricum, funcţionari de grad superior.

Funcţionarii se foiau în nişte bănci aduse de la o şcoală elementară şi carea aveau astfel de dimensiuni, încît un adult stătea în ele ca într-o cămaşă de forţă; nu se puteau scărpina nici la ureche fără să provoace nişte scîrţîituri şi zgomote ca de scînduri trosnite, şi-şi roteau ochii împrejur, fiecare căutînd parcă să citească în expresia colegilor propria lui uimire descurajată şi îngrozitoare.

— Vor să ne ruineze! şopti un funcţionar de la serviciul de impozite indirecte, cu douăzeci de ani de experienţă în spatele lui, unui vecin de bancă, desenator la Cadastru, care dădu din cap fără să-i răspundă.

O asemenea temă nu-şi amintea nimeni să se mai fi dat vreodată unui funcţionar. Cine o inventase oare? Ţineau cu tot dinadinsul să-i ruineze? De cînd sînt concursurile pe lume, temele trataseră totdeauna subiecte de nivel înalt şi morale, ca de exemplu: *Şi prin acţiunile noastre de zi cu zi, prin serviciul nostru modest de la birou, contribuim la prosperitatea patriei etc...* sau *Jurămîntul prin care funcţionarul se obligă să slujească administraţia şi să închine orice acţiune a sa, chiar din viaţa particulară, supremului interes de Stat, e ca jurămîntul soldatului etc...* sau: *Un coleg de-al dumneavoastră, după patruzeci de*

ani de serviciu onorabil, a fost decorat, prin însăși hotărîrea suveranului, cu Crucea Ordinului de Cavaler al Coroanei Italiei. Exprimați ce sentimente etc. În afara faptului că, în ceea ce privește ultimul exemplu, suveranul și-a pierdut cu ocazia războiului, pe lîngă coroană, și facultatea de a conferi ordine cavalerești, acestea erau temele care se dădeau mereu, la orice concurs, pentru orice categorie de slujbă, în orice unitate administrativă a Statului. (Într-adevăr, convinși că totul va decurge conform tradiției, sutele de funcționari care ar fi trebuit acum să înainteze ministerului o cerere de ajutor aveau buzunarele pline de teme patriotice dezvoltate magistral de institutori de școală elementară și de studenți universitari, cărora li se adresaseră în vederea acestei probe.) Cine s-ar fi putut gîndi să fie trași pe sfoară cu tema aceea asupra... Asupra cărei probleme ? O scrisoare, o cerere de ajutor : asta era temă de concurs ? Nu numai atît : trebuia descris un caz foarte disperat : ce caz ? E ușor să spui : „un caz" ! Și încă într-o formă convingătoare ! Ce însemna : „într-o formă convingătoare" ?...

— Ce înseamnă asta ? întrebă un contabil de la Biroul de înregistrare pe vecinul său, copist la Arhiva Ipotecilor.

— Eu cred, răspunse acesta, că trebuie să punem cîte un semn de exclamație la fiecare două-trei cuvinte...

Și imediat se căi, ca un egoist, de ideea pe care i-o inspirase colegului său, care grație lui ar fi putut să cîștige concursul și să-i sufle postul.

În realitate, cei care concepuseră tema neobișnuită a concursului fuseseră animați de ideea de a-i pune pe toți candidații în situația de a lua ușor proba scrisă la italiană ; dar printr-o întorsătură neprevăzută și paradoxală, cele cîteva sute de funcționari deținînd posturi temporare, a căror viață chinuită de fiecare zi, între birou și grijile familiale, reprezenta ea singură, fără să mai recurgă la alte nenorociri extraordinare, un caz disperat, capabil să inspire un nou Gogol, oamenii aceia cu părul cărunt, care-și găsiseră cu multă trudă un cuib pe ultimele trepte ale ordinei birocratice și cărora le-ar fi fost de ajuns să descrie numai o zi din existența lor, pentru a zugrăvi cel mai trist tablou al mizeriei și al privațiunilor, nu reușeau acum să scoată nici măcar o idee din propriul lor creier, stînd neputincioși în fața temei făcute pe măsura lor proprie, ci se frămîntau zadarnic să făurească cele mai năstrușnice născociri, care să răspundă,

după părerea lor, la problema cerută, aceea a „cazului foarte disperat“. Astfel, la un ceas după ce fusese dictată tema, nici un candidat nu scrisese o vorbă. Pe figurile tuturor se zugrăvise o adîncă descurajare. Ce să inventeze ? Ce să scrie ?...

Un funcționar de la Impozite îl atinse cu cotul pe vecinul lui, copist la Ministerul de Finanțe, să-i dea un sfat.

— Acum douăzeci de zile, soția mea a trebuit să fie operată de o tumoare, o tumoare malignă... Crezi că ar merge ?

Copistul rămase perplex.

— Dar nevasta ta a murit ? întrebă el.

— Nu. E încă la spital.

— Da, iată... Trebuie să fie un caz foarte disperat... Totuși, dacă ar fi murit...

Un funcționar temporar de la Comerțul particular, care citise cînd era copil o carte de aventuri marinărești, avu o inspirație care i se păru extraordinară și începu să scrie : „Aflîndu-mă pe o corabie în voia valurilor, cu onoare mă adresez Direcției Generale...“ Dar se opri în fața unei prime îndoieli : cum ar fi putut avea tot ce-i trebuia pentru scris, pe o corabie ? Și imediat se ivi o a doua îndoială : admițînd că ar fi avut cele necesare, cum ar fi putut expedia cererea de ajutor ? În fine,

ar fi fost oare un caz într-adevăr atît de disperat ?

Trecuseră două ore. Funcționarii scrîșneau din dinți, făcînd niște eforturi îngrozitoare ca să-și poată imagina cazuri foarte disperate, dar nimic nu li se părea potrivit cu ceea ce aveau ei nevoie. Ciume, masacre, torturarea nevinovaților, totul părea puțin pentru a satisface setea de nenorociri a ministerului și pentru a motiva o cerere de ajutor. Și pe măsură ce se frămîntau și transpirau, fantezia li se secătuia mai mult, creierul lor refuzînd cu desăvîrșire să mai gîndească, de parcă ar fi fost de lemn. Inspectorii din comisie, care treceau în sus și în jos printre bănci, rămaseră foarte surprinși. Se adunară la un moment dat să delibereze. Cum să le vină în ajutor bieților oameni ? Să le sugereze vreo idee ?

Președintele avu o sclipire. Era acolo un plic cu o a doua temă.

— Să încercăm, spuse el, să dăm candidaților posibilitatea de a dezvolta, la alegere, prima temă sau a doua.

Era în afara regulilor, dar era vorba de a preveni o catastrofă. Deschise așadar al doilea plic, invitînd candidații să scrie, asigurîndu-i pe cei care ar alege a doua temă că pot conta

tot pe şase ore, începînd din clipa aceea. Apoi dictă, scandînd cuvintele :

— *Aşa cum veghează santinelele înarmate la hotarele sfinte ale Patriei, tot astfel, în serviciile publice ale administraţiei Statului se perfecţionează mijloacele de disciplinare şi sporire a prosperităţii în destinul măreţ şi luminos al viitorului.*

Un zîmbet lumină chipul preşedintelui comisiei, căruia, personal, îi plăcuse tema aceasta de cum fusese dictată, mai mult decît prima, fără umbră de îndoială, iar zîmbetul lui se răspîndi în uriaşa aulă, răsfrîngîndu-se pe chipurile sutelor de funcţionari înghesuiţi în bănci şi care, în sfîrşit, îşi recăpătară speranţa.

PLIMBAREA DE DUMINICĂ

Era o duminică minunată de primăvară. Una din acele duminici scăldate în lumină şi în căldura soarelui, în care cei ce locuiesc pe străzile înguste ca şanţurile adînci dintre zidurile palatelor, aflaţi încă sub influenţa guturaiului din iarnă, îşi ridică nasul înspre albastrul cerului, părînd să adulmece mireasma proaspătă şi îmbătătoare a primăverii, adusă de un vînt uşor de pe cîmpurile înflorite.

În duminica aceea, domnul Barnabò, arhivar-şef la Departamentul Finanţelor, îşi dădu seama de venirea primăverii, de cum îşi scoase piciorul afară din pat ; într-adevăr, călcînd din greşeală pe podeaua goală, în loc să se retragă imediat, cu o înjurătură rostită printre dinţi, avu o senzaţie plăcută. Motiv pentru care, după ce se masă şi se scărpină cu voluptate pe diferitele părţi ale corpului, se hotărî să meargă la spălat fără să-şi mai pună fla-

nela de corp, nici papucii. Apa rece îi făcu plăcere și se spălă îndelung, cum nu mai făcuse de luni de zile, lăsînd să i se scurgă picăturile pînă la buric. În cele din urmă se simți atît de bine, nou născut de la o zi la alta, atît de mulțumit de ziua aceea frumoasă și de cerul albastru, pe care-l vedea de la fereastră, pe deasupra acoperișului casei din fața lui, încît, intrînd în bucătărie, în chiloți și cu picioarele desculțe, își anunță soția și copiii, care stăteau la masă, că în după-amiaza aceea aveau să facă o plimbare frumoasă.

— Ura ! țipară copiii. Și unde mergem ?

— Mergem la Cittadella, cu tramvaiul ! spuse solemn domnul Barnabò.

— Cu tramvaiul roșu ?

— Cu tramvaiul roșu !

Domnul Barnabò strănută pe neașteptate, și după aceea ieși din bucătărie ca să se întoarcă în cameră să-și îmbrace flanela. Trebuie să se știe că plimbarea aceea era un fel de tradiție, care se repeta în fiecare an, ca o inaugurare a primăverii, și, cu toate că nu ținea decît o după-amiază de duminică, avea importanța unui eveniment excepțional pentru familia Barnabò, iar pe copii îi încînta ca o adevărată croazieră. De fapt Cittadella era aleasă ca țintă a plimbării nu pentru că

ar fi fost un loc mai atrăgător decît atîtea altele din preajma orașului, ci pentru că era cel mai depărtat, trebuind deci să facă un drum mai lung cu tramvaiul. Copiii stăteau în genunchi pe scaunele de lemn, cu nasul turtit de geamul ferestrelor, și ora aceea de zgîlțîire cu tramvaiul, întreruptă la tot pasul de stații, de-a lungul străzilor din suburbie, constituia pentru ei cea mai plăcută distracție cu putință, atît la dus, cît și la întors. Domnul Barnabò și soția sa stăteau foarte cuviincios, atrăgînd din cînd în cînd atenția copiilor să nu se agite prea mult și să nu-i deranjeze pe ceilalți pasageri. Smulgîndu-i din mersul obișnuit al vieții lor de zi cu zi, plimbarea le dădea senzația că sînt alți oameni, că sînt niște bogătași în vacanță, de aceea, din clipa în care ieșeau pe ușă, arborau o ținută și un ton de oameni de neam mare. Doamna Cecilia era atentă ca nu cumva să-și scoată mănușile, ca să nu i se vadă mîinile asprite de spălatul vaselor și al rufelor ; și o dată, cînd o doamnă autentică se așeză lîngă ea, începu să se vaite de slujnice, inventînd o poveste despre un inel cu briliante dispărut în chip misterios din scrin. În ceea ce-l privește pe domnul Barnabò, dacă se întîmpla să intre în vorbă cu cineva, începea numai-

decît să spună indignat că în ziua de azi un uşier cîştigă mai mult decît un funcţionar de grad superior, lăsînd să se înţeleagă că el ar fi cel în cauză. De altfel avea un aspect impunător din pricina burţii lui, demnă de a fi a unui mare bogătaş, ca şi predispoziţia lui spre îngrăşare, despre care greu s-ar fi putut bănui că provenea din supele zilnice de legume, cu care se hrănea un biet funcţionar ca el din grupul C. Din îmbrăcămintea sa de duminică mai făcea parte, printre altele, o fastuoasă pălărie gri, cu un bor lat de panglică lucioasă. „O pălărie frumoasă, susţinea pe drept cuvînt domnul Barnabò, e de ajuns s-o porţi ca să pari un gentilom".

Şi avea dreptate. În afară de asta, dintre pălăriile de bună calitate asta era cea mai ieftină, avînd în plus avantajul că ţinea mai mult, mai ales pentru cine ar purta-o, aşa ca el, numai duminicile. E de mirare, într-adevăr, cum, deşi nu există ceva mai ridicol şi mai demodat decît pălăriile cu borul ridicat, care stau pe capetele oamenilor ca o putină întoarsă, iar dacă nu e vorba de un cap mai mult decît proporţionat, întreaga fiinţă dispare cu totul sub ele într-un chip comic şi jalnic în acelaşi timp, e de mirare, într-adevăr, că în ciuda acestui fapt, aceste pălării îşi păstrează o neasemuită putere de a acorda un aer respectabil şi o demnitate gravă oricui le-ar arbora. Domnul Barnabò asorta la fastuoasa lui pălărie o pereche de ghetre tot gri, cu năsturaşi negri, şi, cu toate că în rest îmbrăcămintea lui era uzată şi nu de prima calitate, reuşea, graţie numai celor două elemente pomenite, să aibă o înfăţişare cu adevărat impunătoare. Într-un cuvînt, nimeni nu şi-ar fi putut imagina că bărbatul cu pălăria gri, cu ghetrele gri şi cu burta lui respectabilă nu era decît un biet arhivar de la Finanţe ; nu pentru că un arhivar nu poate fi o persoană respectabilă, ci, dimpotrivă, numai pentru că azi, în mentalitatea oamenilor, e de ajuns să fii funcţionar de stat, fie chiar şi şef de serviciu, ca să fii privit cu multă compătimire. Vina e a timpurilor pe care le trăim, a lefurilor, a unei situaţii complexe şi greu de explicat, din care pricină cine începe să se agite, spre a-şi face rost de o slujbă din care să poată trăi, aproape c-ar socoti lucru mai demn să-şi aleagă meseria de hingher decît cea de funcţionar de stat. Nu-i mai puţin adevărat că revistele umoristice sînt pline de caricaturi de funcţionari, filmele şi-au avut şi ele partea lor în a acoperi de ridicol condiţiile lor mizerabile de existenţă,

iar o poveste faimoasă în care se vorbeşte despre mantaua unui funcţionar de stat a ajuns la un moment dat iar la modă, devenind populară şi printre oamenii inculţi. Toate acestea vin să explice motivele care ţin de amorul propriu şi datorită cărora domnul Barnabò şi alţii ca el, arhivari, copişti, contabili şi funcţionari temporari din toate birourile purtînd stema Republicii la poartă, se străduiesc din toate puterile să-şi mascheze calitatea lor de funcţionari de stat cînd ies în lume.

În duminica aceea, cea dintîi după-amiază de primăvară, după ce luă masa ceva mai devreme ca în celelalte zile, familia Barnabò plecă de acasă ca să ia tramvaiul roşu — cum îl numeau copiii — din piaţa Garibaldi. Domnul Barnabò şi soţia sa, pe lîngă faptul că inspirau celor ce-i vedeau un sentiment firesc de respect, datorită înfăţişării lor pline de demnitate, mai păreau în acelaşi timp o pereche căsătorită de multă vreme, şi în care soţii se potrivesc perfect. Domnul Barnabò oferea braţul soţiei sale, ca în plimbările de seară pe bulevard, de aceea şi avea umărul stîng ceva mai sus decît dreptul, în timp ce doamna Cecilia se sprijinea cu convingere de

soţul ei, într-un echilibru cam instabil, din cauza pantofilor cu toc înalt, pe care nu-i purta decît duminica, cu ciorapi de mătase. Cei doi fii mergeau înainte, jucîndu-se şi luîndu-se la întrecere între ei. Erau şi ei îmbrăcaţi mai îngrijit ca de obicei, iar doamna Cecilia îşi ascuţea privirea, încercînd să vadă dacă nu cumva în timpul mersului se observă cîrpiturile de la ciorapii copiilor, tocmai deasupra călcîielor. Pe stradă era lume puţină, iar duminica însorită răspîndea în oraş o atmosferă plină de lenevie, parcă de vară. Cei mai mulţi dintre oameni, păstrînd încă obiceiul din iarnă, o mai lungeau cu masa, în aşteptarea plimbării de seară, şi numai foarte puţini dintre ei, ca nişte adevăraţi pionieri ai primăverii, se hotărîseră să sărbătorească ziua aceea minunată printr-o plimbare la ţară. Pînă şi tramvaiul porni pe jumătate gol, încît domnul Barnabò, cu toate că pe nişte cartonaşe era scris „Fumatul interzis“, îşi aprinse o ţigară, bucurîndu-se de plimbare mai mult ca oricînd. Îi atrase atenţia soţiei asupra noilor locuinţe populare de la periferia oraşului, înălţate de la un an la altul, şi asupra celor în curs de construcţie, din care se vedea doar o groapă ca o capcană de beton armat.

— Desigur, spuse doamna Cecilia, sînt case moderne, cu baie şi bine aerisite, dar atît de departe de centru !

— Şi apoi, adăuga imediat soţul, chiar dacă nu-i auzea nimeni, îţi închipui ce mediu ? Numai lume venită din bordeie, din barăci : ţoape. O familie de oameni cumsecade n-ar putea locui aici. Şi, într-adevăr, era foarte convins de ceea ce spunea, încît ar fi refuzat categoric, strîmbîndu-se din nas, dacă i s-ar fi propus să schimbe casa lui veche şi întunecoasă cu unul din apartamentele acelea pline de aer şi lumină.

Cînd, după o oră de zgîlţîială, ajunseră la capătul liniei, împreună cu soţia şi copiii, domnul Barnabò coborî din tramvai, inspiră cu voluptate aerul proaspăt de ţară, umflîndu-şi pieptul, şi-şi roti privirea asupra oraşului, care se vedea întinzîndu-se la picioarele lui.

—Eh ! se întoarse el spre soţia lui. Dacă aş fi milionar, mi-ar plăcea să am o vilă aici sus ! Şi mai rămase să contemple puzderia de case din depărtare, înşirate la picioarele lui, ca şi sumedenia de străzi lungi, scăldate în soare, cu tot soiul de desene sucite şi luminoase pe pavaj, şi clădirile masive, în care se desfăşura monoton viaţa din birouri, apoi

străduţele negricioase şi casele foarte înalte, cu curţi adînci ca puţurile. Şi nu din cauza vreunei dispoziţii speciale, bucolice, vedea aşa domnul Barnabò oraşul. Dimpotrivă, ar fi fost încîntat să poată locui şi trăi acolo, numai să fi putut duce o existenţă ceva mai confortabilă, ceva mai puţin lipsită de micile satisfacţii la care orice om are dreptul să aspire, şi să nu fi fost obligat să-şi rezume toată eleganţa la fastuoasa pălărie cu borul ridicat şi la ghetrele cu năsturaşi negri.

Cittadella era o veche fortăreaţă pe jumătate distrusă, aşezată pe o colină cam stearpă, dar de pe vîrful căreia te puteai bucura de o privelişte încîntătoare. Marea plăcere a copiilor, a tuturor copiilor, era să se aventureze prin micile galerii subterane, prin tunelurile vechii fortăreţe, să-şi scoată capul printre metereze, să se aplece peste crestăturile zidurilor, jucîndu-se de-a războiul, prefăcîndu-se că împresoară cetatea. Şi domnului Barnabò îi plăcea să exploreze cetatea, făcînd totdeauna cîte un tur în interiorul ei ; o dată, impresionat de un semn bizar în formă de săgeată, cioplit pe o piatră, săpase toată după-amiaza, prefăcîndu-se că se joacă, dar în realitate serios, gîndindu-se c-ar putea găsi o comoară. Doamna Cecilia avea totdeauna la

ea în geantă ceva de mîncare pentru copii ; zbenguitul prin aer liber le stîrnea pofta de mîncare și, cum ajungeau acolo sus, începeau să-și ceară feliile de pîine.

În duminica aceea, domnul Barnabò, după ce contemplase de sus panorama orașului, se pregăti, ca în alte dăți, să facă ocolul cetății și, îndată ce depăși colțul primului bastion, rămase surprins, ca în fața unei noutăți.

— Privește ce-au construit ! exclamă el, adresîndu-se soției și arătîndu-i cu degetul o baracă micuță, din lemn verde, lipită de spatele zidului.

— Anul trecut nu era, nu-i așa ? constată doamna Cecilia, privind la rîndul ei baraca.

— A fost o idee genială, zău, adăugă domnul Barnabò. Îți dai seama cîtă lume va veni acum aici, aflînd că găsește o băutură rece și că poate sta la o măsuță !

— Ia privește, spuse soția, arătînd într-acolo. În față au de gînd să facă și umbrar.

Într-adevăr, se vedeau drugi de fier așezați în așa fel încît să se poată pune pe ei plante agățătoare, care nu existau deocamdată.

— Ar merge grozav un restaurant aici. S-ar face afaceri strălucite și s-ar pune locul în valoare, spuse domnul Barnabò. *Restaurant Cittadella.* Și noi am putea veni o dată, nu ?

Spunînd vorbele astea, se apropiase împreună cu soția lui de baraca micuță de lemn verde, a cărei ușă era deschisă, dar nu se vedea nimeni înăuntru. Și totuși era cineva : un bărbat între două vîrste, cu o haină albă de chelner, care apăru pe neașteptate, venind în întîmpinarea domnului Barnabò și a soției lui, cu un aer foarte ceremonios.

— Luați loc, vă rog. Bună ziua ! S-aduc o masă ? Azi e plăcut de stat afară. Luați loc, vă rog. Frumoasă zi, nu-i așa ? Se simte aerul de aprilie...

— Mulțumesc, mulțumesc, răspunse domnul Barnabò puțin cam încurcat, și de aceea cu un ton aproape morocănos, ridicînd o sprînceană. Aruncam doar o privire... De fapt, la invitația patronului barăcii își amintise că n-avea decît vreo cîteva sute de lire în portofel.

Dar individul cu haină albă, tocmai din cauza aerului autoritar al personajului care se afla în fața lui, insistă cu invitația și mai mult, începînd să i se adreseze domnului Barnabò, numindu-l *commendatore* [1].

— Vă rog, *commendatore*, v-aduc imediat o măsuță și două scaune. Luați loc, vă rog, cu doamna, *commendatore*.

---

[1] Titlu conferit persoanelor marcante.

Domnul Barnabò, văzîndu-se numit *commendatore,* nu mai ştiu ce să spună, mai ales că patronul barăcii se şi dusese în mare grabă s-aducă măsuţa şi scaunele ; şi se gîndi că avea să ceară două cafele. Cît puteau să coste două cafele ? La naiba, nu face să te zgîrceşti pentru atîta lucru ! Şi pînă una, alta, ar fi stat şi ei comod să se bucure de soare : pentru o sută de lire merită cu prisosinţă să guşti o cafea, în timp ce ţi se spune *commendatore.*

Patronul barăcii se întoarse aducînd cu el o măsuţă de fier vopsit în verde şi două scaune pliante. Desfăcu scaunele, aranjă măsuţa şi puse pe ea şi o faţă de masă mică albă.

— Iată, *commendatore !* Luaţi loc, doamnă ! Ce comandaţi ?

— Două cafele, spuse cu un aer grav domnul Barnabò, aşezîndu-se cu grijă pe scaunul pliant. Acum îi făcea într-adevăr plăcere gîndul la o cafea bună, deoarece acasă soţia lui îi amesteca totdeauna în cafea un surogat, în cazul cînd nu-i dădea chiar surogat simplu, încît cafeaua părea un soi de zeamă de buruieni.

Dar patronul barăcii luă un aer pocăit şi începu să explice, vorbind la plural, că nu-i putea împlini dorinţa.

— Îmi pare rău, *commendatore,* dar n-avem cafea. Vă daţi seama că pentru maşină e nevoie de curent, şi pînă aici sus n-ajung încă firele. Sperăm să avem legătura cu firele electrice în cîteva luni...

— Bine, spuse domnul Barnabò încruntat, de parcă l-ar fi contrariat răspunsul primit. Şi ce ne poţi oferi ?

— Avem oranjadă, răspunse patronul barăcii, stînd lîngă masă aproape în poziţie de drepţi, foarte respectuos, Chinotti, Coca-Cola, sirop de migdale, vermut Martini, muscat din struguri tescuiţi... Ce doriţi dumneavoastră, *commendatore ?*

— Două oranjade, comandă domnul Barnabò resemnat, schiţînd un calcul mintal asupra preţului.

Între timp, scoţîndu-şi pălăria, dădu s-o pună pe masă, dar patronul barăcii interveni grijuliu, aducînd iute alt scaun, pe care depuse cu propriile-i mîini preţiosul obiect. După aceea se întoarse cu două oranjade, desfundă sticluţele şi le turnă în pahare.

În acelaşi moment sosiră şi băieţii, alergînd unul după altul şi gîfîind. Văzîndu-i pe părinţi cum stau liniştiţi şi sorb din oranjadă, mai întîi se arătară cam neplăcut surprinşi, bănuind că în mod intenţionat au fost

excluși de la bunătățile acelea. Dar imediat începură să-și ceară porția lor.

— O băutură rece bună pentru copii, nu ? întrebă patronul barăcii, apropiindu-se cu un zîmbet de ei.

— O înghețată ! O înghețată ! țipară amîndoi copiii într-un glas.

— Nimic ! exclamă cu un aer încruntat domnul Barnabò. Sînteți amîndoi încălziți și transpirați. Nimic !

— Da de unde ! Nu sîntem transpirați ! Vezi și tu dacă sîntem transpirați ! protestară copiii.

— Am spus ! Nimic ! repetă sever domnul Barnabò.

— Odihniți-vă acum și stați cuminți puțin aici, crezu patronul barăcii că ar fi oportun să intervină. După aceea vă aduc o băutură bună, înghețată nu este...

— Nimic, am spus ! repetă sever domnul Barnabò cu o asprime care ar fi putut, într-adevăr, părea exagerată. Lucrurile astea fac rău copiilor. Aveți mîncarea voastră, mîncați ce v-a adus mama ! Cît am de plată ? întrebă apoi, tot încruntat, pe patronul barăcii, avînd aerul că vrea să plece imediat.

— O sută cincizeci de lire, *commendatore,* răspunse celălalt, care se retrăsese cu cîțiva pași, intimidat.

Domnul Barnabò scoase din portofel două sute de lire și le lăsă pe măsuță cu un gest brusc, în timp ce copiii erau gata să plîngă.

— Bine, spuse el, mîncați mai întîi ce aveți. Pe urmă mai vedem noi. Și, spunînd acestea, îi făcu semn soției, cu piciorul pe sub masă. Patronul barăcii se retrase. Domnul Barnabò se uită pieziș la băieți, în timp ce soția lui scotea mîncarea din geantă.

— Și mai încetați odată, proștilor ! spuse el încet. Ce, credeți că nu vreau să vă cumpăr oranjadă ?

Și parcă ar fi vrut să le explice că n-avea decît cîteva sute de lire și trebuia să fie socotit, să vadă dacă i-ar fi ajuns. Dar nu spuse nimic din toate astea, acum cînd ieșise din încurcătură, gîndindu-se că era mai bine pentru copii să nu știe anumite lucruri, ca apoi să înceapă să le povestească prin vecini.

— Asta mai lipsea, să beți oranjade aici ! zise el înfuriat, ca o încheiere.

Copiii mîncau sandvișurile lor cu salam, încă bosumflați și cu un nod în gît, în timp ce doamna Cecilia le aranja puțin părul, fără să scoată o vorbă. Domnul Barnabò se ridică să facă doi pași prin împrejurimi. Se plimbă în sus și în jos pe locul din fața barăcii, admiră valea ; de acolo de unde era el, orașul nu se

mai vedea și, simțind căldura soarelui deasupra capului său puțin chel, ca o mîngîiere gingașă, se mai însenină și-i veni gust să schimbe două vorbe cu patronul.

Că-l îmbia la asta vanitatea de a se auzi numit *commendatore* era un fapt pe cît de sigur, pe atît de inconștient.

— Într-adevăr, se întoarse el spre patron, de cum acesta apăru în ușă, a fost o idee cum nu se poate de nimerită să se înființeze aici sus un mic bar, ca să te poți răcori după drum. Dar, adăugă el, dacă nu mă înșel, terenul aparține domeniilor... Te-a costat mult să obții permisul ?

Se pricepea, deoarece era o chestiune cu care avea des de-a face la birou.

— Hm, exclamă patronul, dacă ați ști de cîtă stăruință a fost nevoie, *commendatore !* Un an întreg de sacrificii. Și cît a trebuit să plătesc pentru cîțiva metri pătrați de pămînt !

— Știu, știu, spuse cu un aer grav domnul Barnabò. Eu te-aș fi putut ajuta, recomanda...

— Într-adevăr, *commendatore ?* exclamă din nou patronul. Dumneavoastră aveți relații, *commendatore,* puteți avea o influență...

— Sigur că da, spuse domnul Barnabò, cu un ton mai grav. Eu pot, sau, mai bine zis,

aș fi putut. E un domeniu de afaceri de care mi se întîmplă destul de des să mă ocup.

Omul îl asculta cu mare respect.

— Eu nu știu, *commendatore,* începu el să vorbească, dacă dumneavoastră credeți că e posibil, tocmai pentru că vi se întîmplă des s-aveți de-a face cu asemenea situații... De-ar fi cu putință, măcar în viitor, să obțineți o reducere de preț la concesiune, cu influența dumneavoastră...

Domnul Barnabò asculta vorbele lui, consimțind din cap, cu un aer meditativ ; își băgase degetele mari în buzunarele de la vestă și, într-adevăr, ar fi putut inspira mare respect oricui s-ar fi aflat în fața sa.

— Ei, sigur, sigur că da... spuse el. Dar trebuie să văd contractul. Termenii contractului nu pot fi modificați pînă la scadență. Numai în momentul reînnoirii... Așa e legea.

— Întocmai, spuse patronul barăcii. Contractul meu e anual și poate fi reînnoit în mod tacit.

— În cazul ăsta, explică domnul Barnabò, la scadența primului an va trebui să prevezi un nou contract de închiriere, precizînd o reducere a chiriei.

— Și dumneavoastră credeți, *commendatore,* că va fi posibil ? Dacă aș fi putut conta pe

ajutorul dumneavoastră, de la început !... Pentru că, să vedeți, *commendatore*... Și aici patronul, cu un ton plîngăreț, ca toți negustorii cînd se roagă să li se scadă o liră din impozit, începu să spună că deocamdată lucrurile mergeau prost, că nu ajungea pînă acolo sus nici un client măcar, și că din toată afacerea asta avea să se aleagă cu falimentul. De-ar fi putut obține cel puțin o reducere a chiriei...

— Desigur, desigur, răspunse domnul Barnabò. Te recomand eu cuiva, cu plăcere. Mă voi interesa la scadența contractului...

De altminteri nu spunea o minciună și nu vorbea numai ca să-și dea aere, pentru că ar fi putut face cu adevărat ceva, cînd s-ar fi ivit momentul. Se știe cît de mult contează în întreprinderi și în ministere o relație influentă, să nu spunem a unui șef arhivar, ca domnul Barnabò, dar chiar și a unui simplu ușier, care pentru un bacșiș de două trei sute de lire poate da curs unui dosar în chip nebănuit și miraculos.

Patronul barăcii nu știa cum să-i mulțumească, iar, pe de altă parte, fiind om prevăzător, se grăbi să ceară *commendatorului* adresa sa și numele, ca să poată veni la el cu actele respective cînd ar fi trebuit să reînnoiască contractul. Întrebarea lui îl puse în

încurcătură pe domnul Barnabò, pentru care n-ar fi fost prea plăcut să-l primească pe omul acesta care avea o impresie atît de bună despre el, nici acasă — unde se simțea totdeauna un miros de varză și de alte legume fierte, și unde, pe deasupra, eventualii musafiri nu puteau fi primiți decît în camerele de culcare — și nici la birou, unde ușierii i se adresau prietenește cu „tu", iar el purta mînecare negre.

— Da, da, spuse el, tușind. Dar nu e nici o grabă... Și apoi eu sînt un om foarte ocupat totdeauna și e greu să mă găsești... Mai degrabă mi-ai da dumneata toate datele și numărul de înregistrare. Îmi voi nota eu în agendă și mă voi interesa. Nu, n-am să uit cînd am promis un lucru. Pronunță ultimele cuvinte cu atîta tărie, ridicînd brațul în sus ca o amenințare pentru cine s-ar fi hazardat să le pună la îndoială oricît de puțin, încît patronul barăcii se simți obligat să-și ceară scuze.

— Eu, *commendatore*, nu voiam să spun... Gentilețea dumneavoastră, atenția dumneavoastră pentru mine... Mă duc imediat s-aduc contractul pe care-l am aici împreună cu permisul de funcționare a localului. Și se îndepărtă, făcînd o plecăciune.

Domnul Barnabò își roti privirea mîndru și satisfăcut și se întoarse cu un aer grav la măsuța unde rămăsese singură soția lui.

Chiar în momentul acela se auzi un zgomot de motocicletă și, una după alta, apărură pe platou, cotind din spatele Cittadellei, patru sau cinci *Vespe* și *Lambrette*, fiecare cu cîte o pereche de turiști pe ea. Un grup de tineri, băieți și fete, coborîră zgomotoși de pe motocicletele lor, îndreptîndu-se spre baracă.

Patronul bărăcii apăru în prag și începu imediat să aducă mesuțe și scaune, scuzîndu-se față de domnul Barnabò :

— *Commendatore*, vin numaidecît la dumneavoastră !

Noii-sosiți îl priviră cu indiferență pe distinsul domn căruia i se spunea *commendatore* și, deși nu s-ar fi părut că fac caz de prezența lui, buna lor dispoziție luă totuși un ton ceva mai discret. Domnul Barnabò, la rîndul lui, cu o mișcare plină de demnitate, își puse pălăria în cap, rămînînd pe scaun lîngă soția lui, cu un aer de naturală austeritate.

— Sînt al dumneavoastră, *commendatore*. Iertați-mă, spuse patronul barăcii, după ce-i servise pe noii clienți, sosind la ei cu tot dosarul contractului în mînă.

Spunea „*commendatore*“ ridicînd puțin glasul, bănuind parcă plăcerea pe care i-o făcea domnului Barnabò și, într-adevăr, de fiecare dată, noii-sosiți își întorceau capul la auzul acestui cuvînt. Domnul Barnabò citi de la început pînă la sfîrșit contractul, strîngînd din buze din cînd în cînd și încruntîndu-și sprîncenele, în timp ce patronul barăcii stătea alături de el, fără s-atingă speteaza scaunului, aplecat într-o semiplecăciune.

— Bine, bine, spuse domnul Barnabò. Mă voi ocupa imediat de contract, chiar dacă nu-i nici o grabă... Să nu lăsăm lucrul de azi pe mîine. Cîteodată asemenea probleme se lungesc, e nevoie de părerea ministrului, și dacă există o scadență de termen... E la fel ca la recursuri.

— Cum credeți dumneavoastră, *commendatore*, știți mai bine decît mine, răspundea patronul barăcii.

Și domnul Barnabò, scoțîndu-și stiloul din buzunarul de la haină — orgoliul lui de funcționar — notă datele contractului pe o agendă mică, o reclamă de la o firmă farmaceutică, cu precizie, fără să omită nimic.

— Bine, repetă el, s-a făcut ! Mă voi interesa imediat de rezolvarea problemei. Și acum, adăugă amintindu-și parcă de ceva care i-ar

fi trecut în clipa aceea prin minte, adu dumneata două oranjade băieților. La fel ca cele de adineauri, nu mai mari! Sînt combinații făcute cu pastile, pe care copiii n-ar trebui nici să le guste!

— Imediat, *commendatore*, spuse patronul, luîndu-și contractul înapoi. Nu știu cum să vă mulțumesc, *commendatore*... Două oranjade, am înțeles. Dacă băieții preferă un sirop de migdale, e mai dulce...

— Nu, nu, spuse domnul Barnabò, care nu știa cît puteau costa siropurile de migdale. Două oranjade ca acelea pe care ni le-ai adus nouă, nu mai mari. Două.

— Foarte bine, *commendatore*, le aduc imediat. Mai doriți ceva? repetă el, continuînd să facă plecăciuni, în timp ce copiii care rămăseseră mai deoparte cu joaca, așteptîndu-l pe tatăl lor, se apropiară de masă. Noii-sosiți se întorceau în fiecare clipă, observînd respectul extraordinar de care se bucura domnul Barnabò din partea patronului, întrebîndu-se dacă nu cumva era vreo personalitate, poate chiar prefectul, pe care nici unul din ei nu-l cunoștea.

Acum domnul Barnabò era în largul lui, pe deplin satisfăcut și plin de sine. Stătea liniștit de vorbă cu soția, explicîndu-i ce serviciu

imens avea de gînd să-i facă patronului barăcii, dîndu-și importanță și față de ea, fără a avea aerul c-o face anume. Și continuă să-i explice ce însemnau bunurile domeniilor și cum erau ele prin natura lor inalienabile, putînd fi concesionate doar pentru un timp de, în folosința particularilor. De exemplu, toate locurile de plajă sînt bunuri ale domeniilor: nu se poate cumpăra un loc de plajă. Cittadella, ca monument național, aparține și ea categoriei de bunuri ale proprietății de Stat — adică domeniale — de aceea patronul barăcii, ca să poată înjgheba aici un mic restaurant, a avut nevoie de o autorizație și e obligat să plătească impozit. Era vorba de formalități foarte importante și delicate pentru că se afla în joc interesul direct al Statului și asemenea operații se efectuau tocmai la întreprinderea unde lucra el, mai precis, în biroul lui... Și copiii ascultau cu interes toate explicațiile lui, sorbindu-și oranjadele, și, cu toate că nu dăduseră importanță faptului că patronul barăcii se adresase tatălui lor cu *commendatore*, se simțeau bineînțeles mîndri c-aveau un asemenea tată.

Cînd ajunseseră acolo sus, soarele mai era în mijlocul cerului, acum se lăsase la o palmă de linia orizontului; și toată valea de la poa-

lele colinei era scăldată într-o lumină caldă, puternică, limpede. Domnul Barnabò se ridică de pe scaun, apropiindu-se de marginea platoului unde erau așezate mesuțele, ca să se desfete de priveliștea încîntătoare, simțindu-se parcă stăpînul minunăției aceleia.

— Ce splendoare, *commendatore!* exclamă patronul barăcii. Spuneți drept, există un loc mai frumos ? Ce amurg, ce lumină !

— Încîntător, răspunse domnul Barnabò, continuînd să privească panorama ce se vedea departe în zare. Mi-ar plăcea să am o vilă aici, sus...

Dar patronul barăcii îi dădu înainte cu plîngerea lui.

— În ziua de azi nu mai e prețuită natura, spuse el. Vedeți, *commendatore?* Uitați-vă, ăștia sînt toți clienții mei într-o zi întreagă ! Și, spunînd acestea, arătă înspre turiștii care sosiseră cu *Vespele* și *Lambrettele*. Cum se explică asta ? Și cîte impozite am de plătit ! De s-ar putea reduce măcar chiria pe teren...

Mai amintind încă o dată de toate datele din dosar, plimbîndu-se în sus și în jos, pe platou, alături de domnul Barnabò, care, cu mîinile la spate, îl aproba cu un aer grav, patronul barăcii făcea o jumătate de întoarcere în jurul lui, de cîte ori o luau înapoi, ca

să poată fi mereu în stînga domnului Barnabò. Din cînd în cînd, domnul Barnabò se oprea, întorcîndu-se să admire din nou frumusețea apusului de soare, și discuția suferea o pauză plină de contemplație. În sfîrșit, după ce-l asigură încă o dată de interesul ce-l va depune pentru rezolvarea contractului de închiriere, vru să plătească socoteala și-și chemă copiii și soția ca să plece cu toții înapoi. Se întuneca din ce în ce mai repede, și din fundul văii se stîrnise un vîntuleț cam aspru ; doamna Cecilia încheie nasturii de la pardesiele băieților, care săriseră și zburdaseră două ore în șir, și-și strînse și ea gulerul de blăniță neagră în jurul gîtului.

Domnul Barnabò se simțea mulțumit de el, de natură, de tot. Petrecuse într-adevăr o duminică plăcută, iar ultimul *commendatore* cu care-l salută patronul barăcii fu ultima picătură de miere vărsată în vasul satisfacției sale. Oferindu-i soției brațul și spunîndu-le cu severitate copiilor să meargă înainte, fără s-alerge, o luă pe poteca ce cobora pînă jos, în stradă, de unde pleca tramvaiul. Cittadella, în măreția ruinelor sale, era acum o masă joasă de umbră, care se profila pe cerul violet și, departe, la poalele ei, se zărea orașul în care se și aprinseseră luminile. Acolo jos

erau casa şi biroul şi toate lucrurile legate de celelalte zile din săptămînă, cînd soarele apunea în spatele crestelor melancolice ale acoperişurilor, iar *commendatorii* de duminică aveau la încheieturile mîinii semnul lăsat de elasticul mînecarelor negre.

Domnul Barnabò, ajungînd în stradă, împreună cu soţia şi copiii, se opri la capătul liniei tramvaiului şi, cum mai era de aşteptat cîteva minute, scoase portofelul din buzunar ca să aibă pregătiţi banii de bilete cînd ar fi venit tramvaiul. Era convins că, după ce plătise oranjadele patronului barăcii, îi mai rămăseseră două sute de lire : le văzuse cu propriii lui ochi. Dar cum deschise portofelul şi trase cele două bilete afară, spre marea lui surprindere îşi dădu seama că una din hîrtiile care i se păruse de o sută era tot o hîrtie roz, dar o simplă hîrtie de cinci lire.

— Fir-ar să fie ! bodogăni el, începînd să se scotocească prin buzunare. Biletele de tramvai costau patruzeci de lire, aşadar pentru patru bilete trebuiau o sută şaizeci de lire. Domnul Barnabò căută mai întîi în buzunarele lui, cam distrat la început, fără grijă prea mare, dar, după ce găsi doar zece lire, începu să repete operaţia frenetic şi sistematic, căutînd mai

întîi prin buzunarele pantalonilor, apoi în vestă, în haină şi în pardesiu. Îşi înfundă degetele peste tot, apoi exploră din nou portofelul, uitîndu-se pînă şi după mărunţiş dacă nu cumva se băgase în buletinul de identitate, dar din toată cercetarea aceea amănunţită nu ieşi nici o liră la iveală.

— Ce s-a întîmplat ? îl întrebă doamna Cecilia, care pînă în momentul acela urmărise fiecare gest al soţului ei, fără să scoată un cuvînt.

— Mi s-a părut... mormăi domnul Barnabò, continuînd în mod mecanic să-şi bage mîinile cînd într-un buzunar, cînd într-altul, mi s-a părut că am două hîrtii de cîte o sută de lire, dar una din ele era un bilet de cinci lire, asta e !

— Doamne ! exclamă doamna Cecilia. Şi n-ai alţi bani la tine ?

— Nu, fir-ar să fie ! răspunse domnul Barnabò, scos din sărite. Ce întrebare stupidă ! Nu vezi că mă scotocesc de o jumătate de oră ? Mai bine uită-te tu în geantă !

Fără să-i mai răspundă şi puţin jignită de ieşirea cam bruscă a soţului ei, doamna Cecilia îşi deschise geanta şi-şi înfundă mîna în ea. Scoase afară o batistă albă, cu tivul cusut de mînă, nişte mătănii din scoici mici, o ico-

niță sfințită, o jurubiță de bumbac pentru cîrpit și douăzeci de lire. Domnul Barnabò luă cele douăzeci de lire și le puse în buzunar, făcîndu-și socoteala în minte. Mai lipseau încă douăzeci și cinci de lire pentru prețul biletelor.

— Uită-te bine, îi spuse soției lui. Nu mai ai alți bani? E cu putință? E cu putință să ieși în oraș numai cu douăzeci de lire?

Cîteva minute se certară între ei, înfuriați amîndoi, pînă cînd se văzu apărînd tramvaiul la o cotitură pe care o făcea strada ceva mai departe. Luminile de la tramvai se și aprinseseră.

— Uite tramvaiul, hai s-alergăm! țipară copiii, care pînă atunci se învîrtiseră în jurul lor fără nici un rost, nedînd atenție la toată discuția părinților.

— Nu! strigă domnul Barnabò, alergînd după ei și încercînd să-i oprească. Opriți-vă! Îl vom lua pe următorul. Ce dracu!

— De ce? întrebară copiii, întorcîndu-se uimiți înapoi.

— De ce, de ce... Am pierdut banii pentru bilete, uite de ce!... Și voi, voi n-aveți în buzunar cîteva lire, măcar douăzeci și cinci? îi întrebă cu un ton ceva mai hotărît domnul

Barnabò pe copiii lui, în speranța c-ar putea salva ei situația.

Băieții aruncară o ocheadă înspre tramvaiul luminat tot și gol, care se oprise la zece pași de ei, și începură să se caute prin buzunare, scoțînd la iveală o colecție întreagă de fleacuri, dar nici o liră măcar.

— Eu am figurine, spuse cel mai mare.

— Figurine! exclamă domnul Barnabò cu o înjurătură printre dinți. Să le ia dracu de figurine!

— Dar figurinele au și ele valoare! replică băiatul, jignit, luîndu-și un aer mîndru în fața tatălui său.

— Ha! răcni domnul Barnabò ieșit din minți, au valoare? Au valoare figurinele? Și ridică mîna, gata să-l pocnească cu dosul palmei pe copil, de l-ar fi zburat cu picioarele în sus dacă băiatul nu s-ar fi dat la timp înapoi. În aceeași clipă plecă și tramvaiul, îndepărtîndu-se cu luminile lui de-a lungul străzii care o lua în jos.

Doamna Cecilia încercă să-și liniștească bărbatul.

— Mai bine să căutăm toți, încă o dată, cu atenție, spuse ea, propunînd s-o ia de la început. Poate că voi nu v-ați uitat bine în

buzunare, şi nici eu în geantă. Doar nu-i vorba decît de douăzeci şi cinci de lire...

Atunci începură cu toţii să se scotocească iar prin buzunare, care mai de care, plini de frenezie. Doamna Cecilia întoarse pe dos căptuşeala de la geantă, în timp ce domnul Barnabò azvîrlea afară din buzunare nişte cocoloaşe de scame, de parcă era o pasăre care se pigulea de căpuşe. Copiii, lăsîndu-se în patru labe, începură să scormonească şi prin iarbă, pe partea dinspre stradă, de parcă douăzeci şi cinci de lire ar fi fost vreo ciclamă sau vreo „nu mă uita". Dar toată truda lor se dovedi zadarnică.

Se înserase de-a binelea, încît oraşul care se profila departe, în vale, avea luminile aprinse.

— Doamne ! exclamă doamna Cecilia c-o voce plîngăreaţă. Ce ne facem ?

Domnul Barnabò o privi fără să-i răspundă. Nimeni nu şi-ar fi putut imagina drama provocată de nişte nenorocite de douăzeci şi cinci de lire, văzîndu-l pe domnul Barnabò acolo, nemişcat pe marginea străzii, cu pălăria aceea pe cap şi cu figura lui demnă.

— Ce ne facem ? doamne ! repetă îngrozită doamna Cecilia.

Acum amuţiseră şi copiii ; cu capul în jos, stăteau amîndoi strîns lipiţi de părinţii lor, înfricoşaţi parcă de faptul că-i prinsese noaptea atît de departe de casă, în mijlocul cîmpului.

— Nu te-ai putea întoarce la patronul barăcii ? întrebă cu timiditate doamna Cecilia, adresîndu-i-se soţului ei. Să-i explici într-un fel, nu ştiu... poate că ai pierdut...

Domnul Barnabò însă nu-i răspunse. Să se întoarcă la patronul barăcii... Să-l roage să-l împrumute... În momentul acela, dinspre cotitura din fundul străzii apăru pentru a doua oară tramvaiul.

— Bine, spuse domnul Barnabò, luînd o hotărîre bruscă... Vom vedea. Voi găsi eu o soluţie... Între timp luaţi voi tramvaiul care vine. Eu voi lua altul, după aceea... Haideţi repede, pentru biletele voastre ajung banii. Şi, fără să-i mai lase soţiei timp să obiecteze, o împinse în tramvai împreună cu copiii. Acasă, ne vedem acasă ! Duceţi-vă deocamdată voi !

El rămase jos. Se uită după tramvaiul care se îndepărta, luminat tot, şi respiră uşurat, aproape mulţumit că e singur şi că, oricum, rezolvase încurcătura pe jumătate. Şi acum... Acum ar fi trebuit să urce din nou poteca

spre Cittadella, să se ducă la patronul barăcii și să-l roage...

Domnul Barnabò își roti privirea în jur, în întunericul acela din plin cîmp, incapabil să găsească o soluție. Deodată se auzi un zgomot de motor ; erau tinerii care veniseră acolo sus cu *Lambrettele* și *Vespele* și care îi trecură acum pe sub nas. Instinctiv, se trase înapoi ca să nu fie văzut. Zgomotul motoarelor se îndepărtă, pierzîndu-se în vale.

Domnul Barnabò o porni în mod mecanic pe cărăruia care urca, formulîndu-și în minte vorbele cu care avea să se adreseze patronului barăcii. Preocupat de niște fraze dificile, nu ținea cont de propriile-i gesturi, pe care, de altfel, nimeni nu le-ar fi putut observa : cînd își îndoia gîtul într-o parte, ridicînd din umeri și zîmbind cu modestie, cînd își ridica semeț capul, atingîndu-și cu două degete pălăria și încruntînd din sprîncene.

Care din cele două sisteme ar fi fost oare mai nimerit de adoptat ? Să apară în fața lui și să-i ceară douăzeci și cinci de lire cu un aer supus sau cu o demnitate fermă și chiar rîzînd, așa : Ha ! Ha ! Știi dumneata ce mi s-a întîmplat ? Am pierdut portofelul... Cît era în el ? Zece sau douăzeci de mii de lire, nu-mi amintesc ; și în primul rînd îmi pare

rău de acte. Acte importante... Și apoi, gîndește-te, n-am avut la mine mărunțiș nici pentru un bilet de tramvai. Ha ! Ha ! Nu mi-ai putea împrumuta dumneata ?"

Dar cînd ajunse aici cu gîndul, domnul Barnabò își simți picioarele ca de plumb și, după ce făcu vreo douăzeci de pași, se opri. Nu, nu putea sub nici o formă, sub nici un pretext să ceară douăzeci și cinci de lire patronului barăcii ! Domnul Barnabò simți că era un lucru imposibil s-apară în fața acestuia și să-i ceară douăzeci și cinci de lire, de parcă toți acei *commendatore* cu care fusese onorat ar fi apăsat pe conștiința lui, așa cum te apasă o remușcare la care se adaugă și un profund sentiment de amor propriu, ce-l împiedica să se umilească în fața bărbatului aceluia. Și, făcînd rapid stînga împrejur, coborî în viteză partea de drum pe care o urcase și se trezi din nou în stradă, lîngă stația de tramvai de la capătul liniei. Și acum ?

Domnul Barnabò o porni pe strada întunecoasă și pustie, trăgîndu-și reverele pardesiului la piept, fără să-și dea seama nici el prea bine ce sens avea să se aventureze la drum în plină noapte. Un singur lucru știa : că patronului barăcii nu i-ar fi cerut niciodată douăzeci și cinci de lire. Și acum unde se

ducea? La dracu! Să fi oprit o mașină? O trăsură? Să fi cerut să-l ducă măcar o bucată de drum... Sau ar fi trebuit să meargă tot drumul pe jos? În fond, ce erau zece kilometri?

Hotărîrea lui demnă de a nu cere douăzeci și cinci de lire patronului barăcii îi crease o stare sufletească de mîndrie și de optimism. Furia și agitația din primul moment se potoliseră și, fără să mai înjure și să se mai certe cu cineva, mergea într-un pas susținut de-a lungul străzii, respirînd pînă în fundul plămînilor aerul curat din noapte. Din cînd în cînd se uita în jos la luminile din oraș; cîmpul, de-o parte și de alta a drumului, era negru și tăcut, încă iernatic, fără licurici și fără greieri; numai ici și colo descopereai niște pete luminoase, desigur pomi înfloriți și care aduceau în noapte aproape o mîngîiere de primăvară.

„Ei! se gîndea în sinea lui domnul Barnabò, ar trebui să fac zilnic puțină mișcare, o plimbare frumoasă, un exercițiu bun!" Pasul lui ritmic și svelt, ușurat de strada care era în coborîș, îl făcea să se simtă bine fizicește, stare ce se răsfrîngea și asupra psihicului, făcîndu-l să se simtă mai vioi. Îi veni în minte, după cum era și firesc, timpul în care

fusese militar și se pomeni deodată cîntînd cu jumătate de glas: *Cartușierele, cartușierele pe care le purtăm...* de parcă ar fi avut douăzeci de ani și uniforma de soldat pe el. Nu se mai gîndea la cele douăzeci și cinci de lire, la patronul barăcii, la neplăcerea care i se întîmplase. Trei sau patru tramvaie i-o luară înainte, toate luminate, dar el nici nu se uită măcar la ele, de parcă ar fi făcut o plimbare așa, din plăcere.

Merse vreo cîțiva kilometri. Dar cînd strada nu mai coborî, iar drumul deveni mai puțin ușor, picioarele începură să-l doară și, pe lîngă toate astea, pantofii lui aveau o talpă atît de uzată și de subțire, încît simțea toate pietricelele sub talpa piciorului, de parcă ar fi fost desculț. Și, cînd îi veni în minte că la ora aceea soția lui ajunsese acasă împreună cu copiii și poate începea să se îngrijoreze din pricina lui, domnul Barnabò simți deodată cum îi piere tot curajul; mai întîi încetini pasul, după aceea se opri la marginea străzii, dîndu-și seama că transpirase tot și că era puțin obosit. Privi în jurul lui, pironindu-și ochii în întunericul nopții, cu o senzație neașteptată de teamă și de frig. Da, trebuia să oprească o mașină, să ceară să-l ducă pînă în oraș... Nu mai putea să continue să meargă

aşa, era absurd. Între timp o porni din nou, încet ; dar nu se ivea nici o maşină. Era o seară de duminică, era tîrziu, şi nimeni nu trecea pe strada aceea pustie. Ar fi trebuit să mai străbată vreo patru sau cinci kilometri înainte de a ajunge pe şoseaua principală, unde începeau casele de la periferie şi pe unde treceau camioanele şi maşinile. Din nou îl ajunse din urmă tramvaiul luminat, şi de data asta se uită după el cum îi trece prin faţă şi cum se pierde în depărtare, cu o tristeţe care lăsa să se întrevadă ce sentimente îl încercau, probabil complet diferite de cele pe care le avusese Puccetto din poveste cînd descoperise lumina unei căsuţe în mijlocul pădurii.

Din întîmplare, domnul Barnabò se afla la cîţiva metri de o staţie şi, cum văzu că se opreşte tramvaiul ca să poată urca o femeie care aştepta, îi veni brusc în minte o idee disperată. Acţionă aproape sub impulsul unui instinct şi prinse tramvaiul tocmai în clipa cînd pornea. Se agăţă de bara de fier de la tramvai, suindu-se pe tampon în picioare. Tramvaiul îşi luă viteză în noapte ; domnul Barnabò stătea agăţat cu toată puterea lui, temîndu-se la fiecare zdruncinare să nu fie azvîrlit sub tramvai. În sfîrşit, se simţi sigur

de felul în care se susţinea şi, pentru că ajungea cu capul la nivelul ferestrelor de la tramvai, se uită înăuntru.

Cu oarecare surpriză şi jenă se trezi faţă în faţă cu un băiat de nouă sau zece ani, de care-l despărţea doar grosimea geamului ; copilul stătea pe platformă, şi de cîtva timp se uita la el fără ca domnul Barnabò să-şi fi dat seama. Copilul, cum dădu cu ochii de ochii domnului Barnabò, de dincolo de fereastră, parcă abia aşteptînd ocazia, îi scoase limba cu o mutră batjocoritoare şi rea. Domnul Barnabò avu aproape intenţia să se dea înapoi, dar, ca să nu cadă de pe tampon şi ca să nu-şi părăsească punctele de sprijin, se văzu silit să rămînă cu nasul turtit de geam, nemişcat. Se uită fix în ochii băiatului, încruntînd sprîncenele, în timp ce tramvaiul mergea cu viteză, şi nimeni nu băga nimic de seamă. Numai copilul, dîndu-şi seama de incapacitatea domnului Barnabò de a riposta în postura în care se afla, făcu din ce în ce mai rău, inventînd cele mai oribile schimonoseli, pe care i le servea la o distanţă de o palmă. În special faptul că era cu faţa la nivelul mucosului de copil îl necăjea pe domnul Barnabò, şi neputînd face altceva, drept unică posibili-

tate de a se apăra pe care o întrezărea, începu şi el la un moment dat să se strîmbe în faţa copilului.

În clipa în care se schimonosea îl descoperi o femeie, poate mama copilului, care-şi aruncă întîmplător privirea în fundul tramvaiului. Cum îl văzu că se strîmbă, trase un urlet, încît ceilalţi pasageri, împreună cu taxatorul, întorcîndu-se toţi odată, mai avură timp să-l poată surprinde în faţa lor pe domnul Barnabò schimonosindu-se ca o mască grotescă în spatele geamului de la tramvai. Cîţiva bărbaţi se ridicară în picioare, vociferînd, şi se apropiară de platformă cu expresii şi gesturi ameninţătoare ; atît de mare deveni hărmălaia din interiorul tramvaiului, încît vatmanul opri.

Se pare că atît aşteptau şi călătorii care ţipau, ameninţau şi agitau braţele toţi deodată : să coboare şi să-l zgîlţîie puţin pe neghiobul care stătea agăţat de tampon. Domnul Barnabò, cu toate că nu înţelegea ceea ce urlau cu toţii, îşi dădea seama numai după figurile lor că aveau ceva de împărţit cu el şi că voiau să tabere asupra lui. Mai mult decît teama, amorul lui propriu îl îndemnă să sară cu curaj de pe tampon din mers ; se poticni, se clătină, punînd mai întîi un picior,

apoi pe celălalt, pe stradă, în spaţiul dintre roţi, şi reuşi, mişcînd braţele ca pe nişte aripi, să-şi recapete echilibrul şi o luă la fugă pe cîmp. Fugea orbeşte, în întunericul nopţii, printre brazdele inegale ale cîmpului, cu braţele deschise, înfundîndu-şi picioarele pînă la glezne în pămînt şi auzind în spatele lui înjurăturile oamenilor care coborîseră din tramvai şi care i se părea că sînt pe urmele lui... Se poticni la un moment dat şi căzu cu faţa la pămînt, rămînînd acolo ca mort.

În jurul lui totul era în întuneric. Domnul Barnabò simţea mirosul rece al pămîntului, pe care îşi lipise aproape faţa, şi, în liniştea care domnea, avu sentimentul nenorocirii sale. Toate celelalte dispăruseră : tramvaiul, strada, vocile ameninţătoare ale oamenilor. O clipă crezu că visase. Dar faptul că zăcea întins printre brazde, amărăciunea lui şi miasma pămîntului, ca şi ţărîna de sub mîinile lui, nu erau un vis. Cu greutate, bîjbîind prin întuneric, se ridică în genunchi, şi pe urmă în picioare. Făcu cîţiva paşi, clătinîndu-se, şi se sprijini de un trunchi de copac, pe care-l întîlniseră mîinile lui întinse. O ploaie uşoară de flori albe îi căzu pe cap şi pe spate. Domnul Barnabò îşi trecu o mînă pe frunte ; fă-

cînd acest gest, își dădu seama că nu mai avea celebra lui pălărie...

Rămase sprijinit de pom, așteptînd să-i treacă supărarea, și, cum simțea pămîntul lipit peste tot de hainele lui, întinse mîna, vrînd parcă să se regăsească pe el însuși, mireasma umedă a nopții, întunericul și tăcerea care-l înconjura...

O AVENTURĂ LA MINISTER

Domnul Iginio Tordelli, contabil de gradul zece la Păstrarea Ipotecilor din N., aștepta de trei ani să obțină drepturile ce i se cuveneau de la înaintare. Se știe că aceste treburi se lungesc totdeauna pînă la calendele grecești, și funcționarii guvernului au învățat să rabde ; se consolează de altfel la gîndul că, cu cît trece timp mai mult, cu atît drepturile lor se acumulează ; și fiindcă nu au stoicismul să pună deoparte în fiecare lună o sumă cît de modestă, lucru imposibil din cauza salariului mult prea mic, sfîrșesc aproape prin a fi mulțumiți cu economia forțată la care sînt constrînși de amînările birocratice. Și astfel, cu fiecare lună care trece, își freacă mîinile, gîndindu-se că suma pe care o vor încasa va fi cu atît mai mare.

Dar toate au o limită : o întîrziere de trei ani, cum era cazul domnului Tordelli, parcă totuși nu s-a mai întîlnit, după cîte își amin-

tea el de cînd era funcţionar. Şi nu se poate spune că aceşti trei ani au fost lăsaţi să treacă fără solicitări la Minister ; de cinci ori, şeful lui, directorul Samuele, intervenise în scris, personal, dar faptul că scrisorile lui nu avuseseră nici un efect, în relaţiile lui cu domnul Tordelli se strecură o oarecare răceală. Cînd acesta s-a prezentat la el pentru a şasea oară şi a început să spună : „Iertaţi-mă, domnule director, dacă îmi permit iarăşi să vă amintesc de problema aceea, ştiţi, drepturile mele cu caracter retroactiv...“, directorul Samuele fu pe punctul să-şi piardă răbdarea şi să strige : „Destul, nu mai veni să mă plictiseşti pentru a nu ştiu cîta oară ! De unde vrei să ştiu eu ce-i cu drepturile dumitale ?“... Dar, stăpînindu-se, exclamă numai cu un aer resemnat :

— Ştiu, ştiu, ştiu... Dar ce pot face eu ? Ai văzut că nici mie nu mi-au dat ascultare. Ştii ce sfat pot să-ţi dau ? Un singur lucru mai rămîne de făcut : dacă vrei drepturi, du-te şi ia-ţi-le singur !

Domnul Tordelli, la început, n-a înţeles prea bine :

— Cum adică, să le iau singur ?

— Da, mergi la minister şi fă cunoscut acolo, direct, plîngerea dumitale. Eu îţi dau liber două zile, în mod excepţional. Nu cunoşti la

minister pe nimeni care să te îndrumeze şi căruia să i te adresezi ?

Domnul Tordelli rămase înmărmurit de sfatul şefului şi nu reuşi să spună decît :

— Bine, domnule director, cum spuneţi dumneavoastră. Vă mulţumesc, domnule director... Apoi se retrase în camera lui de lucru, frămîntat de gîndul acela de neconceput : să plece... să meargă la minister... la minister...

Numai la gîndul unei astfel de hotărîri simţea cum i se taie respiraţia, încît ajunse să se îndoiască de faptul că şeful lui, directorul Samuele, i-ar fi vorbit serios, dîndu-i un asemenea sfat. (Odată, cînd venise un director din minister în inspecţie la birou, îi pierise pofta de mîncare pe o lună şi, cînd l-a întrebat, în timp ce-i examina lucrările : „De cîţi ani prestaţi dumneavoastră serviciul în administraţie ?“, se pierduse de tot, şi nu-i putuse răspunde decît : „Da, domnule, cum porunciţi dumneavoastră, domnule director...“ şi se îngălbenise de parcă era gata să leşine). De cîte ori domnul Tordelli repeta în gînd cuvîntul acela înspăimîntător — minister — stînd la masa lui de lucru, cu capul în mîini, simţea cum îi piere tot curajul lui de contabil, de parcă i s-ar fi făcut o gaură în fundul conştiinţei... Dar, pe neaşteptate, o amintire îl

făcu să tresară... Amintirea *commendatorului* Marini, vechiul său şef de serviciu şi actualmente şef de divizie chiar la minister. Şi, într-o clipă, domnului Tordelli îi reveni toată prestanţa lui de contabil. Fără îndoială, *commendatorul* Marini îşi va aminti de el, se va bucura chiar, gîndindu-se la anii petrecuţi împreună, în sfîrşit, îl va ajuta cu toată autoritatea lui să intre în posesia acelor binecuvîntate drepturi. Şi, din clipa aceea, prietenia cu *commendatorul* Marini, pe lîngă respectul pe care i-l impunea amintirea vechiului său superior, îl făcu să se mîndrească de-a binelea şi, simţindu-se deodată plin de îndrăzneală, i se păru — la gîndul drumului pe care avea să-l facă la minister — că persoana lui a dobîndit o importanţă nebănuită şi se crezu dator să-i pună pe toţi colegii la curent cu hotărîrea luată :

— Mă duc la minister ! Da, am să cer o permisie extraordinară să mă duc la minister... Voi grăbi personal rezolvarea problemei mele la minister... Pronunţa apăsat şi răspicat cuvîntul acela şi simţea, ori de cîte ori îl pronunţa, cum însăşi persoana sa dobîndeşte o importanţă deosebită.

Acasă, îşi anunţă cu atîta solemnitate soţia că va trebui să se ducă la minister, încît biata

femeie, temîndu-se să nu fie ceva grav, se sperie de-a binelea ; dar cînd află că motivul nu era altul decît drepturile acelea retroactive, pe care le aştepta şi ea de trei ani cu tot atîta nerăbdare, începu să-l piseze cu sute de sfaturi şi recomandări, spunîndu-i să nu se poarte ca un nătărău, la momentul potrivit. Lucruri la care — doar se ştie cît sînt de cicălitoare soţiile de funcţionari — domnul Tordelli nici măcar nu catadicsi să răspundă.

Prezentă, aşadar, directorului cererea legală pentru două zile de permisie extraordinară, scriind cu caractere rotunde, după cuvîntul „motivul" : „Pentru a merge să tratez cu ministerul" (abatere lexicală pe care directorul Samuele n-o observă). Şi fixă totodată ziua plecării. Soţia se îngriji să-i pună în ordine costumul cel bun, să-i schimbe manşetele şi gulerul la două cămăşi şi să-i cumpere o pereche de ciorapi noi, ca şi cînd avea să-şi scoată pantofii în prezenţa ministrului. Domnul Tordelli, la rîndul său, cheltui pe o cravată, cincizeci la sută mătase, cu dungi roşii şi albastre, cinci sute de lire, şi ceru cu împrumut unui coleg, proaspăt căsătorit, o valijoară de piele. Gîndul la călătorie îl urmărea în fiecare minut, zi şi noapte ; orice făcea, în subconştientul său se agita fără încetare numai şi

numai un cuvînt: ministerul. În birou nu mai reuşea să fie de loc atent la lucrări, acasă se plimba prin camere de colo pînă colo, trăia în sfîrşit într-o stare de exaltare de parcă ar fi trebuit să se ducă la minister nici mai mult, nici mai puţin decît pentru a se instala în fotoliul de ministru. Motivul însuşi al călătoriei aproape că trecea pe planul al doilea, uitînd cu totul de drepturile lui retroactive, stăpînit numai de gîndul care dădea o dimensiune nouă propriei sale personalităţi.

Pentru ca totul să fie conform cu importanţa situaţiei, domnul Tordelli ar fi vrut să ia un bilet de clasa a doua: se ştie că la întîia călătoresc numai parlamentarii şi oficialităţile, care au legitimaţie gratuită pe toată reţeaua căilor ferate. Dar făcîndu-şi socotelile avu scrupule şi, mîngîindu-se cu ideea că în clasa a treia se întîlnesc în ziua de azi multe persoane distinse, luă un bilet de a treia. Plecă la miezul nopţii. În tren, prin compartimente, călătorii sforăiau. Tordelli se aşeză lîngă un domn bine îmbrăcat, care dormea cu gura deschisă, şi timp de aproape trei ore cadenţa roţilor pe despicătura şinelor scandă ritmic în subconştientul său: merg la minister... la minis-ter... la minis-ter, neizbutind să închidă măcar un ochi. În zori, cînd

ceilalţi călători — doi soldaţi, o doamnă de statură mijlocie şi domnul din dreapta lui — începură să se întindă şi să se frece la ochi, domnului Tordelli îi veni chef de vorbă:

— La ce oră sîntem la Roma? îl întrebă pe domnul de lîngă el.

— Dacă nu avem întîrziere, la nouă şi patruzeci şi cinci, răspunse acesta.

— Mulţumesc, spuse Tordelli. Să sperăm că nu vom avea întîrziere. Eu trebuie să merg la minister, să tratez... o problemă importantă...

Domnul nu răspunse. În vagon era un adevărat du-te-vino de persoane care treceau pe coridor cu prosopul pe braţ, cu părul ciufulit şi cu ochii pe jumătate închişi de somn.

Domnul Tordelli se agită puţin pe bancă, apoi se adresă militarilor:

— Mergem în permisie, nu-i aşa?

— Nu, ne întoarcem, răspunse unul din ei.

Aveau într-adevăr un aer melancolic.

— Eu merg la minister pentru o problemă importantă, spuse din nou domnul Tordelli, tuşind grav de două, trei ori. Dar aceştia nu-i dădură atenţie şi, după cîteva minute, Tordelli se hotărî să iasă pe coridor să-şi dezmorţească picioarele. Simţea o oarecare nemulţumire pentru faptul că nimeni nu avea chef

să întreţină o discuţie cu el şi, de altfel, după ce spusese de două ori că se duce la minister, ce-ar mai fi putut adăuga ? Domnul Tordelli reveni apoi în compartiment, se aşeză cu gravitate pe bancă şi începu să se gîndească la *commendatorul* Marini. Ce devenise, oare, între timp ? Îl va mai recunoaşte ? Poate că acum era chel ? Dar ce om cumsecade ! Ce carieră frumoasă a făcut ! Fără îndoială că-l va primi cu cordialitate şi îi va pune sute de întrebări. Vor sta împreună la o cafea, ca doi vechi prieteni. Poate îl va invita chiar la masă... Cufundat în astfel de gînduri încurajatoare, încet, încet aţipi ; redeschise ochii numai cînd trenul ajunse la Roma, la ora fixă.

Dintre toate ministerele construite la Roma în ultimii ani ai secolului trecut şi primii ani ai secolului nostru, Ministrul Finanţelor este cel în care, mai puţin decît în oricare altul, a triumfat stilul acela caracteristic ministerelor din întreaga lume şi căruia în zadar i s-ar căuta originile şi concepţia arhitectonică, daca ar fi cercetat într-o istorie a arhitecturii ; un stil care ar putea fi definit — considerat fiind ca un fenomen *sui generis* al „măreţiei birocratice". E obţinut din coloane, arcuri, pilaştri, cornişe, stîlpi de susţinere, pietre

dreptunghiulare pe faţadă, zorzoane şi ornamente de toate felurile, inspirate din clasicismul grec, din fastul templelor indiene şi din gotic, sau din stilul renaşterii, al barocului, al rococoului sau liberty : toate acestea amestecate şi răspîndite peste o risipă colosală de marmură, cu un efect care te face să te gîndeşti, cine ştie de ce, la arhitectura monumentală a sediilor gazetelor oficiale.

În Ministerul de Finanţe nu se descoperă nici o urmă din acest stil. S-ar spune că cel care l-a conceput a simţit cum îi seacă imaginaţia la gîndul că va trebui să adăpostească tristele secţii care depind de el : Administraţia financiară, Cadastrul, Registratura, Oficiul de impozite pentru bunurile imobile, Impozitele directe şi indirecte, Chestiuni private etc. Astfel, Ministerul de Finanţe este o construcţie enormă, asemănătoare unei cazărmi burbonice, de culoare alb-gălbuie, cu sute de ferestre, toate de aceeaşi dimensiune, în spatele cărora oricine îşi poate închipui cum se desfăşoară o muncă uriaşă de cifre şi statistici, construcţie situată între străzile *20 septembrie* şi *Cernaia*.

Cînd domnul Tordelli, sosind de la gară, se află în faţa acestei clădiri impunătoare, fu cuprins de extaz : „Ministerul !...", se gîndi el,

și timp de cîteva minute rămase în contemplație, fără ca măcar să bage în seamă circulația zgomotoasă care îl înconjura de pretutindeni ; apoi, coborît pe pămînt, respiră adînc și se îndreptă cu pași măsurați, solemni chiar, care exprimau sublimele sentimente pe care le încerca în clipele acelea, spre monumentalul portal de la intrare, mare cît un arc de triumf și care te introducea într-o curte interioară, vastă cît o piață. La jumătatea curții, domnul Tordelli se opri, privi spre șirurile de automobile aliniate, ridică ochii înspre sutele de ferestre de culoare cenușie, închise toate, și pentru prima oară încercă un fior de spaimă, simțindu-se ca un grăunte de nisip în pustiu. Rămase așa încă puțin, uitîndu-se de jur împrejur, apoi, grav, se întoarse înapoi înspre intrare. Aici se afla un portar, cu o figură impunătoare, care, cu mîinile la spate, observa cu indiferență persoanele care intrau și ieșeau din minister, ducînd mîna la șapcă numai la trecerea cîte unui automobil cu vreo persoană importantă înăuntru, căreia i se vedeau ochelarii și fundul pălăriei, acolo, în mașină. Dacă n-ar fi avut gulerul de la veston din catifea și șapca galonată, Tordelli ar fi ezitat să creadă că omul acela nu era în realitate nimic altceva decît un portar. Se apropie de el

și, ducîndu-și cu demnitate mîna la pălărie, îi adresă următoarele cuvinte :

— Scuzați, sînt un funcționar de la administrație, trebuie să tratez o problemă importantă cu *commendatorul* Marini. Mi-ați putea spune unde... și nu sfîrși vorba, gîndindu-se că, dacă ar mai continua, ar putea greși ceva.

Portarul îl privi o clipă, așa cum se privește un obiect ciudat, și rămase cu mîinile la spate, spunînd :

— Pe cine căutați ? Pe *commendatorul*... cum ați spus ? Dar, stimate domn, aici *commendatorii* sînt mai deși ca muștele ! Aici pe *commendatori* îi fumăm ca țigările ! Ce știu eu ? La ce Direcție generală lucrează acest *commendator* al dumitale ?

Tordelli, care cu greu reușise să-și păstreze o expresie austeră și să înfrunte privirea portarului, răspunse cu mîhnire :

— Direcția generală a taxelor și impozitelor indirecte.

— Eh, acum începem să ne înțelegem, spuse portarul, calm. Așadar, Direcția generală a taxelor... Pe intrarea cealaltă, scara din dreapta, nu-mi amintesc etajul. Întrebați acolo.

Și astfel domnul Tordelli, ducîndu-și din nou mîna la pălărie în semn de mulțumire,

traversă iar curtea interioară. Depunea toate eforturile pentru a-şi menţine o ţinută plină de sine, mergînd cu paşi hotărîţi şi privind drept în faţă, aşa cum ar face cineva care se grăbeşte, preocupat să rezolve o problemă de mare importanţă şi care aşteaptă cu dezinvoltură să fie primit de şeful de cabinet al ministrului. Dar cuvintele portarului îl tulburaseră şi i se părea că picioarele îl duc singure. Rămăsese uimit văzînd cu cît de puţină stimă vorbea portarul despre *commendatorii* din minister, care erau toţi şefi de divizie sau inspectori generali ; gîndindu-se numai că portarul putuse să spună cu glas tare şi în prezenţa lui că-i fumează pe *commendatori* ca pe ţigări, simţi că-l trec fiorii. Şi portarul îi apăru ca un diavol. De aceea, cînd ajunse la a doua intrare a ministerului, după ce traversă curtea imensă şi descoperi un portar care semăna uimitor de mult cu cel cu care vorbise mai înainte, se opri instinctiv în spatele unei coloane şi se uită împrejurul lui, încercînd să se orienteze singur. Dar, fie din cauza spaimei pricinuite de portar, fie din cauză că din primul moment nu înţelesese bine, socotind că trebuia s-o apuce pe scara pe care o vedea în dreapta lui, domnul Tordelli confundă poarta din dreapta pe unde se

intra în minister cu cea pe unde, după ce traversai toată curtea, aşa cum făcuse şi el, se ieşea, dat fiind faptul că ministerul avea tocmai două intrări. Aşadar, ocoli coloana fără să piardă din ochi pe portar, care stătea ca înfipt, fumîndu-şi ţigara groasă, în timp ce-i privea pe toţi cei care intrau şi ieşeau, şi se trezi în faţa scării mari pe care o zărise.

Domnul Tordelli scoase un suspin şi gîndi în sinea lui : „Acum... iată... da, etajul... Care etaj ? Pînă una, alta, voi urca la întîiul. Sigur, n-are rost să urc pînă la al doilea...“ Şi apucă pe scara aceea, mergînd lipit de zid, fără să-i privească pe cei cu care se întîlnea, ci fixînd cu un aer grav fiecare treaptă pe care punea piciorul ; deodată simţi o emoţie puternică, gîndindu-se că scările pe care urca erau scările ministerului, şi fu nevoit să se oprească, să-şi tragă sufletul, nu din cauza oboselii, ci de emoţia celor ce-i trecuseră prin minte. Apoi începu iar să urce şi, cînd ajunse la etajul întîi, se trezi în faţa unei uşi cu geamul foarte înalt ; fiind închisă, ar fi trebuit s-o deschidă, dar în faţa ei discutau un grup de persoane. Printre acestea se remarca un personaj cu aer autoritar, care repeta într-una :

— Aţi înţeles ? A fost limpede ? în timp ce ceilalţi ascultau şi aprobau cu supunere.

Tordelli, fără o singură clipă de ezitare și ținîndu-și respirația, se strecură ușor și urcă mai departe pe treptele care îl duceau la etajul al doilea.

Aici ușa cu geam era deschisă și, de cum trecu pragul, zări la o masă un ușier, care tocmai se pregătea să-și umple pipa. Domnul Tordelli înaintă cîțiva pași, tuși și spuse :

— Scuzați, sînt un funcționar de la administrație... Trebuie să vorbesc cu *commendatorul* Marini...

Ușierul care își aprindea pipa cu un chibrit cu sulf nu ridică privirea pînă ce noruleţul dens de fum nu se înălță din pipă.

— Cum ? întrebă el. Pe cine căutați ? Cum ați spus ?

— *Commendatorul* Marini, repetă Tordelli. Trebuie să-i prezint o lucrare...

— *Commendatorul* Marini ? se miră ușierul, întrerupîndu-se să scuipe iute ceva amar care îi venise în gură din interiorul pipei. *Commendatorul* Marini ? Da cine-l cunoaște ? Aici nu există nici un *commendator* Marini.

— Mulțumesc... spuse Tordelli, cu mîna la pălărie. Și se trezi din nou pe palierul scării de la etajul al doilea. Desigur, nepolitețea ușierului s-a datorat gustului aceluia amar care îi venise în gură din pipă, și asta n-ar

fi fost un motiv să se îndoiască de faptul că în minister ar exista un *commendator* Marini. „Acum e bine, e chiar mai bine... fiindcă...", gîndi în sinea lui Tordelli, pradă unei agitații interioare. „Mai bine să urc la trei... voi căuta la etajul al treilea... pe urmă..."

Aici, ușierul nu-și încărca pipa, ci citea pur și simplu ziarul.

– Bună ziua, scuzați, spuse domnul Tordelli, repetînd fraza obișnuită. Sînt un funcționar de la administrație... Trebuie să vorbesc cu... *commendatorul* Marini.

Ușierul, ridicîndu-și ochii de pe ziar, îi pironi cîteva clipe asupra domnului Tordelli și căzu ca din nori.

— *Commendatorul* Marini ? Marini ? Poate Martini ?

— Nu, nu, Marini, *commendatorul* Marini, repetă Tordelli.

Ușierul încercă să se gîndească, rămînînd multă vreme tăcut, apoi își lăsă ochii din nou pe jurnal, avînd aerul că începuse să citească liniștit.

— Nu, spuse el în cele din urmă, revenind la realitate. Cu numele de Marini nu avem aici nici un *commendator*. Există numai *commendatorul* Martini. Dacă îl doriți pe el...

— Mulţumesc... spuse Tordelli, cu mîna la pălărie. Eu căutam chiar pe... în schimb.... mulţumesc... Şi se pomeni pe palierul etajului trei. Acum nu-i mai rămînea decît să coboare la primul. Scoase ceasul din buzunar şi văzu că pînă la amiază mai avea un sfert de oră. „Şi dacă, îi trecu lui prin minte, dacă nici la primul etaj *commendatorul* Marini..." Se înfioră numai la ideea aceasta şi coborî scările în grabă, uitînd că trebuia să aibă o ţinută demnă, şi spunîndu-şi că inspectorul Marini, vechiul său superior, nu putea să-l părăsească tocmai acum. De la ferestrele scării zărea curtea interioră, mare cît o piaţă, ca şi sutele de ferestre de la celelalte aripi ale ministerului. Mulţimea de persoane, oameni de serviciu, funcţionari şi intendenţi care se foiau dintr-o parte în alta cu aer preocupat, îi dădu senzaţia că s-a rătăcit într-un oraş necunoscut; dar ceea ce-i provoca aproape un fel de panică era gîndul halucinant că în fiecare din sutele de persoane care formau un adevărat furnicar în tot ministerul s-ar fi întrupat pe neaşteptate un superior al lui şi i-ar fi spus : „Dumneata ce faci aici ? Ce cauţi ? Cine ţi-a dat voie ? Cum îţi permiţi ?"

Cînd ajunse pe palierul de la primul etaj, vinele de la tîmple îi zvîcneau cu putere şi

respira din cale-afară de greu. Uşa cu geamul cel mare era deschisă. Uşierul sta cu braţele încrucişate pe masă.

— Aş vrea să vorbesc... spuse domnul Tordelli, făcînd o sforţare pentru a pronunţa cuvintele întregi, cu *commendatorul* Marini... o problemă importantă...

În acest moment se petrecu un lucru de necrezut : *commendatorul* Marini era de faţă.

— Aţi fixat dinainte o întîlnire cu *commendatorul* Marini ? întrebă uşierul.

— Nu, adică, eu... sînt un vechi funcţionar din serviciul... explică Tordelli. *Commendatorul* îşi va aminti fără îndoială... Spuneţi-i, iată, numele meu : contabil...

— Completaţi, spuse uşierul, întinzîndu-i un formular tipărit, pe care era scris : „Domnul... Doreşte... Audienţă... La... Motivul..."

Panica ce pusese stăpînire încet, încet pe Tordelli se împrăştie deodată şi parcă simţi că-i trece o adiere răcoroasă uşor peste frunte. Îşi aminti de ţinuta austeră pe care trebuia s-o aibă, tuşi de două sau de trei ori şi, aşteptînd să fie primit de *commendatorul* Marini, începu să meargă în sus şi în jos pe dinaintea mesei uşierului. Acum, imensitatea ministerului nu-l mai înspăimînta, ci, dimpotrivă, ca şi cum el ar fi fost centrul lumii aceleia, se

simţea plin de importanţă şi sigur de sine. Apropiindu-se de o fereastră înaltă, ale cărei geamuri erau şterse numai pînă la înălţimea unui om, iar mai sus erau negre de praf, aruncă o privire în curte şi se simţi mîndru că aparţine acelei imense familii de funcţionari care trăia acolo, în minister, casa lui cea mare. Chiar aşa : se simţea acum ca acasă, aici la minister, şi asta venea din faptul că totul acolo, în minister, semăna întocmai, bineînţeles în proporţie mai mare, cu ceea ce se află în oricare secţie din provincie. Aceleaşi ferestre cu geamuri murdare, dar mult mai mari ; aceleaşi uşi vopsite pe margini în cenuşiu, dar mai mari şi ele ; aceleaşi coridoare cu podeaua tocită, dar mai lungi, în sfîrşit, acelaşi miros de mucuri de ţigară stinsă, miros de praf, de lemn vechi, de closete cu uşile mereu deschise, care domneşte în toate instituţiile de orice fel şi de orice grad ar fi ele. Dar faptul că aici toate aveau dimensiuni atît de mari şi fără sfîrşit aproape că îl tulbura pe domnul Tordelli, producîndu-i o emoţie intensă, în timp ce continua să se plimbe în sus şi în jos pe dinaintea ferestrelor şi a mesei uşierului.

— Dumneavoastră, domnule Porcelli, Pondrelli !... îl chemă acesta la un moment dat.

Intraţi, vă rog. *Commendatorul* Marini, al doilea coridor la dreapta, camera numărul şase.

Domnul Tordelli porni, străbătînd coridoarele, fericit dar şi intimidat, şi, ajuns în faţa uşii cu numărul şase, trecu pălăria din mîna dreaptă în cea stîngă, respiră ca şi cînd în momentul acela ar fi revenit la suprafaţă înot, dintr-o cufundare adîncă, lăsă uşor capul într-un început de înclinare şi bătu discret cu încheieturile degetelor. Apăsînd apoi încet mînerul şi introducînd mai întîi capul, apoi tot bustul, zări în spatele unui birou enorm, plin de hîrtii, un domn pe care nu-l mai văzuse niciodată, complet chel, cu o pereche de ochelari groşi pe nas.

— Intră, intră ! spuse acesta, fără a ridica privirea, continuînd să semneze una după alta adresele aflate într-o mapă. Domnul Tordelli, după ce închise uşa în spatele lui, înaintă zăpăcit pînă în mijlocul camerei, mobilată cu o somptuozitate ministerială, fixînd cu toată atenţia pe misteriosul personaj din faţa lui şi gîndindu-se că se află în prezenţa unui secretar-general, a unui şambelan sau a unui subsecretar de stat.

— Luaţi loc. Ce doriţi ? spuse deodată, aproape brusc, personajul din spatele biroului,

îndată ce sfîrşi de semnat ultima adresă, privindu-l drept în faţă pe Tordelli.

— Bună ziua, începu acesta să spună. Eu, uitaţi, aş vrea să vorbesc cu... *commendatorul* Marini.

— Bine, vorbiţi, spuse celălalt, ridicînd uşor din sprînceană. Eu sînt *commendatorul* Marini.

Tordelli rămase ca o stană de piatră. Fixă bine pe domnul din spatele biroului, făcînd o sforţare absurdă să recunoască în el pe *commendatorul* Marini, cel din memorie, şi, lipsindu-i curajul de a spune că desigur trebuia să fie o confuzie, bîlbîi :

— Dumneavoastră, *commendatore*... eu... nu mă recunoaşteţi ?

— Nu, spuse *commendatorul* Marini nervos. De ce ? Dumneata mă cunoşti ?

— Nu, *commendatore*, eu... într-adevăr... Eu voiam să vorbesc cu *commendatorul* Marini...

— La dracu ! exclamă acesta, sărind de pe scaun. Da' eu sînt, ţi-am spus ! Dumneata cine eşti ? Pot să ştiu ce doreşti ?

Domnul Tordelli îşi simţea picioarele tremurînd şi vedea toată camera învîrtindu-se în jurul lui.

— Eu, *commendatore*... se bîlbîi el în continuare, voiam să vă rog... să mă adresez dumneavoastră pentru...

Şi, în zăpăceala care-l cuprinse, neştiind ce mai spune, se adresa necunoscutului aceluia, explicîndu-i situaţia, ca şi cum s-ar fi adresat adevăratului *commendator* Marini.

— Pentru ce ?

— Pentru drepturile mele retroactive... De trei ani, adică de la promovarea mea la gradul zece... Noi, într-adevăr, directorul Samuele a solicitat, fără rezultat...

— Da ce dracu ! urlă *commendatorul*, pierzîndu-şi răbdarea de tot. Ce amestec am eu în drepturile dumitale retroactive ? Cum de ţi-a venit în minte una ca asta ? Crezi că eu sînt şeful contabilităţii centrale ? Cum de-ţi trece prin cap ? Cum îţi permiţi ? Şi cum cu fiecare cuvînt spus indignarea sa creştea, devenise roşu pînă în vîrful urechilor şi bătea cu mîinile în hîrtiile de pe masă, răvăşindu-le toate. În sfîrşit, agită clopoţelul pentru uşier şi, îndată ce acesta apăru, după o clipă, strigă : Condu-l pe domnul la biroul administrativ ! Şi nu mai primi pe nimeni, pe nimeni !

Uşierul făcu semn domnului Tordelli, rămas în mijlocul camerei ca o stană de piatră ; singurul semn de viaţă era tremuratul mîinilor, strînse în jurul borului pălăriei. Din clipa aceea, lucrurile se precipitară.

Răvăşit, copleşit de umilinţă şi de ruşine, domnul Tordelli îl urmă printr-un labirint de coridoare, inconştient, pe uşier, care îi arăta drumul şi care îl introduse, în sfîrşit, într-o cameră unde în spatele unui birou destul de mare stătea un personaj ce putea foarte bine fi şi el un *commendator;* avea dintru bun început sprîncenele încruntate şi o expresie foarte puţin cordială.

— Ce e? Ce doreşti? spuse el repede, privindu-l brusc pe domnul Tordelli.

În toate birourile administrative, în serviciile şi secţiile de contabilitate, funcţionarii au aproape totdeauna un aer arogant, obişnuiţi cum sînt să nu asculte altceva decît plîngeri şi considerîndu-se tot atît de sus-puşi ca şi directorii de bancă, pentru simplul motiv că de calculele lor depinde faptul că sute de colegi primesc salariul la sfîrşitul lunii.

— Eu, bună ziua... începu să spună, cu respiraţia tăiată, domnul Tordelli. Aş vrea să vă rog, pentru un caz... Este vorba... sînt trei ani, începînd de la data promovării mele la gradul zece... drepturi cu caracter retroactiv...

— Asta înseamnă că lucrarea încă nu şi-a făcut stagiul! Dumneata crezi că noi avem aici numai cazul dumitale sau că... că... Ajungînd la aceste cuvinte, şeful oficiului contabilităţii, după ce-l întrerupse atît de brusc, cuprins poate de scrupule la gîndul că trei ani erau într-adevăr cam prea mult pentru o lucrare normală de drepturi cu caracter retroactiv şi că în mersul lucrurilor ar fi putut fi vreo neregularitate, îl întrebă sec pe Tordelli:

— Cum te numeşti dumneata?

— Tordelli, Tor-delli, da, Iginio... contabil, răspunse acesta, cu mîinile înţepenite pe marginile pălăriei.

— Tordelli... Tordelli... contabil... repeta şeful oficiului contabilităţii, însemnînd datele acelea pe o foaie de hîrtie. Promovare la gradul?

— Al zecelea.

— Gradul al zecelea... la data?

Şi însemnînd şi acest ultim element, suflînd şi bolborosind cu o expresie de plictiseală mînioasă, şeful oficiului contabilităţii începu să scoată din dulapurile arhivei sale, să răsfoiască, să caute nervos, să arunce sertare, fişe, opisuri pline cu situaţii, furios, dar şi metodic în acelaşi timp, astfel că după cinci minute toată camera părea ca o mare în furtună, plină cu hîrtii ministeriale.

— Dar se poate şti, exclamă deodată întorcîndu-se către domnul Tordelli, rămas ţeapăn

și fără curajul de a se schimba de pe un picior pe altul, se poate ști în care birou prestezi dumneata serviciul ? Aici nu există nici măcar fișa dumitale personală ! Și rămase așa, privindu-l fix, în așteptarea răspunsului.

Domnul Tordelli tuși brusc de două-trei ori.

— Da, domnule, zise el. Păstrarea ipotecilor...

— Cum ? urlă șeful contabilității, sărind în picioare. Cum ai spus ? Păstrarea ? Ipotecile ?

— Păstrarea ipotecilor, da, domnule... repetă mecanic domnul Tordelli.

— Da dumneata ești nebun ! răcni șeful oficiului contabilității ieșit din minți. Sau e nebun cel care te-a trimis aici ! Păstrarea ! Ipotecile ! Asta ține de Direcția generală a debitului public.

Din tot ce auzi urlîndu-se împotriva lui, domnul Tordelli nu mai înțelese nimic ; se îndoia chiar dacă pînă la urmă nu îi zvîrliseră ceva în cap. Trezindu-se pe coridor fără să știe cum, se sprijini de perete, gata să-și piardă cunoștința. Un tremur îl zguduia din cap pînă-n picioare, era negru la față, și de pe tîmple îi curgeau șiroaie de sudoare. Tot ceea ce se întîmplase în jumătatea aceea de ceas îl zdrobise. În treizeci de ani de carieră nu mai suferise niciodată o asemenea umilință, și nimeni nu-l tratase astfel. Cu tot părul său

alb, domnul Tordelli ar fi vrut să plîngă ca un copil. Și acum nu mai știa nici să se descurce în labirintul acela de coridoare ticsite cu uși închise, și gîndindu-se cît de uriașă era clădirea ministerului, i se păru cu neputință să se avînte singur. Și apoi, în ce parte s-o pornească ? Totuși nu putea să rămînă acolo la nesfîrșit. Putea să vină cineva și să-l întrebe : „Ce faci dumneata aici ?“ Ar fi putut chiar să-l aresteze.

Pradă acestei noi spaime, o porni de-a lungul coridorului mergînd în vîrful picioarelor ca un hoț, privind cu coada ochiului toate ușile acelea, închise, la stînga și la dreapta. Pe fiecare era o tăbliță ; trecînd prin fața uneia, instinctiv se apropie să citească. Și citi : „*Commendator* Pantaleo Sarchiaponi — Inspector general“. Domnul Tordelli se opri fără să mai respire. Întorcîndu-se, privirea îi căzu, la distanță de o palmă, pe o altă tăbliță, și citi : „*Commendator* Gerolamo Giacchettoni — Prim referent“. Domnul Tordelli se răsuci de jur împrejur înspăimîntat. La ideea că trebuia să parcurgă coridorul în toată lungimea lui, trecînd printre atîția inspectori și directori, simți că picioarele nu-l mai duc. Ar fi vrut să fugă, s-o ia la goană ; îi tremurau mîinile și era leoarcă de sudoare.

Începu să meargă cu pas iute, cu capul în jos, fără să vadă nimic. Ajunse în fundul coridorului şi apucă la dreapta, continuă apoi drumul mai departe şi făcu la stînga. Nu ştia unde mergea şi nu îndrăznea să se oprească. Coridoarele nu se mai sfîrşeau, şi pe toate uşile, sute de uşi, erau prinse tăbliţe cu nume de inspectori. Pardoseala, zidurile, totul îi juca pe dinaintea ochilor. Deodată se găsi în faţa unei uşi mari, închise, părînd că dincolo ar fi o scară. Instinctiv, crezîndu-se salvat, domnul Tordelli o deschise şi rămase paralizat. Pentru o clipă, văzu o pardoseală de culoare roşie şi strălucitoare, un covor şi o fereastră împodobită cu o perdea groasă de catifea : anticamera ministrului...

Închise uşa la loc, trîntind-o, şi zgomotul îl sperie şi mai tare. Se întoarse în goană înapoi. Tîmplele îi zvîcneau lovite parcă de nişte ciocane, şi pe ochi i se lăsase o ceaţă deasă. Deodată auzi paşi în spate. Tordelli se opri şi închise ochii. Cînd îi redeschise, văzu spatele unui inspector care se îndepărta de-a lungul coridorului. Atunci se întoarse şi porni în sens opus. El însuşi nu-şi mai dădea seama de rătăcirea aceea îngrozitoare ; ajuns în fundul unui coridor, zări o uşiţă deschisă de la o încăpere cît o celulă în care se ţineau

măturile. Şi puterea de judecată care-i mai rămăsese îl făcu să intre acolo şi să se ascundă. Intră, aşadar, şi închise uşa, apoi, clătinîndu-se pe picioare în întuneric, se lăsă să cadă, sfîrşit, pe o grămadă de rumeguş. Nu mai putea gîndi nimic. O amorţeală rece îl cuprinse şi fiindcă oboseala îl făcea să-şi simtă picioarele ca de plumb, un întuneric desăvîrşit îi învălui conştiinţa, încît nu-şi mai dădu seama unde se afla. Simţea rumeguşul umed şi zgrunţuros sub mîinile lui, ceea ce-l putea face să creadă că era pe nisip, la malul mării, noaptea. Se sprijini cu spatele de perete şi rămase nemişcat, cu ochii închişi ; un gîndac începu să i se urce în sus, pe picior, în pantaloni, dar domnul Tordelli nu se sinchisi şi nu mişcă un deget să-l strivească.

E X E C U Ț I A

Regimentul își instalase tabăra în oază. După o retragere dezastruoasă de sute de kilometri în deșert, sub focul continuu al bombardamentului aerian, divizia pierduse patru cincimi din forțele sale, în morți, răniți și prizonieri. Dislocate în spatele frontului, statele-majore așteptau să se regrupeze, primind în fiecare zi materiale noi, arme și oameni.

Cea mai mare parte dintre aceștia erau recruți tineri, cu pielea albă, care la primele raze ale soarelui din Africa se înroșea și dădea dureri ; mai mult decît apropierea frontului și „mirosul de ars“ al bătăliei, îi impresiona peisajul foarte nou al apusurilor de foc, al nopților geroase populate de miliarde de stele, de palmierii oazei care erau cînd nemișcați ca un desen negru pe cer, cînd clătinați ușor în bătaia vîntului din pustiu. Și ideea morții apărea cînd stranie și absurdă,

cînd liniștitoare și aproape necesară, după cum aspectul lucrurilor care-i înconjura — culoarea cerului, o cantilenă arabă, tăcerea înfiorătoare a soarelui, linia pustie a orizontului înrîureau asupra sufletelor.

Exercițiile aveau loc de dimineață, imediat după deșteptare, și țineau pînă cînd căldura nu devenea insuportabilă, armele nu frigeau în mîini, iar nisipul nu ardea tălpile bocancilor. Restul zilei, oamenii și-l petreceau în corturi, transpirînd în liniște, zăpușeală și somnolență, gîndindu-se la lucruri îndepărtate, scriind scrisori obositoare, cîntînd, pînă cînd, în sfîrșit, se lăsa noaptea, cîntece care exprimau în fiecare notă a lor o tristețe deznădăjduită.

Același ritm de viață, aceleași obiceiuri, același fel de a îndura trecerea timpului, simțindu-l cum se scurge în minute de plumb, alcătuind o zi interminabilă, aceeași apatie somnolentă a oamenilor se transmisese și cîinilor... Participau și ei într-adevăr la exercițiile de dimineață, urmărindu-i pe stăpînii lor oriunde s-ar fi deplasat, apoi se ghemuiau la umbra corturilor, sub palmieri, rămînînd prostiți, gîfîind cu limba uscată, atîrnîndu-le din gură ; seara alergau de colo pînă colo, devenind ceva mai vioi timp de o oră, jucîn-

du-se sau încăierîndu-se între ei. Cîini erau mulţi în tot regimentul, şi fiecare companie avea cîinii săi. Erau cîini adunaţi de pretutindeni, veniţi o dată cu soldaţii pe vapoare, chemaţi cu un fluierat şi făcuţi prieteni după ce le dădeai un rest de mîncare ; cîini vagabonzi, obişnuiţi cu o viaţă aspră, credincioşi şi modeşti, cîini de toate rasele şi mărimile ; cîini mascote, care i-ar fi urmat pe stăpînii lor în lupte şi cu care oamenii stăteau de vorbă apucîndu-le botul în mîini şi uitîndu-se în ochii lor, prefăcîndu-se că ar pricepe ceea ce voiau să spună.

Într-o dimineaţă se dădu ordin de adunare pentru tot regimentul. Se ştia că sosiseră aruncătoare de flăcări de ultimul tip, şi că mai înainte de a fi repartizate companiilor urmau să aibă loc demonstraţii, pentru a se vedea felul în care se manevrează, cît şi eficienţa lor. Regimentul se alinie, în semicerc, într-un imens spaţiu deschis ; la cîtva timp după asta, sosi o camionetă cu doi ofiţeri genişti, care aduseseră cu ei cîteva exemplare din noul tip de aruncătoare de flăcări. Apoi sosi în maşina lui colonelul, primit cu obişnuitul „drepţi", şi în faţa căruia regimentul prezentă armele. Colonelul era un om înrăit, care avea faţa veşnic schimonosită din pricina trufiei şi a atitudinii lui poruncitoare. De-a lungul carierei lui se obişnuise într-atît să-şi bată într-una cizmele cu cravaşa, iar gestul ăsta devenise atît de firesc, încît continua instinctiv să-l repete şi acum, cînd purta pantaloni scurţi, coloniali, din care îi ieşeau nişte picioare uscate şi noduroase. Se apleca mereu supărat, să se frece pe piciorul pe care se biciuise, trecîndu-şi cravaşa din mîna dreaptă în cea stîngă.

Soldaţii, din nou în poziţie de repaus, aşteptau să vadă ceea ce avea să se întîmple ; cîinii care, ca de obicei, îi urmaseră şi acum, se plimbau fugărindu-se unii pe alţii printre rîndurile lor. Unii se duseră chiar în mijlocul spaţiului imens, lăsat liber, să vadă ce se întîmplă şi să adulmece în jurul grupului de ofiţeri, şi nimeni nu-i alungă.

Cei doi ofiţeri de geniu începură să se agite în jurul unui aruncător de flăcări, apucîndu-l şi strîngîndu-l de cele două mînere de fier, punîndu-i la punct supapele, în timp ce colonelul, stînd alături de statul lui major, se aşezase în spatele lor, urmărind cu atenţie încordată fiecare gest pe care-l executau. Şi soldaţii, care stăteau mai departe, urmăreau cu interes pregătirile acelea complicate, de parcă s-ar fi aflat în faţa vreunei cutii cu surprize. La un moment dat, din tubul arun-

cătorului de flăcări ţîşni brusc o limbă roşie de foc, dar cam slabă ; unul dintre genişti desfăcu un mîner, şi limba de foc, după un şuierat prelung şi înfricoşător care nu ţinu mai mult de o secundă, încetă brusc. Cînd cei doi genişti îşi reluară manevrele, apăru o flacără slabă în vîrful tubului şi, pe măsură ce slăbeau mînerul, flacăra se lungea, zvîcnea, strănuta, se scurta, apoi se stingea. Soldaţii făceau haz de demonstraţiile lor, în timp ce cei doi genişti se îndîrjeau din ce în ce mai tare. În sfîrşit, se hotărîră să ia un alt aruncător de flăcări şi începură din nou probele. Lucrurile mergeau ceva mai bine, totuşi cînd mînerul gazelor era dat la maximum, vîlvătaia nu ţinea mai mult de două sau trei secunde, şi apoi înceta brusc. Era evident că arma avea un defect sau că cei doi ofiţeri nu se pricepeau s-o manevreze. Colonelul însă se entuziasmase şi părea încîntat ; se întoarse la un moment dat înspre soldaţi şi ţipă :

— Îi vom prăji pe toţi englezii !

După aceea schimbă cîteva vorbe cu ofiţerii lui, care, rotindu-şi privirea în jur, căutînd parcă ceva, începură să fluiere ca şi cum ar fi chemat pe cineva. Se apropiară şapte-opt cîini dintre cei care se învîrteau pe acolo.

Soldaţii priveau scena cu indiferenţă. Unul din ofiţeri ordonă unui sergent de lîngă el să-i procure o frînghie şi, de cum i-o dădu, îl rugă să-i ajute s-o înnoade, făcînd cinci ochiuri cu cinci noduri, pe care le trecu în jurul gîtului a cinci cîini. Soldaţii se uitau şi nu înţelegeau nimic. Nici cîinii nu înţelegeau şi, trezindu-se legaţi în felul acela, toţi cinci într-un singur laţ, se adulmecau unii pe alţii, trăgînd într-o parte şi într-alta. Ofiţerul îi mai dădu un ordin sergentului, care se îndreptă spre capătul locului unde se aflau cu toţii, şi începu să bată un stîlp în pămînt ca să-l fixeze. Cînd termină, ofiţerul îi legă pe cîini de stîlp. Soldaţii priveau tăcuţi, bănuitori, şi din rîndurile lor porniră nişte fluierături de chemare, pe care, auzindu-le, cîinii legaţi de stîlp răspunseră schelălăind şi încercînd să se smulgă din strînsoarea funiei.

Colonelul îşi frecă mîinile cînd se terminară toate pregătirile şi ordonă aghiotantului său să dea poziţia de drepţi.

— Aţi văzut noile arme cu care va fi înzestrată unitatea noastră, începu el să vorbească, adresîndu-se soldaţilor şi agitînd cravaşa în mînă. Gloriosul nostru regiment, înnoit şi fortificat, avînd capacitatea de a pricinui pierderi

inamicului printr-o ofensivă ucigătoare care să-l înfrîngă, după succesul efemer obţinut de inamic, va fi supus în curînd unui nou botez al focului. Adineauri vi s-a făcut o demonstraţie a felului în care funcţionează noile arme ce vă vor fi încredinţate. Veţi asista acum la o probă a forţei lor. Îi vom arde pe englezi ca pe nişte cîini !

Cu un gest, ordonă geniştilor să vină în faţă cu aruncătoarele de flăcări. Ofiţerii, ca şi cel care legase cîinii, ascultară, fără un cuvînt, şi ar fi fost greu de ghicit ceea ce gîndeau, deoarece feţele lor nu trădau nici o expresie. Dar soldaţii, cînd înţeleseră aluzia stupidă şi feroce a colonelului, începură să şovăie, şi din rîndurile lor se ridică un murmur de ameninţare, ca şi cînd de la o clipă la alta ar fi fost gata să se năpustească, să se revolte şi să se răzvrătească. Fu un moment apăsător, încărcat de tensiune. Colonelul se întoarse brusc, cu o expresie de mînie în care se întrezărea şi teamă.

— Mototolilor ! Proştilor ! urlă el. Ar trebui să vedeţi cum crapă oamenii arşi ca tăciunii, şi voi vă frămîntaţi pentru un cîine ! Vi-i omor pe toţi ! Dau ordin să fie arşi toţi cu aruncătoarele de flăcări !

După aceea urmară ordinele întărîtate ale ofiţerilor. Regimentul fu ţinut în poziţie de drepţi.

Cei doi genişti începură să manevreze instrumentele lor, pînă cînd din tub ieşi o flacără slabă. Învîrtiră mînerul de fier, şi limba de foc, lungă, iute şi mistuitoare ajunse pînă la cîinii legaţi de par. Dar, ca de obicei, nu dură mai mult de cîteva secunde şi, cînd se retrase, parcă înghiţită de tubul care o lansase, pe pămînt rămaseră cinci hoituri carbonizate, dar încă vii, care se zvîrcoleau şi se zbăteau pe nisip în nişte zvîcnituri atroce, fără un geamăt.

Regimentul era ţintuit în poziţie de drepţi.

— Vă învăţ eu să vedeţi cum se moare, moliilor ! Proştilor ! urlă colonelul, agitîndu-se pe picioarele lui noduroase. Am să vi-i ard pe toţi pînă n-are să mai rămînă unul pe aici ! Şi, spunînd acestea, îşi roti privirea în jurul lui, de parcă ar fi vrut să dea curs imediat ameninţării lui ; dar nu mai era nici urmă de cîine din toţi cîţi dădeau la început tîrcoale pe acolo, printre picioarele soldaţilor.

Se dădu comanda de repaus. Geniştii încărcară aruncătoarele lor de flăcări în camionetă, şi companiile se întoarseră, cu capetele plecate, fiecare la corturile din tabăra respectivă.

În compania locotenentului Franchi erau șase cîini. Nu aparțineau nimănui de fapt și trăiau într-o prietenie camaraderească alături de toți soldații, primind mîngîieri, glume și resturi de mîncare de la toți. Ar fi fost imposibil să-i deosebești după rasă, pentru că toți erau bastarzi și erau născuți din bastarzi ; și toți erau la fel de jucăuși și blînzi. Pe lîngă asta, deprinzînd parcă obiceiurile milităreşti, recunoşteau autoritatea sergenților, a celor doi sublocotenenți și a comandantului, locotenentul Franchi, în fața căruia dădeau din coadă, mai mult chiar decît în fața altora. Pe locotenentul Franchi erau oricînd gata să-l asculte cu o supunere desăvîrșită, luînd-o la goană la cel mai vag semn al acestuia. În fiecare dimineață, cînd compania prezenta armele comandantului său, cîinii care dădeau mereu tîrcoale în jurul soldaților, buimăciți de comenzile seci și de poziția nemișcată a acestora, rămîneau și ei încremeniți pentru o clipă, privindu-l cu respect pe locotenentul Franchi și avînd parcă intuiția puterii lui.

Îi chema : Moschino, Tonino, Zulù, Caporale, Ciurcillo și Maccarone.

În ziua aceea, înainte de masă, locotenentul Franchi dădu ordin de adunare companiei. Se

așeză pe o lădiță goală de muniții și le vorbi soldaților :

— Ați asistat azi-dimineață la proba cu aruncătoarele de flăcări, spuse el. E mai bine să ne omorîm noi singuri cîinii. Cred că toți sînteți convinși de asta. Și n-ar sluji la nimic să-i ascundem, dimpotrivă, am face mai rău.

Soldații nu răspunseră nimic, rămînînd muți, cu capetele plecate. Erau obișnuiți ca relațiile dintre ei și comandant să fie prietenești, aproape frățești, și dacă nici unul nu deschise gura, fu pentru că își dădură cu toții seama de oportunitatea acestei hotărîri crude, dar în același timp miloasă, la care erau chemați să-și dea consimțămîntul. Cîinii se învîrteau nerăbdători în jurul mîncării, așteptînd și ei, ca în fiecare zi, ordinul comandantului pentru a se începe distribuirea mîncării, fără să-și poată închipui că el vorbea în momentul acela tocmai despre ei și că masa aceea luată alături de soldați avea să fie ultima. Nu după mult timp, spre marea lor mirare, primiră de la toți bucăți de carne, pe care le devoraseră cu o lăcomie nemaipomenită ; din cînd în cînd părea că o nedumerire conștientă li se întrezărea în privirile cu care-i fixau pe soldații care le întindeau cîte ceva, așa, fără nici o glumă,

fără mîngîieri, avînd întipărite pe fețe o expresie severă și aspră.

Între timp, locotenentul Franchi se gîndea cum să procedeze. În cele din urmă hotărîrea lui fu aceea de a fi împușcați, o execuție în toată regula, care era sistemul cel mai uman.

Era foarte tulburat. Asistase în viața lui la episoade de o cruzime fără margini, văzuse mulți oameni murind și fusese nevoit să-și asume responsabilități mult mai grave decît cea de atunci, dar niciodată nu trecuse prin starea aceea. Era aproape un veteran, căci luptase pe diferite fronturi, dar nu era un ofițer de carieră și ura războiul. Își întrerupsese studiile la universitatea de litere și avea la el, în raniță, *Divina Comedie* și *Istoria literaturii* de De Sanctis ; și părea că pe spatele lui puțin adus, pe fruntea foarte înaltă, ca și în ochelarii lui de miop, de care nu se despărțea niciodată, poartă semnele înțelepciunii sale de tînăr umanist.

La scurtă vreme după asfințitul soarelui, locotenentul Franchi dădu din nou ordin să se adune compania. Ordonă unui sergent să-i lege pe cei șase cîini de tot atîția pari fixați în nisip, în spatele unei dune, și alese șase oameni din fiecare pluton, cărora le ordonă

să-și încarce puștile. Și le mai dădu ordin să se așeze pe două rînduri, unul în genunchi, și altul în picioare, la o distanță foarte mică de cîini. Toate pregătirile se făcură în mare grabă, aproape în goană și într-o tăcere deplină.

Cîinii legați de pari își întindeau botul înspre soldații din fața lor, dînd din coadă. Restul soldaților asistau cu maxilarele încleștate și cu ochii în pămînt.

— Ochiți bine, spuse locotenentul Franchi, aveți grijă ca gloanțele să nimerească direct în inimă, altfel va trebui să-i omorîm unul cîte unul.

Soldații își încărcaseră puștile și erau pe punctul de a trage, cînd unul din rîndul celor care stăteau în picioare aruncă deodată pușca și, hohotind în plîns, căzu la pămînt. Ceilalți își lăsară și ei armele în jos, cîinii începură dintr-o dată să urle, locotenentul Franchi rămase încremenit, uimit, copleșit, fără să știe ce era de făcut. Fu cît pe ce să-i strige soldatului „Prostule !“, așa cum strigase dimineață colonelul, dar nu spuse nimic, își încovoie și mai mult spatele și, după ce se uită la toți oamenii din jurul lui, se îndepărtă înspre cortul comandantului. Un sergent, căruia îi făcuse semn să-l urmeze, se întoarse

înapoi după cîteva minute. În timp ce soldații, printre care și cei cu puștile încărcate, rămăseseră pe locul pe care se aflau, neștiind nici ei ce să facă, sergentul îl dezlegă pe Zulù de parul de care era legat, ducîndu-l spre cortul comandantului. După cîteva secunde se auzi o împușcătură.

Soldații îl văzură pe sergent ieșind din cort, apropiindu-se de pari, dezlegîndu-l pe Caporale și ducîndu-l în cort.

Și auziră a doua împușcătură. Toți cîinii fură duși astfel unul cîte unul în cort. După ce ultimul fu împușcat, locotenentul Franchi reapăru ținînd încă pușca în mînă și privindu-i pentru o clipă pe soldați, vrînd parcă să se încredințeze că tăcerea lor nu însemna ură.

— Veniți să-i luați, le spuse el simplu. Și îngropați-i acum, înainte de a se întuneca.

Atunci începură toți să se agite. Și în spatele dunei unde fuseseră fixați parii, soldații săpară în nisip șase gropi mici și adînci, în care așezară cîinii morți. Locotenentul Franchi veni în mijlocul lor, și toată compania se așeză jos, aprinzîndu-și țigările în tăcere, sub bolta nopții care se înstelase pe neașteptate.

Cînd regimentul o porni la luptă, după vreo zece zile, colonelul fu ucis la prima ciocnire

de un glonte care, așa cum se întîmplă adesea în timpul luptei, nimerește într-un mod misterios, ca o țintă predestinată, tocmai pe cel care se ferește mai mult de foc. Și fu înmormîntat într-o groapă adîncă, în nisip.

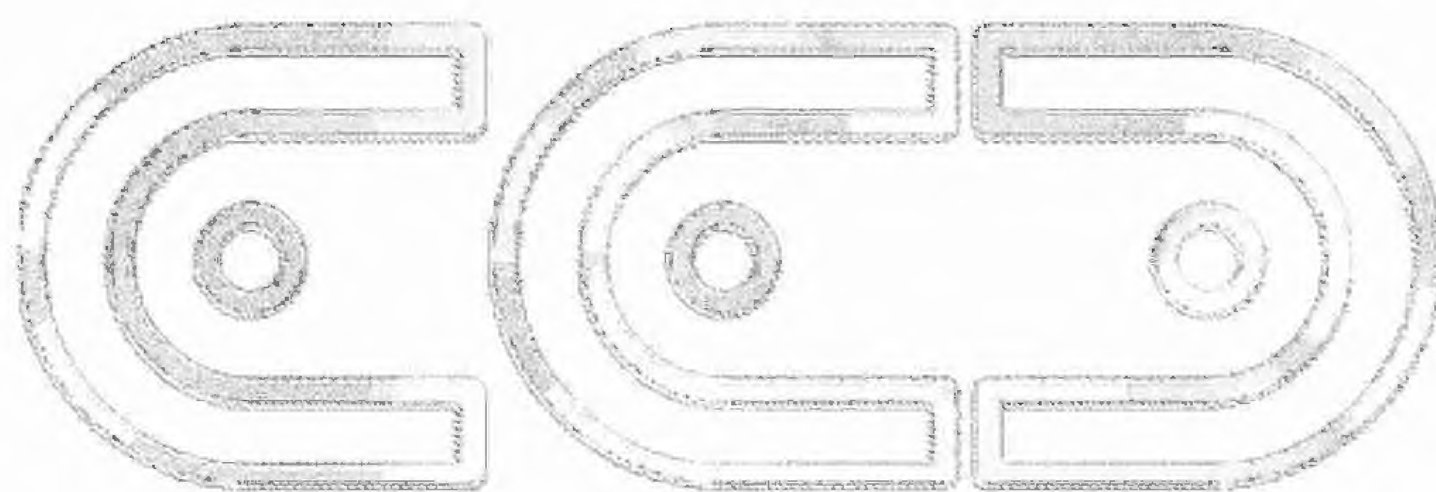
CUPRINS

Redactor responsabil: CISMAŞ ANGELA
Tehnoredactor: ANTONESCU ION

Dat la cules 09.04.1962. Bun de tipar 29.05.1962. Apărut 1962. Tiraj 15170 ex. broşate. Hîrtie semivelină mată de 65 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 6,39. Coli tipar 6,5. A. nr. 0197. C.Z. pentru bibliotecile mari 8A. C.Z. pentru bibliotecile mici 8A-31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 93-95, Bucureşti – R.P.R. (Comanda nr. 1116.)

Scanare și prelucrare digitală

de

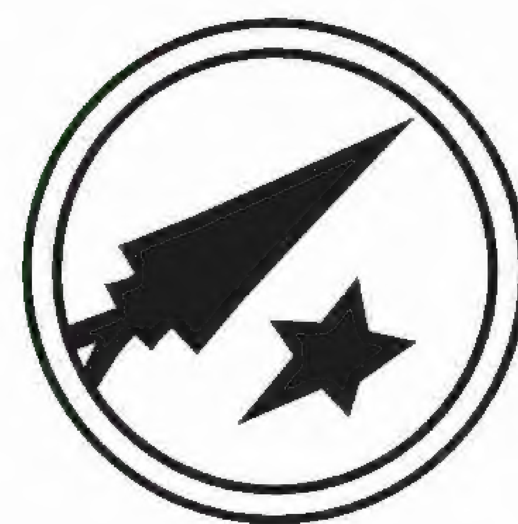

Anonim

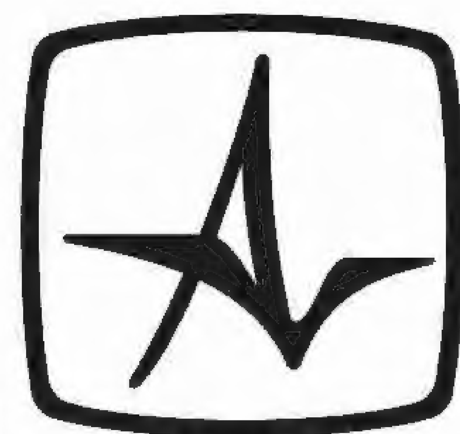

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

